

Ex libris S. Mauricii Vlezii a Cosio

Clericorum Regularium Minorum Sodalitio adlecti

R. 12. 120

IHS

DE ARTE RHE-

TORICA LIBRI TRES EX

Aristotele, Cicerone & Quintiliano

præcipue deprompti.

(?)

Authore Cypriano Soarez Sacerdote

Societatis IESV.

Para W. Maestros

Compendio de la doctrina

2.1
2.2

1569
1569

W. Maestros

In libris L. Mauricii Velazii a. d. 1569. Cler. Reg. Min. congregationis

HISPALI.

Ex officina Alphonsi Escriuani.

Expensis Andreæ

Pescioni.

Cum Facultate.

1569.

alumni

L. Escriuani

CON PHELIPE POR LA GRACIA DE

Dios, Rey de Castilla, de Leon, de Aragon, de las dos Sicilias de Hierusalẽ, de Nauarra, de Granada, de Toledo, de Valẽcia de Galizia, de Mallorcã, de Seuilla, de Cerdeña, de Cordouas de Corcega, de Murcia, de Iãen, Cõde de Flãdes y de Tirol. &c. Por quã to por parte de vos Andres Pescioni librero, vezino dela ciudad de Seuilla, nos fue hecha relacion, que en estos nuestros Reynos auia grã falta de la Rhetorica sacada de Aristoteles, Ciceron, de Quintiliano, que era para estudiãtes: a cuya causa se dexaua de leer en las escuelas, y que a nuestro poder auia venido el dicho libro, y por no auer impresiõ del auia falta dellos. E porque era muy vtil y necesario nos suplicastes os diessẽmos licencia y facultad para le imprimir conforme ala nueva pragmãtica, por nos sobre ello fecha, o como la nuestra merced fuessẽ. Lo qual visto por los del nuestro Consejo, por quanto en el dicho libro se hizo la diligencia que la dicha Pragmatica dispone, fue acordado que deuamos mandar dar esta nuestra carta en la dicha razon, y nos tuuimos lo por bien. Y por la presente damos licencia y facultad a qualquier impressor destos nuestros Reynos, para que por esta vez pueda imprimir el dicho libro que de suso se haze mencion, sin que por ello cayga ni incurra en pena alguna. Y mandamos que la tal impresiõ se haga del dicho libro original que va rubricado cada plana, y firmado al fin del de Francisco de Vallejo nuestro escriuano de camara, delos que en nuestro consejo residen. Y despues de impresso no se pueda vender ni veda el dicho libro, sin que primero se trayga al nuestro Consejo, juntamente con el dicho original: para que se vea si la dicha impresiõ esta conforme a el, y se tasse en lo que cada libro se ouiere de vender: so pena de caer e incurrir en las penas contenidas en la dicha Pragmatica y leyes de nuestros reynos, e no fagades ende al, so pena dela nuestra merced, y de diez mil maravedis para la nuestra camara. Dada en Madril a veynte dias del mes de Septiembre, de mil y quinientos y sesenta y ocho años.

D. Cardinalis

El Doctor Diego

El Licenciado

Segunt.

Gasca.

Fuen mayor.

El Licenciado

El Doctor Francisco

El Licenciado don

Iuan Thomas.

hernãd. de Lieuana.

Antonio de padilla

Yo Francisco de Vallejo escriuano de camara de su Cath. M. la fize escreuir por su mandado, con acuerdo de los del su Consejo.

CYPRIANVS SOAREZ

Christiano Lectori. S.

LONGE PROFECTO ME-
lius, atq; prudentius studijs suis cō-
sulunt, qui optimos autores in omni
disciplinarum genere legendos sibi
atq; imitandos proponūt, quā qui
his neglectis, delectu omni ac disci-
mine remoto, quosuis cupidissime se-
quantur. Quod si quis vetera paulō

altius repetere voluerit, quocunq; se animo & cogitatione
conuertet, hoc ita esse comperiet. Vt enim alios omittam, qui
in bonarum artium studijs liberalissimis sunt, doctrinisq; ver-
sati, satis constat Platonem ingenio, doctrina, & copia dicen-
di longe omnibus superioribus præstitisse. Ergo ex eius disci-
plina quot viri, quanta scientia, quantaq; in suis studijs varie-
tate, & copia, quam admirabiles extiterunt? Atq; vt alios
sileam, quorum scripta temporum iniuria perierunt, illi &
Aristotelem summum philosophum, & Demosthenem omnium
oratorum facile principem proculdubio debemus. Siquidem
Aristoteles totos viginti annos Platonem audiuit: Demosthe-
nes vero eundem non solum audiuit, sed etiā lectitauit. Quid
Ciceronem ad tantum in philosophia, & eloquentia decus
euexit? An non Platonis, Aristotelis & Demosthenis imita-
tio? Finis non sit, si velim eos numerare, qui ex Aristotelis
disciplina in omni doctrina & ingenij laude præstātes prodie-
runt. Tāti refert, quem imiteris, quem legas, quem admireris.
Hoc intelligentes nostræ societatis præceptores, ex eo tēpore
quo iuuetutem, virtute & literis informant, eos autores dis-

cipulis exponunt, qui præter ceteros in suo genere floruerunt. Quæ de causa molestius etiam ferebant nullum esse librum veterum scriptorum, qui adolescentibus discendi cupidis primū aditum ad eloquentiam aperiret. Non quòd doctrina dicendi parum latinis literis sit illustrata, nam & Quintilianus de ea diligentissime simul & doctissime scripsit, & in libris Cicero nis tantum est curæ, tantum suauitatis, elegantia atq; doctrinae, ut ne apud Græcos quidem, aut pluribus, aut melioribus præceptis orationis facultas sit exornata: sed quod ad primam tyronum institutionem eorum scripta minus sint accommodata. Quid enim discipulis ad hæc studia ingrediētibz explicarēt? Quintiliani libros? sunt illi quidem, ut dixi, summa diligentia, singulari iudicio, summa etiā eruditione conscripti: at ita sunt lōgi, sic nonnunquam obscuro, ut maius otium & acrius iudiciū desiderent. Partitiones oratorias? at ita sunt breues, & concisæ, ut multas & magnificas eloquentia opes constructas & reconditas nimis anguste coarctent. Libros de oratore ad Quintum Fratrem? at in dialogo sunt scripti. Præcipuas autē in illis partes habent L. Crassus, & M. Antonius homines re dignitate sic eloquentia in Romana Repub. maximi, qui minora illa, sed discētibz in primis necessaria celeriter transigunt quæ vero sunt à vulgari intelligentia magis remota, ea, non facile dixerim, ornatiùs ne an copiosius prosequantur. Huc accedit, quòd dum Crassus perfectum, Antonius communem informat oratorem, magnis altercationibus, qui dialogorū est mos, in contrarias partes differitur, quod mediocriter quidem eruditis, qui iudiciū iam aliquid habent, non solum magnam & ingenuam delectationem, sed mirabilis etiam utilitatis fructum affert, tyronibus non item, qui disputationis vim atque incitationem aspiciunt, vestigia, ingressumq; vix inveniunt.

Duos

Duos de inuentione libros puero sibi inchoatos, & rudēs Cicerō excidisse affirmat, propterea quòd nec orationis exponendi & conformandæ rationem docent, nec inueniendi fontes ab Aristotele demonstratos aperiunt. Itaq; multa in eis præcepta sunt, quæ editis postea libris idē Cicerō improbauit. Libri verò ad Herennium, à quocunq; illi sint scripti, similem inueniendi viam demonstrant, & quædam de statu, multa de verborum, & sententiarum continent ornamentis diuersa ab his, quæ Cicerō, & Quintilianus eisdem de rebus tradiderūt. Topicorum liber tantummodò declarat viam ab Aristotele inuentam ad repieriendum in omni ratione argumentum: & quoniam ad Trebatium iurisconsultum scriptus est, exempla habet ex intima iuris scientia desumpta, quæ vsq; eo sunt difficilia, vt sua obscuritate multos ab eius libri lectione rejiciant. In oratore vero ad Brutum quæ sit optima species, & quasi figura dicendi Cicerō disertissime exponit. Sed cum ad Brutum scriberet vulgaris præcepta permulta, quæ discendi studiosis vehementer conducunt, breuiter percurrit, vel penè præterit. Quæ vero de orationis numero mirabiliter præcipit, vt æuentibus ad eloquentiam vtilia sint, ordinem alium, & exemplorum lumen desiderant. His de causis cupiebant nostri præceptores, vt omnes eloquentiæ partes explicatæ definitionibus, exemplis illustratæ ex Aristotelis sententia, Ciceronis vero & Quintiliani non sententia solum, sed plerumq; etiam verbis aliquo libro, via & ordine comprehenderentur. Futurum enim existimabant si id fieret, vt discipuli simul cū vulgaribus Rhetoricæ præceptis illa magis recondita de argumentorum locis, de amplificatione, de orationis forma & numero perciperent. Quam ego prouinciam cum eorum voluntate suscepissem, quibus libèter vitæ meæ rationes cōmisi, his

tribus libris dicendi præcepta, quantum exigua ingenij mei
 vires efficere & consequi potuerunt, complexus sum, ut iu-
 uarem adolescentes ad legendos Aristotelis, Ciceronis &
 Quintiliani doctissimos libros, quibus eloquentiæ fontes conti-
 nentur. Neq; verò ignoro multa horum, quæ à veteribus sunt
 tradita, ab his à quibus defendi æquius erat, editis etiã libris
 oppugnari. Sed cum à multis, qui singulari doctrina sunt præ-
 diti, eadem defensa sint, mihi cōsiliū fuit, de his, quæ tot do-
 ctissimorum seculorū approbavit consensus, nihil sine ratione
 mutare. Imo vero te Christiane lector vehemēter oro atq; obse-
 cro, ut hanc libidinē temere cōtradicēdi veteribus scriptoribus
 de animo tuo penitus euellas, ne ad eius perniciē lōgius deinde
 serpat. Nam simul atq; cupiditas hæc ad ingenium tāquā fax
 ad materiam adhæsit, incredibile dictū est, quæ continuò exci-
 tet incendia. Illud etiam tibi persuadeas velim, nos ni-
 hil magis cupere, quàm ut virtute, & literis
 maxime sis ornatus, ut Christo Iesu,
 qui est parens & salus vitæ
 nostræ, gratus sis &
 iucundus.

(?)

Emmanuel alvarez societatis IESV S.
ad lectorem.

E Loquio quicunq; paras accendere mentes,
Dulceq; Nestorea fundere voce melos,
Perlege non auro nitidum, sed pondere rerum
Prædiues, pauper sit licet autor, opus.
Emicat hic sophiæ princeps, hic fulminat ore
Tullius, hic monstrat Quintilianus iter.

Michael Vanegas ~~eiusdem foris~~
~~ad eundem~~, ad eundem.

Quos Arabes, Persæq; legunt Oriente lapillos,
Omnes una manus si tibi fortè daret,
Et quos gēniferi præceps alit æquoris unda,
Et quos terra graui parturit alma sinu,
Nonne libens hilari caperes data munera vultu,
Et tantas nolles spernere sanus opes?
En tibi Rhetorices vnus liber explicat omnes
Thesauros: ingens quos reperire labor:
Ne te pœniteat lectas hinc sumere gemmas,
Attica quas tellus, quasq; latina tulit.
Has virtute, velut fuluo si cinxeris auro,
Aurea gemmato vox tibi corde fluct.

IN LIBROS DE ARTE

Rhetorica Autoris Prœæ-

mium.

Ationis & orationis tanta est simili-
tudo, vt Græci, qui nō intelligēdi so-
lū, sed loquēdi etiā principatum te-
nuerūt vno vtrāque vocabulo, Lati-
ni græcorū prudentiæ æmuli eodē
pene nominarint, Est enim oratio quasi rationis
imago quædam. Rationē in mente, cui regnū to-
tius animi tributum est, Deus Opt. Max. posuit:
orationis sedem idē summus opifex in celsissima
ac nobilissima corporis parte collocauit: ratio est
sicuti lux quædā lumenq; vitæ: oratio est ratio-
nis decus & ornamentum: ratio regit ac modera-
tur proprium animū: oratio flectit etiā alienos:
rationis est species admirabilis, eam tamen intus
latētem orationis pulchritudo declarat. Ita quod
lumē est solī principi ac moderatori luminum re-
liquorū, id est oratio rationi dominæ ac reginæ
rerū omniū. Hinc nimirū fit, vt summi illius re-
ctoris mundi huius bonitatē, sapientiam, vim &
potestatem suscipiendam, admirandamq; homi-
num generi, vt rationis, sic orationis vis & natu-
ra cogat confiteri. Quid enim admirabilius esse
potest, quā cogitationes tam multas: tam excel-
lentes, tam varias atq; multiplices orationi com-

men-

mendari: Orationem vero exceptam aere quasi
vehiculo incredibili celeritate breuissimo tēporis
spatio ad quā plurimos peruenire: ac postremo
per tenuissimos auriū meatūs singulari opere ar-
tificioque perfectos in alienos animos introire, at
q̃ in eis tā perfecte tā insigniter imprimere spe-
ciē suam, vt incoerentes consoletur, torpētes exci-
tet, afflictos erigat, inani lātitia elatos cohibeat,
& in quemuis denique motū auditorem impel-
lat: Quòd si orationis tanta prāstantia est, non
potest nō maxima esse dignitas Rhetoricæ, qua
ornandæ orationis doctrina continetur. Eadem
enim hominis ratio, quæ cæteras artes inuenit,
dicēdi quoq; artificiū illustrauit. Nā primo ter-
ram peruagata nō modo eius forma, situm, fœ-
cunditatem, sed eorum etiā quæ in ea gignuntur
uarietatem, vsum, naturāq; cognouit. Tū mare
ingressa profundum & immensum, quot genera
quāmq; disparia degentium in eo belluarum in-
uestigauit: Exin siderum ornatū & pulchritudi-
nē admirans, cognito prius aere & his, quæ ex eo
generantur, in cœlum vsq; penetrauit. In quibus
rebus tam multis, tā varijs, tā disiunctis, tā abditis
atq; obscuris inuestigandis, si tanta fuit rationis
sagacitas & solertia in expoliēda oratione, quæ
eius comes, et interpret est, non minori profecto
fuit cura. Hic est eloquētiæ ortus, hæc nobilitas,
hæc cū ratione cōiunctio. Qua de causa vehemē
ter

ter vigilandum est ijs, qui sapiētiae flagrant studio, enitendumque omni cura ac diligentia, vt Rhetoricæ dialecticæque præceptis optime cognitis, ad reliquarum artium fastigium contendant. Quam viam iucundam, facilem, breuem et quasi compendiariam, non modo non asperam atque arduam, aut longam esse comperiēt. Quod vt facilius consequantur, hi tres libri artificium dicendi à veteribus traditum breuiter explicabunt. Et in primo quidem libro, qui de inuentione est, sedecim argumentorum loci sunt explicati simul cum his, quæ ad permouēdos animos ex eisdem locis eruuntur. Præcepta etiam quædam sunt exposita ad exornationem & deliberationē accomodata. In secundo vero, qui dispositionis præcepta continet, de orationis partibus, de statu, iudicatione, & ea controuersia, quæ ex interpretatione scripti existit: præterea de ratiocinatione, enthymemate, inductione & exemplo agitur. Et quoniā frequens mentio facta est ab antiquis autoribus Epichierematis, Soritis, & Dilemmatis, eorum vis explanatur. Tertius denique liber docet orationis ornatum, qui est in verbis vel simplicibus, vel coniunctis. Itaq; de verbis nouis, de inusitatis, de tropis, de luminibus verborū, & sententiarum, de origine, causa, natura & vsu orationis aptæ, ac numerosæ, tum ad extremū de memoria, & pronuntiatione in eo differitur. Sed
quo

quo maior vtilitas ex eloquentia percipi possit,
Christianis præceptis diligenter ea purganda est.
Vt enim bonus agricola vitem, quæ syluescit &
in omnes partes nimia funditur, ferro coercens,
tum fructu lætiores, tum aspectu pulchriores
reddit: sic eloquentia si amputetur errorū inani-
tas, in quos delapsa est vitio hominū, diuinās le-
ges ignorantium, suam admirabilem speciem re-
cuperabit. Excidatur igitur mentiendi licentia,
quam seuerē diuinis præceptis interdictam, ora-
tori Quintilianus & antiqui rhetores concedunt:
amputetur procacitas & vitium illud teterrimū
lacerandi alios probris, contumelijs, maledictis,
cui vtinam ne Demosthenes & Cicero tanto pe-
re indulgissent: resecetur arrogantia & inanis lau-
dis appetitus, qui aciem animi perstringit: intel-
ligatur iniquum esse tenebras auditoribus offun-
dere, ne verum perspiciant, & suffragium atque
sententiam dicēdo corrumpere, quod à Græcis &
Romanis oratoribus est factitatum. His tot, tan-
tisque deletis maculis, continuo existet illa diuina
& cœlestis Christianæ eloquentiæ pulchritudo,
quæ tanto erit præclara magis & eximia, quan-
to diligentius ad omnium hominum vtilitatem
conferetur, & ad laudes celebrandas Dei Opt.
Max. qui sermonem homini dedit ad societatem
& coniunctionem cum hominibus tuendā. Hæc
est illa Christiana eloquentia, qua Gregorius &
Basi-

Basilii nobilissimū par amicitiae, doctrinae, sanctitatis plurimum praestiterunt, & Iuliani amenatissimi, & profligatissimi hostis religionis impetus omnes fregerunt: hac excelluit Athanasius vir sanctissimus, quem nec saeuissima periculorum tempestas, nec humanorum commodorum aura potuit vnquam de suo cursu dimouere, quin Arriū impium, & consceleratum comprimeret furorem: hac floruerunt Chrysostomi, Ambrosij, Augustini, Hieronymi, Cypriani, qui Christianae Reip. fuerunt lumen longe clarissimum. Vt alios quam plurimos omittam, quorum est copia digna Christiani nominis gloria. Hos tales ac tantos viros qui volet imitari, colat Christianam eloquentiam, quae ex diuinarum rerum cura, & contemplatione, ex Christi Iesu amore, ex maximarum denique artium studijs efflorescit.

DE ARTE RHE TORICA. LIBER. I.

QVID SIT RHETORICA, quod eius officium, & finis Capit. 1.

RHETORICA EST
vel ars, vel doctrina dicendi. Ars est,
quæ dat rationes certas, & præcepta
faciendi aliquid, quæ habent ordinem,
& quasdam errare in faciendo non pa
tientes vias. Esse autem eloquentiæ artem perspicuum
est: cum enim rerum minimarum sine arte nulla sit, ho
minū est parum consideratē iudicātium, credere maxi
marū rerū nullā esse artem. Dicere est ornate, graui
ter & copiose loqui. Rhetoricæ officium est, dicere ap
positē ad persuasionem: finis persuadere dictione.

De vtilitate, dignitateq; Rhetoricæ Capit. 2.

DIGNITAS eloquentiæ, vel ex eo intelligi po
test, quòd in omni libero populo, maximeq;
in pacatis, tranquillisque ciuitatibus præci
puè semper floruit, semperq; dominata est. Quid enim
aut tam incundum cognitu, atque auditu, quàm sapiē
tibus

*Adhuc
solum non est finis
vbi, id n. omnes scientias effici
ant. Sed persuadere vel
patens, potest, et per se
et amodo ad finem ducit*
**Quid sit
ars.**

**Rhetorica
est ars.** *Ad finem oratoris non est
vbi quisque non consentit
et orator qui ostendit vultu
pro pacis possessione
Officiū
finis Rhet
rica.*

*grauis q; fuit inter viros egregios
qui nam esset oratoris finis, qui
dam arbitrari sunt facere per
suadere; quidam v. e. s. finem
nunt. finem benedicere. Perum
tamen has opiniones conuincit
finem oratoris duplicem
esse alter quem ipse
orator debet præstare
dignitas. i. benedicere. quem hic
autem officium vocat. alter vero
quem debet perire. i. persuadere
aliquem hoc d. finis ex Av.
i. finem oratoris
abente non
solum non est finis, quod
solum non est finis, quod
ad finem ducit*
**Eloquentiæ
dignitas.**

DE ARTE

Oratoris,
 & in rep.
 & inter pri-
 uatos ma-
 gna & pre-
 clara munc-
 ia.

Eloquentia
 cum probi-
 tate iungen-
 da est.

tibus sententijs, grauibꝫue verbis ornata oratio, & perpolita: aut tam potens, tamqꝫ magnificũ, quã hominũ animos vnius oratione conuerſi? Quid admirabilius quã res splendore illustrata verborũ? Oratoris est in dando consilia de maximis rebus cum dignitate explicata sentẽtia, eiusdem & languentis populi incitatio, & effrenati moderatio. Eadem facultate fraus hominum ad perniciem, & integritas ad salutem vocatur. Quis cohortari ad virtutẽ ardentius? quis à vitijs acrius reuocare? quis vituperare improbos asperius? quis laudare bonos ornatius? quis cupiditatẽ rehemẽtius frãgere accusando potest? quis mœrorẽ leuare mitius consolando? Ac ne plura, quæ sunt penẽ innumerabilia, dicantur, breui statuendum est, perfecti oratoris moderatione & sapientia non solũ ipsius dignitatẽ, sed & priuatorum plurimorum, & vniuersæ Reipub. salutẽ maximẽ cõtineri. Quo maior igitur est eloquẽtiæ vis, hoc est magis probitate iungenda, summaque prudentia: quarũ virtutum expertibus si dicendi copiam tradiderimus, nõ eos quidem oratores fecerimus, sed furentibus quædam arma dederimus.

De materia Rhetoricæ. Cap. 3.

Quid artis
 materia sit.

Artis materia est, in qua omnis ars & ea facultas, quæ conficitur ex arte versatur: vt si medicinæ materiã dicamus morbos ac vulnera, quod in his omnis medicina versetur. Item, quibus in rebus versatur ars & facultas oratoria

De
 rect.

De orat.
to. I.

ria, eas res materiam artis Rhetoricæ nominamus. Sed hoc interest inter aliâs artes & eloquētiā, nam cetera ferè artes se ipsæ per se tuentur singule: bene dicere autem, quod est scienter, & peritè, & ornatè dicere, non habet definitam aliquam regionē, cuius terminis septa teneatur. Omnia quæcūque in hominū disceptationem cadere possunt, bene sunt ei dicenda, qui hoc se posse profiteatur, aut eloquētiæ nomē relinquendum est: materia enim oratori ad dicendum subiecta, quæstio est.

Quid inter artium ceterarum & Rhetoricæ materiā inter sit.

Oratoris materia est quæstio.

De quæstione. Cap. 4.

In part.

Topic.

De orat.
to. 2.

Topic.

Cicer. in

Topic.

in part.

Quinti.

li. 3. c. 5.

Questionum duo sunt genera, alterum infinitum, quod Græci *Thefin*, Cicero *propositum* vocat: alterum certum & definitū, quod *hypothefin* illi, Latini vel *causam*, vel *contro-*
uersiam solent appellare. *Propositū* est, in quo aliquid generatim quaritur hoc modo: expetenda ne sit eloquentia? *Causa* est, quæ certis personis, locis, temporibus, actionibus, negocijsq; cernitur, hoc modo. An *Socrates* iure fuerit ab *Atheniensibus* dānatus? *Propositi* duo sunt genera, cognitionis alterum, cuius scientia est finis, ut, an solis magnitudine multis partibus terra superetur: alterum actionis, quod refertur ad efficiendum quid, ut si quærat, quibus officijs amicitia colēda sit. *Causarum tria* sunt genera, iudicij, deliberationis, exornationis, quæ quia in laudationes maxime refertur, proprium habet ex eo nomen laudationis.

Quæstionū duo genera.

ra.

Propositū quid sit.

Quid sit causa.

Propositi duo genera.

ra.

Causarum tria genera.

ra.

De

De

De

De

De

De

De

De

De

De

De

Quæstio

duo genera

ra.

Thesis

consultatio

Propositi

q infinita

Hypothesis

ca I. ab orat.

q finita

Thesis: q infinita

quibusdam placet no

esse oratoris propositi

Nam cum finis quæritur

et quærendo petere

ut persuaderet velut

causam, parum a hoc

conducit q infinita.

ex q. Audientia est vixor

potius ad hoc dēremus huius

potius: Audientia est

vixor: potius huius q. Aut

saltem dicendum q. finitum. non

de ab oratore proposita intentio

videtur in illa ut velideret ad

angustijs quæstio

finitas

finitas

finitas

finitas

finitas

finitas

finitas

finitas

B 2

De

De

De

De

De

De

De

De

De

De

De

DE ARTE

De exornatione, Deliberatione, &
Iudicio. Cap. 5.

Exornatio-
nis partes,
tēpus, & fi-
nis.

Delibera-
tionis par-
tes, tempus,
& finis.

Iudicij par-
tes, tempus
& finis.

N exornatione duæ sunt partes, laus & vi-
tuperatio. Tempus tum præsens, tum præte-
ritum. Spectat autem orator honestatē præ-
cipuè cum laudat, turpitudinem cum vi-
tuperat, mouetq; auditores ad delectationem. Delibe-
ratio continet in se suasionem & dissuasionem, tēpus
verò futurū. Finis, quem sibi proponit orator in suadē-
do est dignitas, mouetq; deliberantem ad spē maximè:
in dissuadendo cōtra indignitatem spectat, & in refor-
mationem pertrahit. Iudicium habet in se accusatio-
nem, & defensionem: eius finis iustorum & iniustorū
quæstione continetur, & ad seuitiā aut clementiam
index est incitandus.

Quomodo hypothesis ad thesin re-
uocanda sit. Cap. 6.

Consulta-
tio est pars
causæ.

Aneat ergo & infinitas, & finitas, quæ-
stiones ad oratorem pertinere, sed cum
consultatio sit quasi pars causæ quædā
& controuersia, inest enim infinitum
indefinito; debet orator causam ad infi-
niti generis quæstionem transferre, quod ut exemplo
pateat, finita est, An Aristotelis philosophia sit per-
discenda: eius quasi pars quædam est illa infinita, An
philo-

*Quid sit inquit
respondere tempore
preteritum, necn
est intelligendus, ut exordium
tempus præteritū acciderunt
colligamus aliquid
faciendam. f.
up. 3. 1. 1. 1.
6. Quintilianus orator
habet orationem suam
scilicet finem oratoris in suadendo
est honestate, quodammodo orator in
orationibus aut spectare virtutem
intelligendus est de virtute honest-
tati coniuncta: nam v. ait Cicer-
onibus de officiis. vtile honestq;
tempus.*

De in-
tio. 1.
Ar. li.
4.
Rhet.
In par-
De in-
ti. 1.
Ar. 1.
Rhet.
Cic. de
rat. 2.
In par-
De in-
uen. 1.

In par-
in To-
Quin-
li. 3. 1.

philosophia sit per discenda, ad quam orator finitam
 Cic. de transferret. Sunt enim ornatissimæ orationes eæ quæ la
 orato. 3. tissimè vagantur, & à priuata ac singulari controuer
 sia se ad vniuersi generis vim explicandam conferunt
 & cōuertunt, vt ij, qui audiunt, natura & genere, &
 vniuersa re cognita de singulis rebus statuere possint.
 In orat. Quod vt facere possit orator excellens, à proprijs per
 sonis, & temporibus semper, si potest, auocat contro
 uersiam, & ad vniuersi generis orationem traducit.

Ornatissi
 mæ sunt o
 rationes quæ
 vniuersi ge
 neris vim
 explicant.

De partibus Reticæ. Cap. 7.

De orat.
 2.

Vinque sunt partes, & quasi mēbra e
 loquentiæ: inuētio, dispositio, elocutio,
 memoria, pronunciatio. Oportet enim
 primum inuenire quid dicas, inuenta
 disponere, deinde ornare verbis: post

Quinq; rhe
 toricæ pars
 tes.

Quintus et alii dicunt
 sed ut ipse probat
 aut non probat
 in notiam conficere
 quam omnibus ad se
 necessitas.

De inuē
 tio. 1.

memoriæ mandare, tum ad extremū agere. Inuētio est
 excogitatio rerum verarū, aut verisimiliū, quæ quæ
 stionē probabilem reddāt. Dispositio est rerum inuēta
 rum in ordinem distributio. Elocutio est idoneorū ver
 borum, & sententiarum ad inuētionem accommodatio.

Memoria est firma orationis perceptio. Pronunciatio
 est ex rerum & verborū dignitate, corporis & vocis
 moderatio. Nec audicndi quidam, qui iudicium sex
 tam esse partem voluerunt, adeo enim tribus primis
 partibus est permistum (nam nec inuentio sine eo, nec
 dispositio, neque elocutio fuerit) vt pronunciatio quo
 q; vel plurimum ab eo mutuetur. Nec inuenisse cre

Iudiciū non
 est Rhetorice pars.

Quinti.
 3. cap. 3.

DE ARTE

Nō est exi-
stimādus in
uenisse qui
sine iudicio
inuenit.

Opera ora-
toris.

dendus est, qui non iudicauit. Quod similiter in alijs
partibus, quibus iudicium permistum est, existimare
debemus. Hinc apparet quā praeclara res, quā etiā
difficilis eloquentia sit, quā ex quinque rebus constat, De clar.
quarū vnaquæque est ars ipsa magna per se se. Quare orato.
quinque artium concursus maximarum, quantā vim
quantāque difficultatem habeat existimari potest.
Sunt igitur quinque Rhetoricæ partes omnino. At in-
uenire, disponere, eloqui, memoria complecti & pro-
nuntiare opera sunt oratoris.

Quibus eloquentia comparatur, ac primum de Natura. Cap. 8.

Eloquentia
comparatur
arte, natura
& exercita-
tione.

Loquentia, quæ quinque supradictis co-
stat partibus, natura, arte, & exercita-
tione comparatur. Imitationem enim,
vel arti, vel exercitationi subycere
possis. De quibus singulis, quoniam ma-
ximi sunt momenti & pōderis, aliquid dicendum est. Quint. 3
cap. 5.

Natura igitur primum, atque ingenium ad dicendum
vim affert maximam. Nam & animi & ingenij cele-
res quidam motus esse debent, qui ad ^{ad inueniendum} excogitandum
acuti, & ad explicandum, ornandumque sint vberes,
& ad memoriam firmi ac diuturni. Quæ accendi ac
commoueri arte possunt, inferi quidem, & donari ab
arte non possunt omnia: sunt enim dona naturæ. Illa
etiam naturæ sunt, quæ cum ipso homine nascuntur,
lin-

*Cic. ut insinuat in de orat. in
proemio aliquando existimatur
arte solum comparari eloquen-
tiam; postea tamen ut constat
in finibus. Satir exercita-
tionem commendat.*

De ORA. 1

linguæ solutio, vocis sonus, latera, vires, conformatio quædam, & figuratioris oris & corporis. Quæ tamen ab arte limari possunt, & quæ bona sunt fieri meliora possunt doctrina, & quæ non optima, aliquo modo acui & corrigi possunt. Neque homines adulescentes, si quid naturale forrè non habent, dicendi studium relinquant, magni enim facere debent illam ipsam, quancūq; habuerint, mediocritatem in dicendo.

Nature dona
na fiunt arte
te meliora.

De arte. Cap. 9.

De orat.
2.

Ubi natura, quæ optima est, ars iungi debet, quæ à natura profecta est. Notatio enim naturæ, atque animaduersio peperit artem. Habet igitur ars hanc vim non ut aliquid, cuius in ingenijs nostris pars nulla sit, pariat & procreet: verum ut ea quæ sunt orta iam in nobis & procreata, educet atque confirmet. Qua de causa studiosè colenda est, ut quæ viam & rationem dicendi doceat, & si enim magnis ingenijs præditi quidam dicendi sine arte copiam sunt consecuti, ars tamen certior est dux quàm natura.

Notatio na
tura pepercit
rit artem.

Ars studio
se colenda
est.

Ars certior
est dux quàm
natura.
*Sumus ratio ex
nam dū artem
sequebatur. ut Cicero
per se non
aut ipsam*

De exercitatione. Cap. 10.

Cic. pro
Archia.

Non præstanti natura, quam ars expoliuit, exercitatio ab solutionem perfectionēq; dicendi consummat. Cum enim ad naturam

Exercitatio
dicendi per
fectionē cō
summat.

DE ARTE

*ratio a quod Cicero. et huius
mam habet eorum. Secundo
modum docendi et quod*

eximiam & illustrem acceſſerit ratio quadam confir-
matioq; doctrina, tum illud nescio quid præclarum ac
singulare solet existere. Quocirca interest per magni, De or.
studium & ardorem quendam amoris assumere, sine 1.
quo cum nihil quicquam egregium, tum certè eloquen-
tiam nemo unquam assequetur. Ex hoc ardore nasci-
tur diligētia, quæ ut in omnibus rebus, sicut dicēdi fa-
cultate plurimum valet. Hæc præcipue colenda est no-
bis: hæc semper adhibenda: hæc nihil est quod nō asse-
quatur. Quoniam de Rhetoricæ definitione, dignitate,
fine, officio, & materia dictum est, quotque sint eius
partes explicauimus, & naturam, artem, exercitatio-
nem eloquentiæ cōsequendæ necessarias ostendimus, se-
quitur ut de singulis eius partibus disseramus.

Diligentia
vis.

De Inuentione. Cap. II.

Quoniam igitur primum oratoris munus est In par.
inuenire, dabit operā ut inueniat, quemad-
modū fidem faciat eis, quibus uolet persua-
dere, & quemadmodum motum eorum ani-
mis afferat. Fidem facit orator argumentis, mouet in-
citando, aut ad voluptatem, aut ad molestiam, aut ad
metum, aut ad cupiditatem, tot enim sunt motus gene-
ra, partes plures generum singulorū. Cum enim omnis
animi cōmotio ex opinione boni alicuius, aut mali nas-
catur, letitia & cupiditas ex opinione boni nascitur.
Egritudo & Metus in malorū opinione versantur. Est
igitur egritudo siue molestia opinio recēs præsentis ma-
li,

Orator fa-
cit fidem ar-
gumentis.
Motus qua-
tuor sunt
genera.

li, in quo demitti contrahiq; animo, rectum esse videatur. Voluptas, opinio recens boni presentis, i quo efferri rectum videatur. Metus, opinio impedietis mali, quod intolerabile videatur. Cupiditas, opinio venturi boni quod sit ex usu iam presentis esse, atq; adesse. Opinio autem quæ in omnes superiores definitiones includitur, est imbecilla assensio. In proposito fidem solū facit orator, in causa vero fidē, & motū, de quo mox dicemus.

Quid inuentio, quid argumentum

& argumentatio.

Cap. 12.

In part.

Inuentio est excogitatio argumenti. Argumentum est probabile inuentū ad faciendam fidem: vel aliter, est ratio rei dubiæ faciens fidem. Fides verò est firma opinio. Vt si velis fidem facere elo-

quentiam esse expetendā, excogites quæ illud argumentum, nimirum esse artem bene dicendi: possis hoc modo argumentationem concludere. Ars benedicendi est expetenda, ea est eloquentia: est igitur eloquentia expeten-

da. Est autem argumentatio argumenti explicatio, quæ dialectici præstius & religiosius, oratores ornatius & liberius vtuntur. Locus autem est sedes argumenti.

De ora. Aristoteles enim proposuit quosdam locos, ex quibus omnis argumentatio ad omnem disputationem inueniretur. Qui nihil aliud esse videtur quā notæ quædā quibus admonemur, quid in ipsis peruestigare debeamus.

Quid sit inuentio, quid argumentum. Vocatur autem argumentum, quod probabile est. Vt argumentum faciens

Quid sit inuentio, quid argumentatio.

Inter apud oratores, nec sumitur, nec absentur a suis, nec formidine contrarij vt docet in loco.

Quia sit argumentatio.

Dialectici præstius quā oratores argumentatione vtuntur.

Quotuplicia sint argumen- ta. Cap. 13.

Argumenta partim in eo ipso, de quo agitur
hærent, quo circa insita dicuntur, partim ex
trinsecus assumuntur, quæ remota vocantur:
quoniam absunt, longeque ab eo, de quo agi-
tur, disuncta sunt, ut si dicas eloquentiam esse experien-
dam, quod benedicendi sit ars, ratio est insita, in eo de
quo agitur, eloquentia enim est ars benedicendi. Sin ex-
petendâ dicas, quod Aristoteli, vel Ciceroni, vel Pla-
toni ita visum sit, ratio erit remota, autoritas enim illo-
rum virorum non est in ipsa eloquentia, quæ suapte na-
tura esset expetenda sine illorum commendatione.

De numero locorum.

Cap. 14.

Loci argu-
mentorum in
sitorum sunt
sedecim.

Loci, unde argumenta insita eruuntur, nu-
mero sunt sedecim: alia enim ducuntur à de-
finitione, alia à partium enumeratione, alia
à notatione, alia coniugata appellantur, alia
ex genere, alia ex forma, alia ex similitudine, alia ex
differentia, alia ex contrario, alia ex adiunctis, alia ex
antecedentibus, alia ex consequentibus, alia ex repu-
gnantibus, alia ex causis, alia ex effectibus, alia ex com-
paratione maiorum, aut parium, aut minorum. Argumē-
ta extrinsecus assumpta Quintiliano sunt sex: præiudi-
cia,

In Topi-
cis, in
par.

Lib. 5.
c. 1.

cia, fama, tormenta, tabulæ, ius iurandum, testes.

De definitione. Cap. 15.

In Topi.

Definitio est oratio, quæ id quod defini- Definitionū
tur, explicat, quid sit: ut, Virtus est re multa sunt
cta animi affectio, Rhetorica est doctri genera.

na dicendi. Definitionum multa sunt et
genera, & præcepta, sed ad huius libri
institutum ea nihil pertinent, tātum est dicendum, qui
sit definitionis modus. Sic igitur veteres præcipiunt.

Cum sumpseris ea, quæ sunt ei rei, quam definire ve-
lis, cum alijs communia, coꝛsque persequi, dum pro-
prium efficiatur, quod nullam in aliam rem transferri
possit, ut hoc, Rhetorica est ars: cōmune adhuc, multa

enim genera sunt artium, ut grammatica, dialectica,
vnum adde verbum, Dicendi: iam à communitate res
disiuncta videbitur, ut sit explicata definitio, Rhetori

ca est ars dicendi. Hæc facultas definiendi debet esse
in eloquente, ut definire rem possit. Est enim explican-
da sæpe verbis mens nostra de quaq; re, atque inuolu-

tæ rei notitia definiendo aperienda est. Definitio enim
quasi inuolutum euoluit id, de quo quæritur, sed id, nō
faciet tam pressè, & angustè quàm in illis eruditissi-

mis disputationibus fieri solet: sed cum explanatius,
tum etiam vberius, & ad commune iudicium popu-
laremq; intelligentiam accommodatius. Sic Cicero,

quid sint optimates definit, cū ait: Sed genus vniuersū
(ut tollatur error) breui circūscribi et definiri potest.

Qui sit defi-
nitionis mo-
dus.

Facultas de-
finiendi est
oratori ne-
cessaria.

Orator defi-
nit vberius
& explana-
tius quā phi-
losophus.

Pro Se-
ntio.

Omnes

DE ARTE

Optimates Omnes optimates sunt, qui neque nocētes, nec natura
qui sint. improbi, nec furiosi, nec malis domesticis impediti. In Topi.
gumenti à definitione talis est formula, Ius civile est
aquitas cōstituta ijs, qui eiusdem sunt ciuitatis, ad res
suas obtinēdas, eius autē aequitatis utilis est cognitio,
utilis est ergo iuris civilis cognitio. Sæpe etiā definiūt
Oratores & oratores, & poeta per translationē verbi ex simi-
poeta sæpe litudine cum quadā suauitate, quos licet imitari, si ado-
definiunt leseētiam florem ætatis, senectutē occasum vitæ velis
per transla definire.
tionem.

De partium distributione.

Capit. 16.

*A. Logius sufficientia
partium dicitur.*

Argumento à partium distributione sic In Topi
est utendum, nullam ut partē relinqua-
mus. Vt si velis probare calliditatē nō
esse virtutē à virtutū partibus, quæ qua-
tuor sunt. Prudentia, Iusticia, Fortitu-
do, Tēperātia, sic probare possis. Omne quod honestum
est, id quatuor partiū oritur ex aliqua, aut enim in per-
spiciētia veri, solertiaq; versatur: aut in hominum so-
cietate tuenda, tribuendoq; suum unicuiq; & rerum
contractarum fide: aut in animi excelsi inuictiq; ma-
gnitudine ac robore: aut in omnium, quæ sunt, quæq;
dicuntur, ordine & modo, in quo inest modestia & rē-
perantia. calliditas ex nulla illarum partium oritur, nō
est igitur virtus.

*Egregia periphrases. A. vir-
tutum cardinalium.*

De Notatione. Cap. 17.

Etymol.

Quin. 1
c. 6.
In Topi.
Met. lib.
2.
Fast. 5.
Fast. li.
4.

Etymologia, quæ verborum originem inquit à Cicerone dicta est Notatio. Ea sæpè v-
tuntur Oratores. & Poetæ, vt Ouidius.

Est via sublimis cælo manifesta sereno,
Lactea nomen habet candore notabilis ipso.

Et alibi.

A senibus nomen mite senatus habet.
Nam quia ver aperit tunc omnia, densaq; cedit.
Frigoris asperitas, foetq; terra patet,
Aprilem memorant ab aperto tempore dictum.

Vis hu-
ius exē-
pli est in
Ora. in
Pisonē.

A notatione sumitur argumentum, cum ex vi nomi-
nis elicitur, hoc modo: Si consul est; qui consulit pa-
triæ, non igitur Piso consul, qui eam euertit.

Notatio
Græcis Ety-
mologia di-
cta, oratori-
bus & poe-
tis est fami-
liaris.
Et Vnde sena-
tus dictus.
Aprilis vn-
de.
Argumentū
à notatione.

*Verilogium
in lexicis
si verbi verba
mutamus. Sed
cicero hic. No-
tatione dicimus
Galaxea a Gre-
cis. Inde Hosti-
regalar. Indet
per nomen ri-
multudinem
cum nomine Ga-
lizia, apud nos
resda Camina de
santago, quæ
vbi praugungit
illius regij*

De coniugatis. Cap. 18.

In To-
pic.

Coniugata dicuntur, quæ sunt ex ver-
bis generis eiusdem. Eiusdem autem ge-
neris verba sunt, quæ orta ab vno va-
riè cōmutantur, vt sapiens, sapienter,
sapientia. Ex hac verborum coniuga-
tione huiuscemodi argumento vtimur.

*coniugata. i. quæ coniugo
ac vincto vincta*

Aurca nunc verè sunt secula plurimus auro
Venit honos.

Saty. 3.

Et Iuuenalis.

Summum crede nefas animam præferre pudori,
Et propter vitam viuendi perdere causas.

Pisonē.
Terē. in
heaut.

Cicero etiam. Cum enim esset omnis causa illa mea cō-
sularis & senatoria, auxilio mihi opus fuerat & cōsu-
lis, et senatus. Est & illud elegās in primis, Homo sum
huma

DE ARTE

humani nihil à me alienū puto. Cicero lib. de oratore. 2
hoc utitur exēplo. Si pietati summa tribuēda laus est,
debetis moueri, cū Q. Metellū tam piē lugere videatis.

De genere & forma. Cap. 19.

*nomine forma, pars,
speciem gēat.* Quid ge-
nus sit.

Enus est quod duas, aut plures partes
sui ipsius cōmunioni similes amplecti-
tur. Partes, quas genus amplectitur for-
mæ dicuntur, vt. Virtus est genus, plu-
res enim formas, quatuor scilicet cōple-
ctitur, Prudentiam, Iustitiam, Fortitudinem & Tēpe-
rantiam, quæ sunt similes virtutis cōmunione: vt pru-
dentia enim, sic iustitia, sic fortitudo, sic temperantia
virtus est. Hinc perspicuū fit, quid sit forma, est enim
pars generi subiecta. Argumentum à genere sic tra-
ctatur, Virtutis laus omnis in actione consistit, pruden-
tia igitur laus omnis in actione cōsistit. Ex forma au-
tem, Quod iustitia est, utiq; virtus est.

De or
to. 1.

Quid for-
ma sit.
Arg. à ge-
nere.
Arg. à for-
ma.

De or
to. 1.
Offic.
Quit.
cap. 10

De similitudine, & dissimilitu- dine. Cap. 20.

Quid simili-
tudo sit.
Arg. à simi-
litudine.

Similitudo est, quæ traducit ad rem quāpiam
aliquid ex re dispari simile: ex ea sumitur
argumentum hoc modo. Cicero, Sed nimirū
vt quidam morbo, & sensus stupore suau-
tatem cibi non sentiunt, sic libidinosi, auari, facinorosi
veræ laudis gustum non habent. Ouidius.

Autor
ad Hor
li. 4.
Phil. 2
Trist. li.
1. cle. 4

Scili-

Scilicet vt fuluum Spectatur in ignibus aurum,
Tempore sic duro est inspicienda fides.

Ex dissimilitudine siue differentia, ducitur hoc modo
argumentum.

2. de or- Si barbarorum est in diem viuere, nostra cōsilia sem-
rat. piternum tempus spectare debent.

Argumētū
à dissimilia-
tudine.

De contrarijs. Cap. 21.

Arist. in
capi. de
oppos.
Cic. in.
Top.

Contrariorum genera sunt quatuor, ad-
uersa, priuantia, quæ inter se conferun-
tur, & contradicentia. Aduersa sunt,
quæ in eodem genere plurimū differūt,
vt virtus, vitium, quæ cum animi habi-

Contrario-
rū genera
sunt quæ
tuor.
Aduersa
quod sint.

tus sint, plurimum tamen inter se differant: & bellum,
pax, sapiētia, stultitia, ex quibus argumenta talia exi-

stunt. Si stultitiam fugimus, sapientiam sequamur, & bonitatē si malitiam. Hinc illud Drancis apud Vergi-

Argumēta
ab aduersis

lium. Nulla salus bello, pacem te poscimus omnes: perin-
de enim est, atque hoc: Bellum est nobis perniciosum,

pax igitur expetenda est. Cicero, Quid cum fatentur
fatis magnam vim esse in vitij ad miseram vitam;
nonne fatendum est, eandē vim in virtute esse ad bea-
tā vitā? Cōtraria enim cōtrariorū sunt consequentia.

Priuantia sunt habitus, & eius priuatio, vt lux tene-
bræ, vita mors, sciētia inscitia, humanitas ihumanitas

Priuantia
quid sint.

prepositio enim, in priuat verbū ea vi, quā haberet, si
in, prepositū nō fuisset. Ex his ductū est illud Cice. in

Argumen-
tū à priuan-
tibus.

Milqiana, Eius igitur mortis sedetis vltiores, cuius
vitam,

DE ARTE

vitam, si putetis per vos restitui posse, nolitis? Terrio loco sunt ea, quæ inter se conferuntur, ut duplum sim plū, datū acceptū, miles & imperator, docere & discere. Ex hoc loco est illud Cice. ex quo profectō intelli gi debet, quanta in dato beneficio sit laus, cū in ac cepto tāta sit gloria, & itē hoc. Non igitur periculū est, ne quis putet, in magna arte & honesta, turpe esse do cere alios id, quod ipsis fuerit honestissimū discere. Huc pertinet Vergilianum illud.

ProM.
cello.

In Or.

Lib. 8.

Arma rogo genitrix nato.

Negantia
sunt valde
cōtraria a
ientibus.

Vltimo loco sunt negantia valde contraria aientibus: ut, si hoc est, illud nō est: ex quibus necesse est, alterū verum esse, alterum falsum.

Topic.

De adiunctis. Cap. 22.

Adiuncta
quid sint.

Diuncta sunt ea, quæ cū re sunt coniu cta, ut locus, ut tempus, ut ea, quæ rem circumstant: ut vestitus & comi tatus hominem circumstant, & appa ratus, colloquia, pedū crepitus, strepitus hominum, rubor, pallor, ceteraque, quæ suspicionem possunt mouere. Latissimè itaque patent adiuncta, nā & quæ in hominis sunt siue animo, siue corpore, ut virtus, ut oris vel pulchritudo, vel deformitas, aliq; innumera comprehendunt. Ab his sumit argumentum Cicero pro Milone, cum ait, Videamus nunc id, quod caput est, locus ad insidias ille ipse, vbi congressi sunt, vtri tandem fuerit aptior, & multa deinceps, et pau lo post,

In To
pic.

Latissime
patent ad
iuncta.

Cic. pro
Mil.

lo post, videte nunc illū egredientem, primū egrediē-
tē ē villa subitō, cur vesperi? quid necesse est tarde?
quī cōuenit, præsertim id temporis? & pro Cornelio.

Cic. pro
Cor. bal.

Hūc quisquam incredibili quadā atque inaudita gra-
uitate, virtute, cōstantia preditū fœdera scientem ne-
glexisse, violasse, rupisse dicere audebit? loquitur au-
rem de Pompeio.

Laus Poma-
pei.

De antecedentib. & consequen- ti. Cap. 23.

Arist. 2.
Top. c. 2
In Topi.
Cic.

Antecedētia sunt ea, quæ sic antecedūt
consequentia, vt cum ipsis necessariō
cohereant, qua ratione ab adiunctis di-
stinguuntur. Coniuncta enim nunquam
necessariō coherent cum his, quibus ad-

Quomodo
antecedētia
ab adiunctis
distinguan-
tur.

iuncta sunt. Argumēti ab antecedentibus talis est for-
mula, Ortus est sol igitur dies est. Consequentia verō
sunt, quæ rem necessariō consequuntur: ab eis ducitur
argumentum, cum ratio rei dubiæ faciens fidem sumi-
tur à consequentibus, hoc modo, Dies est, igitur ortus
est sol. Ex hoc loco est illud Ciceronis in Antoniū, Lu-
culentam tamen ipse plagam accepit, vt declarat ci-
catrix: probat enim, quoniā cicatrix magna esset, vul-
nus quoq; fuisse magnum.

Ari. 2.
Topic.
cap. 2.
Ci. i To.

Phil. 7.

Cōsequens. Aduerte sermo
quia nomen de consequē-
tia naturali non
est. Quia, apud quos con-
sequētia vocatur quæ
ex ant. signis præcedit
sunt nō mirā, siue opor-
tuit.

De repugnantibus. Cap. 24.

Repn-

DE ARTE

Repugnan-
tia differūt
à cōtrarijs
& dissimili-
bus.

Epugnancia neque certa lege, neque nu-
mero inter se dissident: qua ratione à cō-
trarijs, atq; dissimilibus discernuntur:
Exempli gratia, amare, & odio habere,
contraria sunt: amare verò, & nocere,
& ledere, & conuitijs insectari, repugnancia sunt.

Argumen-
tū à repu-
gnantibus.

Argumenti à repugnantibus talis est formula, Amat, illum, igitur non insectatur illum conuitijs. Hortēsius De cla-
non erat aduersarius Ciceronis aut obrectator, sem- orat.
per enim est alter ab altero adiutus, & cōmunicando,
& monendo, & fauendo.

in quocumq; caly genere aptissima arg
a causis deducuntur; ma. & in genere
secundo.

De Causis, Cap. 25.

Quid cau-
sa sit.

Genera cau-
sarum sunt
quatuor
Finis quid
sit.

Homo ad
intelligen-
dum & age-
dum est na-
tus.

Causa est, quae suavi efficit id, cuius est Cice. d
causa: ut vulnus mortis, ^{indigestion} cruditas mor- fato.
bi, ignis ardoris. Eius quatuor sunt gene Ar. li. 2
ra, finis, efficiēs, forma, materia. Finis physi.
est cuius gratia fit aliquid, ut domus fi. c. 3.
nis est vsus, belli pax, hominis beata vita. Ab eo ducit De fin
argumentum hoc modo Cice. contra Epicureos, Hi nō bus. 2.
viderunt, ut ad cursum equū, ad arandum bonem, ad
indagādū canē: sic hominē ad duas res, ut ait Aristo-
teles, intelligendū, & agendum esse natum, quasi mor-
tale Deū: contraq; ut tardam aliquam & languidā pe-
cudē ad pastū, & procreandi voluptatē, hoc diuinū a-
nimal ortū esse voluerūt, quo nihil mihi videtur absur-
dus. Huius enim loci haec vis est, Homo natus est ad
intelligēdū & agēdū, nō igitur ad pastū & voluptatē
est

est ortus. Efficiens causa est à qua aliquid est, ut, Sol diem efficit, toto cælo luce diffusa: Ab ea est illud Ciceronis cōtra senectutis vituperatores, Caret epulis, aiunt, extructisq; mensis, & frequentibus poculis, caret ergo vinolentia, cruditate, & insomnijs. Cuius loci vis in eo est, quòd ubi causa deest, effecta quæ ex illa oriuntur, nullo esse modo possint. Et Nisus ut Eurialū feruet, se autorem cadis profitetur.

*Me me ad sum, qui feci, in me conuertite ferrum
O Rutuli, mea fraus omnis, nihil iste, nec ausus,
Nec potuit.*

*Arist. 2. Forma est ratio rei & nota, per quā res est id, quod est
phys. c. & à rebus alijs distinguitur, ut, Animus est hominis
3. forma, hic enim causa est, ut homo sit, eumq; à rebus
alijs distinguit. Sic domus, sic nauis, sic ignis, sic terræ,
ceterarūq; rerū sua forma est, vel artificiosa, vel na-
turalis. Ab ea ducitur argumētū hoc modo, Animi ho-
minū immortales sunt, hoīes igitur ad eternitatē, im-
mortalitatēq; beatæ vitæ aspirare debēt. Materia est
ex qua, & in qua res sunt, ut statuta æs, argētū pate-
ræ, corpus hōminis. Ex materia sic sumitur argumētū,
Corpus hominis mortale est, ab eius igitur societate et
cōtagione immortalis animus seuocandus est. Ex loco,
Regia solis apud Ouidiū, Arma Aeneæ apud Vergiliū
Lib. 2. multa signa sublata à Verre à Cic. describūtur. Ex his
Met. causarū generibus tāquā ex fōte nō modo ī causis, sed
Lib. 8. ī ōni scribēdi genere magna argumētōrū suppetit copia.
Actio. 7. Licebit igitur diligēter eo cognito nō modo oratoribus,
in Ver. et philosophis, quorū est proprius, sed historicis etiā et*

*Efficiens cau-
sa quid sit.
Argu. à cau-
sa efficiēti.*

*Forma quid
sit.*

*Forma vel
artificiosa
est, vel na-
turalis.
Materia
quid sit.*

*Argumētū
à materia.*

*Locus à
causis ī om-
ni scribēdi
genere sup-
peditat ma-
gnā copiā.*

DE ARTE

*poëtis multa, & varia, & copiosa, ex eo facile depro-
mere.*

De effectis. Cap. 26.

*Effecta
quid sint,
eorū genes-
ra.*

*Effecta sunt ea, quæ sunt orta de causis. Eo-
rum, ut causarum quatuor sunt genera, est
enim suus effectus & finis, & efficiētis cau-
sæ, itemq; formæ ac materiæ. Quæ autē sint
singularum causarum effecta, cognitis causis intelli-
gitur: ut enim, quod effectum est, quæ fuerit causa demō-
strat: sic causa effectū indicat. Nam si finis belli pax
est, bellum eius pacis, quæ bello quæritur, effectus est.
Eodemq; modo dies solis effectus est, & homo corpo-
ris ac nimi, quorum illud materia eius est, hic forma.
Ab effectu sumitur hoc modo argumentum. Virtus fa-
cit laudem, sequenda igitur: at voluptas infamiam, fu-
gienda igitur.*

*Effecta co-
gnitis cau-
sis, & cau-
sæ cognitis
effectis fa-
cile intelli-
guntur.
Argumentū
ab effectū.*

*Arg. f.
posi.
17. Cl
in Top*

De comparatione. Capit. 27.

*Arg. à ma-
ioribus ad
minora.*

*Ocus à cōparatione simplex
quidē est, sed tripliciter tra-
ctatur: à comparatione nimi-
rum maiorum, vel minorum,
vel parium. A comparatio-
ne maiorum ducitur argumē-
tum, cum contendimus ut id,
quod in re maiori valet, va-
leat*

unicas

1. encl. Leat in minori.

Virgilius.

O passi grauiora, dabit Deus his quoq; finem.

A minoribus ad maiora ducitur argumentum, vt, id quod in minori re valet, valeat in maiori.

Arg. à minoribus ad maiora.

Ouidius.

Vt corpus redimas ferrum patieris & ignes,

Arida nec sitiens ora lauabis aqua.

Vt valeas animo, quicquam tolerare negabis?

At pretium pars hæc corpore maius habet.

Et Horatius.

Vt iugulent homines, surgunt de nocte latrones,

Vt te ipsum serues, non expergisعرis?

In epist.

Li. 1. ad

Lolliũ.

In Top.

Parium autem comparatio nec elationem habet, nec submissionem, est enim equalis. Multa autẽ sunt, quæ equalitate ipsa comparantur, quæ ita ferè concluduntur, Si consilio iuuare ciues & auxilio æqua in laude ponendum est, pari gloria debet esse ij, qui consulunt, & ij qui defendunt. At quod primum & quod sequitur igitur.

Argu. à paribus.

Cõsilio iuuabāt iuris consulti, auxilio Oratores.

De argumentis remotis.

Cap. 28.

In part.

Argumenta siue remota siue assumpta non eo dicuntur sine arte, quod ita sunt, sed quod ea non parit oratoris ars, sed foris, ad se delata tamen arte tractat. Ea Cicero in Topi-

Argumenta remota arte tractantur.

In Top.

cis testimonij nomine complectitur. Testimoniũ enim in eo loco dicit omne id, quod ab aliqua re externa sumitur ad faciendam fidem. Sed ad intelligẽdum erit fa-

Testimonij nomine cõprehenduntur argumenta remota.

DE ARTE

Argumenta
remota sunt
præiudicia,
rumor, fa-
ma, tormēta
tabulæ, ius-
iurandū, &
testes.

cilius, si cum Quintiliano in præiudicia, rumorem, & famam, tormenta, tabulas, iusiurandum, & testes ea diuidamus: Quæ ut ipsa per se carent arte, ita summis eloquentiæ viribus & alienanda sunt plerūq; & refellenda. Quare genus harū rerum, quæ ad oratorē deferebantur meditatum in perpetuum ad vsum similitum rerum, veteres oratores habebant, Nunc translatis ab oratoribus ad iurisconsultos iudicijs, ut veterū oratorū scripta intelligamus, cognoscenda sunt.

Lib. 5.
c. 1. vsq;
ad. 7.

De præiudicijs & testibus.

Cap. 29.

Præiudicio-
rū tria sunt
genera.

A Eteris quatuor omiſſis, quæ facile in-
telliguntur, de præiudicijs, & testibus
dicamus. Præiudiciorum vis omnis tri-
bus in generibus versatur. Rebus, quæ
aliquando ex paribus causis sunt iudi-
cata, quæ exempla rectius dicuntur. Iudicijs ad ipsam
causam pertinentibus, unde etiam nomen ductum est,
qualia in Milonem à senatu facta dicuntur. Aut cum
de eadem causa est pronuntiātū. Veteres oratores &
pro testibus & cōtra testes magno labore dicebāt, ut
ē pluribus Ciceronis orationibus, maximèque oratione
pro Flacco apparet. Nunc iudiciorum mutata ratio fa-
cit, ne is labor sit necessarius, & ut de rumore, fama,
tormētis, & iureiurando pluribus agendum non sit.

Quinti.
li. 5. c. 2

Cic. pro
Mil.

Oratores
lim magno
labore dice-
bant pro te-
stibus & cō-
tra testes.

vi. Ciceroni ad
Hortensium vtiq;
dey. 2. bus & in
sac. oratio. p. Flacco

De vsu & vtilitate locorum. Cap. 30.

Hos

DE ORA.

Os locos multa commentatione, atq; meditatione paratos, atque expeditos, qui uolet in dicendo excellens esse, habere debet. Atq; ut quæq; res ad dicendum erit suscepta, tum deniq; scrutari locos ex quibus argumenta eruat. Quæ quidem ei, qui mediocriter ea modò considerarit studio adhibito, & usu pertractata esse possunt. Est enim utilissimum nosse regiones, intra quas uenire, & peruestiges, quod quæras. Vbi eum locum omnem cogitatione sepsieris, si modo usum rerū percallueris, nihil te effugiet, atque omne, quod erit in re occurret, atque incidet. Vt enim, si aurum cui, quod esset multifariam defossum, cōmonstrare aliquis uellet, satis esse deberet, si signa & notas ostenderet locorum, quibus cognitis ille ipse sibi foderet, & id, quod uellet, paruo labore, nullo errore inueniret: sic has argumentorum notas indicare satis est quæ illa quærenti demonstrant, ubi sint. Reliqua cura & cogitatione eruuntur.

Loci multa meditatione parati esse debent.

Veneris. Veneris.

Loci sunt argumento rum notæ.

Qui modus in argumentis adhibendus. Cap. 31.

Id. Orat.
Id. part.

NEc verò imprudenter quisquam utetur hac copia sed omnia expēdet et seliget. Nō enī semper, nec in omnibus causis, ex iisdem argumentorum momenta sunt. Iudiciū ergo adhibebit, nec inueniet solum quid dicat, sed etiam expendet. Nihil enim feracius ingenijs, his præsertim, quæ disciplinis exculpta sunt:

Arg. sunt se ligenda.

Nihil feracius ingenijs, quæ sunt disciplinis exculpta,

DE ARTE

Ex locis in *sed vt segetes fœcundæ & vberes, non solum fruges*
 terdū leuiā *verum herbas etiam effundunt inimicissimas frugibus*
 quædā, aut *sic interdū ex illis locis, aut leuia quædam, aut causis*
 causis alie= *aliena, aut non vtilia gignuntur. Quorum ab oratoris*
 na, aut non *iudicio delectus magnus adhibebitur. Illud autē intelli*
 vtilia gignuntur. *gendum est ex his locis & ad faciendam fidem, & ad*
 Ex locis & *afferendū motū auditorum animis, materiam peti. Sed*
 ad probādū *quia difficile est, etiam si locorum naturā cognoueris,*
 & ad monē. *ex illis ea, quæ ad mouēdos animos valent, eruere, de*
 dū materia *affectibus mouendis separatim dicamus, illud iterū mo*
 petitur. *nentes, nihil planè esse siue ad docendum, siue ad mouē*
dum accommodatum, quod ex his supra dictis fontibus
non fluat.

De affectibus. Cap. 32.

Maximavis
 Oratoris
 est in affe=
 ctibus mo=
 uendis.

Quiloci ma
 xime ad mo
 uendum va
 leant.

Maxima vis existit oratoris in hominū
mentibus permouendis, quod amplifica
tione fit. Est enim amplificatio grauior
quædam argumentatio, quæ motu ani
morum cōciliet in dicendo fidem. Ea &
verbōrum genere conficitur, & rerum. Quæ verba in
amplificatione ponenda sint, tunc dicemus, cum ad elo
cutionis præcepta venerimus. Rerum amplificatio su
mitur ex eisdem locis omnibus, quibus illa, quæ dicta
sunt ad fidem: maximeq; definitiones valent congloba
tæ, & consequentium frequētatio, & cōtrariarū, &
disimiliū, & interse pugnantiū rerū cōflictio, et causæ
& ea, quæ sunt orta de causis maximeq; similitudines
et exēpla: fictæ etiā personæ, muta deniq; loquantur.

In Orat.

In part.

De

De amplificatione à definitionibus
conglobatis. Cap. 33.

De Ora.

Definitionibus conglobatis est illa Ciceronis amplificatio. Historia verò, testis tēporum, lux veritatis, vita memoria, magistra vita, nūntia vetustatis, quæ voce alia nisi oratoris immortalitati com-

Historia la
us per am-
plificatiōē
à definitio-
nibus cōglo-
batis.

*Hic locus
pro amplificatione
ad causam tuam*

mendatur. Est & illud ex eodē loco imprimis illustre exēplū eiusdē pro Sestio. Ignari quid gravitas, quid integritas, quid magnitudo animi, quid denique virtus valeret, quæ in tēpestatae saeva quieta est, & lucet in tenebris, & pulsa loco manet tamen, atque haret in patria, splendetque per se semper, nec alienis unquā sortibus obsoleſcit. Vbi sunt quinque quasi definitiones, tū historia, tum virtutis conglobata: raro enim adhibetur ab oratore definitio ad amplificandum, quæ genere declaretur, & proprietate.

Definitio
quæ genere
re & pro-
prietate de-
claretur, ra-
ro ad ampli-
ficandum ad-
hibetur.

*Sordidus in
remis invenit
se.*

De amplificatione à consequen-
tium frequentatione.

Capit. 34.

A. 7.

Consequentium frequentatione est illa in Verrem amplificatio, Cōstitue nihil opis esse in hac voce, Cuius Romanus sum, iam omnes prouintias, iam omnia regna, iam omnes liberas ciuitates, iam omnem orbem terrarū, qui semper nostris hominibus maximè

*Constitutio ad pro-
bandum l. d. d. l. c. l. c.
dum maxime q. d. c.
commo datus*

DE ARTE
patuit. Cuius Romanis ista defensione præcluseris.

De amplificatione à contrariarum
rerum confictione.

Cap. 35.

*Ad conficiendum a diuersis
partes argumenta.*

A Rerum contrariarum confictione est illa amplifi-
catio Ciceronis in Antonium: Tam autem eras ex-
cors, ut tota in oratione tecum ipse pugnares, ut
non modo non coherentia inter se diceres, sed maxi-
mè disiuncta atque contraria: ut non tanta tecum,
quanta tecum tibi esset contentio. Vitricum tuum in
tanto fuisse scelere fatebare, poena affectum, quereba-
re. Ita quod proprium meum est, laudasti: quod totius
senatus est, reprehendisti: Nam cum comprehensio son-
tium mea, animaduersio senatus fuerit: homo disertus
non intelligit eum, quem contradicit, laudari à se, eos,
apud quos dicit, vituperari. Et in eisdem orationibus.
O spectaculum illud non modò hominibus, sed undis
ipsis, & litoribus luctuosum, cedere patria seruatore
eius: manere in patria proditores? Et in Catilinam.
Hoc verò quis ferre possit inertes homines fortissimis
insidiari, stultissimos prudentissimis, ebriosos sobrijs,
dormientes vigilantibus? Ex hoc loco etiam est illud
eiusdem in Pisonem & Gabiniam, Qui latrones igitur
si quidem vos Consules? qui prædonès, qui hostes, qui
proditores, qui tyranni nominabuntur? Magnum no-
men est, magna species, magna dignitas, magna maie-
stas Consulis, non capiunt angustiae pectoris tui: non re-

cipit

Brutus vocat
seruatorem
Antonium ve-
rò prodito-
rem.

Phil.

Phil.

Orati.

In not.

cipit leuitas ista: non egestas animi: non infirmitas ingenij suslinet, non insolentia rerum secundarum tantam personam, tam grauem, tam seueram.

**De amplificatione à dissimilium & inter se pugnantium rerum confli-
ctione. Cap. 36.**

Pro Ros.
Com.

A Dissimilium & inter se pugnantium rerum cōfli-
ctione sumpta est eleganter amplificatio. Cicero-
nis, Quā in re mihi ridicule es visus esse incon-
stans, qui eundem, & lederes, & laudares, & virum
optimum & hominem improbißimum esse diceres, eun-
dem tu & honoris causa appellabas, & virum prima-
rium esse dicebas, & socium fraudasse arguebas.

**De amplificatione à causis congloba-
tis, & his quæ sunt orta de
causis. Cap. 37.**

Causa etiam, & ea quæ sunt de causis orta,
multum valent ad amplificandum, si conglo-
bētur: Cicero multas & varias causas pro-
pter quas multi essent ab eo alieniores, iun-
xit hoc modo, Cū alij me suspitione periculi sui nō de-
fenderēt, alij vetere odio honorū incitarētur, alij inui-
derēt, alij obstare sibi me arbitrarētur, alij vlcisci do-
lorē suū aliquem vellent, alij rem ipsam publicam at-
que hunc bonorum statum ociumque odissent, &
ob

*Hæc amplificatio
potissime deseruit
ad persuadendum*

In Orat.
pro Se-
stio.

DE ARTE

Tres exerci-
tus pop. Ro-
ma. in bel-
lo ciuili Ce-
saris & pō-
peij sunt in-
terfecti.

ob hasce causas tot, tamq; varias, me vnum deposce-
rent. Orta verò de causis ad amplificandum adhibuit
contra M. Antonium, Doletis tres exercitus P. R. in-
terfectos, interfecit Antonius: Desideratis clarissimos
ciues, eos quoque vobis eripuit Antonius: Autoritas
huius ordinis afflictà est, afflixit Antonius: Omnia de-
niq; quæ postea vidimus mala (quid autem mali nō vi-
dimus?) si rectè ratiocinabimur, vni accepta refere-
mus Antonio. Ex hoc loco Mezentij iumanem crude-
litatem auget Euander apud Vergilium.

Quid memorem iufandas cædes? quid facta tyranni
Effera? Dii capiti ipsius, generiq; reseruent.
Mortuū quin etiam iungebat corpora viuus,
Componens manibusq; manus, atq; oribus ora,
Tortenti genus, & sanietaboq; fluentes
Complexu in misero, longa sic morte necabat.

De amplificatione à similitudine atq; exemplo. Cap. 38.

Similitudo debet esse magis
consona, Non nisi in rebus
grauibus adhibenda; Potius
ad rem illustrandam, quam ad
fidem faciendam adhibetur.

Exemplum non à similitu-
dine accipitur, sed à rebus
similitudo vtilitas in a-
nimis

Icero in verrem, Non enim Charybdim tā Cicer. in
infestam, neque Scyllam nautis quàm istum Ver. 7.
in eodē freto fuisse arbitror. Vergilius etiā
ex hoc loco pulchritudinē Aeneæ pulcher-
rimis carminibus amplificauit.

Restitit Aeneas, clarq; in luce refulsit,
Os, humerosq; deo similis, nāque ipsa decoram
Cæsariem nato genitrix, lumenq; iuuentæ
Purpureum, & letos oculis adflarat honores:
Quale manus addunt ebori decus, aut vbi flauo
Argentum, Parius ve lapis circumdatur auro.

Idem

Idem merificè expreſſit vim, qua Æneas in Turnū haſtam coniecit.

Encl. 12

Cunctanti telum Æneas fatale coruſcat;
Sortitus fortunam oculis, & corpore toto
Eminus intorquet: murali concita nunquam
Tormento ſic ſaxa fremunt, nec fulmine tanti
Diſſultant crepitus: uolat atri turbinis inſtar,
Exitium dirum haſta ferens.

Ab exemplis verò eſt illa Ciceronis amplificatio pro *Exemplo ſigſcentibus ora*

Fro Mi.

Orat. I.

Milone, Quam ob rem vteretur eadem confeſſione Ti
tus Annius, qua Hala, qua Naſica, qua Opimius, qua
Marius, qua noſmet ipſi. Et in Catilinam, An verò vir
ampliſſimus P. Scipio Pōtifex maximus Tiberiū Grac
chum mediocriter labefactantem ſtatutum Reip. priua
tus interfecit: Catilinā verò orbem terræ cade atq;
incendijs vaſtare cupientem nos Cōſules perferemus?
nam illa nimis antiqua prætereo, quòd Q. Sernilius ha
la Sp. Melium nouis rebus ſtudentem manu ſua oc
cidit.

De fictis perſonis & mutis rebus.

Cap. 39.

Icero in oratione pro Cælio: Appio Cæco vi
ta olim functo ſermonem attribuit. Illa etiā
oratio ad permouendos animos magnā vim
habet, cū mutis perſonis ſermonem damus,

Orat. I.

vt Cicero fecit contra Catilinam, Etenim ſi mecum pa
tria, quæ mihi vita mea multo eſt charior, ſi cūcta Ita
lia, ſi omnis Res pub. loqueretur, M. Tulli quid agis? &

Magnā vim
habet ad a
nimos per
mouendos
cum mutis
perſonis ſer
monem da

*Ficta perſona in
ſermonem datur
in rebus grauius
et magis momenti*

ca. 39.

DE ARTE

ea, quæ sequuntur. Eandem etiam in eadē oratione cū
 Catilina loquentē facit eleganti oratione, cuius initium
 est, Nullum iam tot annos facinus extitit, nisi per te:
 nullum flagitium sine te. Fecit & Lucanus eandē cum
 Iulio Cæsare loquentem, priusquam ille Rubiconem flu-
 mium, qui dirimit Galliam ab Italia, transiret.

Vt ventum est parui Rubiconis ad vndas
 Ingens visa duci patriæ trepidantis imago,
 Clara per obscuram vultu maestissima noctem:
 Turrigero canos effundens vertice crines
 Cæsarie lacera, nudisque astare lacertis:
 Et gemitu permixta loqui. Quo tenditis vltra
 Quo fertis mea signa viri? si iure venitis,
 Si ciues: huc vsque licet.

Que sint ad amplificandum adhi- benda. Cap. 40.

Ad amplifi-
 cādū adhi-
 benda sunt
 quæ magna
 habentur.
 Duplex est
 genus rerū
 magnarū.

Rerum vsu
 magnarum
 genera sūt
 ad amplifi-
 cādū tria.

SI causa patitur ea sunt ad amplificandum
 adhibenda, quæ magna habentur: quorū est
 duplex genus. Alia enim magna natura vi-
 dentur, alia vsu. Natura vt cœlestia, vt di-
 uina, vt ea, quorum obscura causæ, vt in terris, mun-
 doque admirabilia, quæ sunt: ex quibus similibusq; , si
 attendas, ad augendum multa suppetunt. Vsu habentur
 magna, quæ videntur hominibus aut prodesse, aut
 obesse vehementius, quorum sunt genera ad amplificā-
 dum tria. Nam aut charitate mouentur homines, vt
 Dei, vt patriæ, vt parentū: aut amore, vt fratrum, vt
 coniugum, vt liberorum, vt familiarium: aut honesta-
 te,

re, ut virtutum, maximeq; earum, quæ ad cōmunionē
hominum & liberalitatem valent. Ex his & cohōrta
tiones sumuntur ad ea retinēda, & in eos à quibus ea
violata sunt, odia incitantur, & miseratio nascitur,
proprius locus augendi in his rebus, aut amissis, aut a-
mittendi periculo. Quamuis enim neque ad probandum
neque ad amplificandum adhiberi quicquam potest,
quod ex locis petatum non sit, tamen ea ipsa, quæ petun-
tur è locis ad amplificandū magna esse debent. Sic fe-
cit Cicero in Catilinam cum ait, Qua propter de sum-
ma salute vestra & populi Romani P. C. de vestris cō-
iugibus ac liberis, de aris ac focis, de fanis ac templis,
de totius urbis tectis, ac sedibus, de imperio, de liber-
tate, de salute Italiae, de quæ vniuersa Repub. decerni-
te diligenter, ut institutis ac fortiter. Pleraque om-
nia sumpta sunt è loco ab adianctis, sed sunt usu mag-
na. Vergilius etiam cum Iulij Caesaris deplorat mortē
à rebus natura magnis, quas ad locos supradictos re-
ferre tamen possis, amplificationem duxit.

Maxime
mouentur
homines ho-
nestate vir-
tutum quæ
ad cōmunio-
nem homi-
num valēt.

Quæ petū-
tur è locis
ad amplifi-
candū ma-
gna esse de-
bent.

in Catil.
Dr.

Gror. I. Sol. Ille etiam extincto miseratus Casare Romam,
Cum caput obscura nitidum ferrugine textit:
Impiaq; aeternam timuerunt secula noctem.

Quam usque ad libri finem elegantissime prosequi-
tur.

Quid in amplificatione seruan-
dum. Cap. 41.

Nihil

DE ARTE

Minuta est
omnis dili-
gētia.

Quo gene-
re amplifi-
cationis utē-
dum in ex-
ornatione.
In cohōrta-
tionibus bo-
norū & ma-
lorū enume-
ratio per
amplifica-
tionem tra-
ctanda est.

*N*ihil amplificatione nimis enucleandum in p
est. Minuta est enim omnis diligentia,
hic autem locus grādia requirit. Illud
est iudiciū, quo quaque in causa genere
vtamur augēdi: in illis enim causis quæ
ad delectationem exornantur, ij loci tractandi sunt,
qui mouere possunt expectationem, admirationem, vo-
luptatem. In cohōrtationibus autem bonorum ac malo-
rum enumerationes & exempla valent plurimum, In
iudicijs accusatori fere quæ ad iracundiam, reo plerū-
que quæ ad miserationem pertinent. Nonnunquam ta-
men accusator misericordiam mouere potest, & de-
fensor iracundiam.

Cur quædam inuentionis præcepta ad cau-
sarum genera dentur accommodata,
& de dignitate exornationis
Cap. 42.

*I*t si ex supra dictis fontibus omnis ad
omnem orationem manat inuentio, ta-
mē veteres oratores de generibus cau-
sarum (vt discentium minuerent labo-
rem) seorsum præcepta tradiderunt.

Laus gene-
ris demon-
stratiui.

De præceptis autem exornationis in primis dicendum De O
est. Nam et latum genus est sanēq; varium, vt quod 2.
ad laudandos claros viros, & ad improbos vituperan-
dos suscipiatur: ad aliorum etiam vel animalium vel Quint
carentium anima laudem, vel vituperationem adhibe li. 3. c.
tur,

1. A. 4.

tur, ut Cicero laudes Pöpeij in Oratione pro lege Manilia, Sicilia in actionibus in verrem, studiorum verò humanitatis in oratione pro Archia poeta exornauit.

Accedit etiam ad eius commendationem, quòd nullum est genus orationis, quod aut vberius ad dicendum, aut vtilius ciuitatibus esse possit, aut in quo magis orator in cognitione virtutum vitiorumque versetur. Confici

Animi motus leniter in exornatione tractatur.

Arist. li.

1. Rhet.

c. 6. &

Quinti.

li. 3. c. 7

Quint. li.

3. cap. 8.

tur autem genus hoc dictionis ad animi motus leniter tractandos, magis quam ad fidem faciendam, aut cõfirmandum accommodate. Propriū enim laudis est res amplificare & ornare. Quam ob causam Aristoteles, & postea Cicero, & Quintilianus idoneam maximè inter omnia genera causarum existimauerunt adscribendū exornationem.

Exornatio maxime idonea ad scribendum.

Ex tempore præterito quomodo

Laus dicatur. Cap. 43.

Laus hominum, cuius cognitā præcepta facile ad res alias trasserentur, diuiditur in tempora, quodque ante eos fuit, quoque ipsi vixerūt. In his autē qui vita functi sunt, etiam quod est infecutum.

Laus hominum in tria tempora diuiditur.

Ante hominem patria, ac patres, maioresque erūt, quorum duplex tractatus est: aut enim respondisse nobilitati pulchrum erit, aut humilius genus nobilitasse factis. Illa quoque interim ex

Dupliciter tractatur laus eorum, quæ ante hominē sūt

D

eo,

DE ARTE

eo, quod ante ipsum fuit tempore trahentur, quæ respo-
sis, vel oraculis, vel signis futuram claritatem promi-
serint; ut in diuo Ioāne Baptista, multisque alijs. viris
sanctissimis.

De tempore quo vixit is, qui laudatur. Cap. 44.

*Laus homi-
nis ex ani-
mo & cor-
pore, & re
bus exte-
nis petēda
est.*

Lapsus laus hominis ex animo, & corpore, & extra positis peti debet. Externa sunt, ut educatio, opes, diuitiae, propinqui, amici, potentia, gratia, ceteraq; huiusmodi. In cor-
pore verò sunt haec, forma, vires, valetudo, & his si-
milis. Qui haec habuerit, laudabitur, quod bene illis sit
usus: si non habuerit, quod sapienter caruerit: si amise-
rit, quod moderate tulerit. Et quāuis & corporis, &
fortuita, quæ dicuntur bona in se veram laudem nō ha-
beant, quæ deberi virtuti vni putatur, tamen quod ip-
sa virtus in earum rerum usu ac moderatione maxi-
mè cernitur, tractāda etiā in laudationibus haec sunt.
In quibus est summa laus non extulisse se in potestate,
non fuisse insolentem in pecunia, non se prætulisse alijs
propter abundantiam fortunæ: ut opes & copiae, nō su-
perbia videātur ac libidini, sed bonitati, ac moderatio-
ni facultatē ac materiā dedisse. Inter corporis verò bo-
na, forma, quæ virtutē significat, facile laudatur, quod
elegantissimè Latinus poeta his verbis significauit.

*Inter bona
corporis
forma ex-
cellit.*

Tutatur fauor Euryalum, lachrymaeque decore,
Gratior & pulchro veniens in corpore virtus.

Sed

Quit. li. 3. ca. 7. Sed horum omnium leuior at animi semper vera est laus: quæ quoniam à virtute proficitur, de illa nunc dicendum est.

Ceterarum rerum leuior animi semper vera est laus.

De animi bonis, & virtute quæ scientia cernitur. Cap. 45.

Virtutis duplex est vis: aut enim scientia cernitur virtus, aut actione. Nam quæ prudentia, quæque grauissimo nomine sapientia appellatur, hæc scientia pollet vna, quæ verò moderandis cupiditatibus regendisq; animi motibus laudatur, eius est munus in agendo. Prudentia est rerum expetendarum, fugiendarumq; scientia. Sapientia autem virtutum omnium princeps, est diuinarum humanarumque rerum scientia. Sunt autem aliæ quasi ministræ comitesq; sapientia: quarum altera, quæ dialectica dicitur, quæ sint in disputando vera atque falsa distinguit & iudicat: altera est oratoria. Nihil enim est aliud eloquentia, nisi copiose loquens sapientia, quæ ex eodem hausta genere, quo illa in disputando, uberior est, atque latior, & ad motus animorum, vulgiq; sensus accommodatior. Studia etiam omnium bonarum artium ad hunc locum pertinent.

Virtus aut scientia cernitur aut actione.

Prudentia quid sit.

Dialectica & oratoria quasi ministræ sunt sapientia. Eloquentia est copiose loquens sapientia.

De virtute quæ in actione consistit. Cap. 46.

Tres sunt
partes vir-
tutis in ac-
tione posi-
tae.
Iustitia quid
sit.
Iustitiae par-
tes.

Fortitudo
quid sit.
Temperan-
tia, quid sit?
Verecūdia
est custos
virtutum
omnium.

DE ARTE
Virtus, quæ in actione posita est, tres ha-
bet partes, Iustitiam, Fortitudinem &
Temperantiam. Iustitia est virtus, quæ
in hominum societate tuenda, tribuēdo
que suum cuique, & rerum contracta-
rum fide versatur. Illa erga deum religio, erga parētes
pietas, vulgo autem bonitas, creditis in rebus fides, in
moderatione animaduertendi lenitas, amicitia in bene-
volentia nominatur. Fortitudo est considerata pericu-
lorum susceptio & laborum perpeßio, cuius est libera-
litas in usu pecuniæ. Temperantia est rationis in libidi-
nem, atque in alios non rectos impetus animi firma &
moderata dominatio. Custos verò virtutum omnium,
dedecus fugiens, laudemq; maxime consequens, vere-
cundia est.

Quomodo laus ab hoc loco sit du- cenda. Cap. 46.

Singularū
virtutū sūt
certa quæ-
dā officia.

Quoniam singularum virtu-
tum sunt certa quedam offi-
cia, ac munera, & sua cuique
virtuti laus propria debetur:
erit explicandum in laude ius-
titiae, quid cum fide, quid cū
aequalitate, quid cū huius-
modi aliquo officio is, qui lau-
dabitur, fecerit. Huc spectat illa Ser. Sulpitij laus apud
Ciceronem, Nec verò silebitur admirabilis quædā

& incredibilis, & penè diuina eius in legibus interpre-
 tandis, æquitate explicandis, scientia. Omnes, qui ex om-
 ni ætate hac in ciuitate intelligentiam iuris habuerint,
 si vnum in locum conferantur, cum Ser. Sulpitio non
 sunt comparandi. Neque enim ille magis iuris consul-
 tus, quàm iustitiæ fuit. Itaque quæ proficiscebantur à
 legibus, & à iure civili, semper ad facilitatem, æquita-
 tēque referebat: neque constituere litium actiones ma-
 lebat, quàm controuersias tollere. Itemque in cæteris
 res gestæ ad cuiusque virtutis genus, & vim, & no-
 men accommodabuntur. Gratiissima autem laus eorū fa-
 ctorum habetur, quæ suscepta videntur à viris forti-
 bus sine emolumento, ac præmio: quæ verò etiam cum
 labore & periculo ipsorum, hæc habent uberrimam
 copiam ad laudandum, quod & dici ornatissime pos-
 sunt, & audiri facillime. Ea enim denique virtus esse
 videtur præstantis viri, quæ est fructuosa alijs, ipsi au-
 tem laboriosa, aut periculosa aut certe gratuita. Hinc
 Seruium Sulpitium mirifice Cicero laudat: quod diffi-
 cillimo Reip. tempore, graui periculosoque morbo affec-
 tus, auctoritatem Senatus, salutemque pop. Rom. vitæ
 suæ præposuerit, contraque vim grauitatemque mor-
 bi contenderit, vt ad castra Antonij, quo Senatus eū
 miserat, perueniret. Magna etiam illa laus & admira-
 bilis videri solet, tulisse casus sapienter aduersos: non
 fractum esse fortuna: retinuisse in rebus asperis digni-
 tatem. Sic Cicero Milonis in graui ac difficili tempore
 vultum semper eundem, & vocem & orationem sta-
 bilem ac non mutatam commendat, & eius infractum

Res gestæ
 ad cuiusque
 virtutis no-
 men, & vim
 sunt reuocā-
 dæ.

Quæ virtus
 præstantis
 viri sit

Magna est
 laus tulisse
 casus sapiē-
 ter aduersos.

DE ARTE

Quæ res in
laudatione
ponendæ.

Et excelsum animum extollit. Sumendæ autem res
erūt aut magnitudine præstabiles: aut nouitate primæ:
aut genere ipso singulares, Eiusmodi rerum plenæ sunt
orationes Ciceronis pro lege Manilia, Et pro M. Mar
cello, in quarū altera Cn. Pompeium, in altera Iulium
Cæsarem laudat: neque enim parua, neque vsitata, ne
que vulgares admiratione, aut omnino laude dignæ vi
deri solent. Est etiam cum cæteris præstantibus viris
comparatio in laudatione præclara. Sic apud Vergiliū
Augustus Cæsar cum his comparatur, quorum erant Li. 6.
illustres victoriæ.

*Hæc autem Alcides dicitur a nomine
αλκιδης, i. uirtutis, qui
magnæ uirtutis prædicator erat.*

Nec verò Alcides tantum telluris obiuit,
Fixerit æripidem ceruam licet, aut Erymanthi
Placarit memora, Et Lernam tremefecerit arcu.
Nec qui pampineis victor iuga flectit habenis,
Liber agens celfo Nisæ de vertice tigres.

Et Cicero in Philippicis M. Antonium cum Tarqui
nio superbo comparat: Et D. Bruti, qui regnare nō pa
tiebatur Antonium, beneficia in Remp. maiora esse do
cet, quàm L. Bruti, à quo Tarquinius expulsus est. Phil.

De tempore quod finem hominis insequitur. Cap. 47.

Ec mors eorum quorum vita laudabi
tur, silentio præteriri debet: si modo
quid erit animaduertendum aut in ipso
genere mortis, aut in ijs, quæ mortem
erunt consecutæ. In tempore autem,
quod

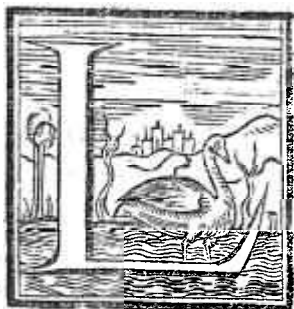
Que sint
laudanda in
tempore
quod finem
hominis in
sequitur.

Liberi parē
tibus, vrbes
cōditoribus
iuenta inuē
toribus lau
dem affe
runt.

quod finem hominis insequitur, insunt habiti post mor-
tem honores, decreta virtutis præmia, res gestæ indi-
cijs hominum cōprobata. Afferunt etiā laudem liberi
parētibus, vrbes conditoribus, leges latoribus, artes in
uentoribus, nec non instituta quoq; autoribus. Hinc est

Phil. 9. illud Ciceronis de Seruio Sulpitio. Quāquam nullū, mo-
nimētū clarius Ser. Sulpitius relinquere potuerit, qua
effigie morum suorum, virtutis constantiæ, pietatis, in
genij filiū, cuius luctus aut hoc honore vestro, aut nul-
lo solatio leuari potest. Et in alia oratione: Romulū, qui
hanc urbē condidit, ad deos immortales beneuolētia
famaq; sustulimus. Omnis ordo supradictus in vitupe-
ratione constabit tantum in diuersum, id, quod in ora-
tionibus Ciceronis in Pisonem, in Vatinius, in M. An-
tonium, maximeque ex secunda Philippica animadu-
tere licet.

De laude vrbium. Cap. 48.

Audantur vrbes similiter
atq; homines. Nam pro parē
te est conditor, & multum
autoritatis affert vetustas,
& virtutes ac vitia circa
res gestas, eademque in singu-
lis. Illa propria, quæ ex loci
positione, ac munitione sunt.

Vrbes simili
ter atque
homines lau-
dantur.

Quint. li.
3. ca. 7.

ænei. 6. Cines illis ut hominibus liberi, decori. Ad hunc locum
pertinent illud Vergil. de vrbe Roma.

DE ARTE

En huius, nate, auspicijs inclyta Roma.
Imperium terris, animos æquabit olympo,
Septemque vna sibi muro circumdabit arces
Felix prole virum.

*Idem etiam poeta Italia laudes elegantissime celebra-
uit ex his locis, in secundo libro Georgicorum.*

De deliberatione. Cap. 49.

Exornatio-
nis præce-
pta multum
conferunt ad
deliberatio-
nem.

*Q*ua tradita sunt exornationis præce-
pta, multum ad sententiam dicendam
valent: quia plerumque eadem illic lau-
dari, hic suaderi solent. In deliberando
finis est dignitas, ad quem omnia refe-
runtur in consilio dando, sententiaq; dicenda. Sunt au-

Tria sunt tem & in suadendo, & in dissuadendo tria primum
spectanda in spectanda. quid sit de quo deliberetur: qui sint, qui de
suadendo, liberent: qui sit, qui suadeat.
vel dissuade-
do.

De re, de qua deliberatur. Cap. 20.

*R*em, de qua deliberatur, aut certum est
posse fieri, aut incertum. Si incertum hæc
erit questio sola, aut potentissima. Sape
enim accidit ut prius dicamus, ne si
possit quidem fieri, esse faciendum, dein
de fieri non posse. Cum autem de hoc queritur, conie-
ctura est, ut, An Rex Emmanuel terras ultra Oceanum
sit

- Phil. 7. sit inuenturus. Sic ait Cicer. Pacem cum M. Antonio esse nolo quia turpis est, quia periculosa, quia esse non potest. Quæ tria diligentissime in oratione explicat. Quædam & fieri posse, & futura esse credibile est, sed aut alio tempore, aut alio modo. Partes suadendi in vniuersum sunt tres, prima est, vt doceamus effici posse id, quod suademus: secunda deinde honestū esse: postremo verò esse vtile. In primis itaque videndum est an effici possit id, quod suademus, nam si quid effici non possit, deliberatio tollitur, quamuis & honestū, & vtile sit. videndum etiam est quàm facile possit: nam quæ perdifficilia sunt, perinde habenda sunt, ac si effici non possint. Et cum de necessitate attendemus, & si aliquid non necessarium videbitur, videndum tū erit, quàm sit magnum. Quod enim permagni interest pro necessario sæpe habetur. Est apud T. Liuium præclara P. Scipionis oratio, in qua & posse Annibalem in Africa vinci demonstrat: & ad dignitatem populi Romani, famamq; apud reges, gentesque externas pertinere, non ad defendendam modò Italiam, sed ad inferendam etiam Africæ arma, videri Romanis animū esse, & in primis esse vtile requiescere aliquando diu vexatam Italiam, vri popularique inuicem Africam.
- Partes suadendi sunt tres.
- Si quid effici non potest, test deliberatur.
- Quod permagni interest pro necessario habetur.

De his, quæ deliberant.
Cap. 51.

DE ARTE

Multū inte
rest quis de
liberet.

Præcipue i
tuendi mo-
res eius, qui
deliberat.

Diversi sunt deliberantium animi: & si-
ue consultant plures, siue singuli, in-
trisque differentia est. Quia & in plu-
ribus multum interest, senatus sit, an
populus: Romani, an Hispani, an Galli:
& in singulis, cato an Cicero, Caesar an Pompeius deli-
beret. Proinde intuenda sexus dignitas, ætas, sed mo-
res præcipue discrimen dabunt. Duo enim sunt homi-
num genera, alterum indoctum, & agreste, quod ante
fert semper utilitatem honestati: alterum expolitum,
quod rebus omnibus dignitatem anteposit.

De prima parte suadendi.

Cap. 52.

Hoc Cicero ex Platone desumpt.

Magna est
onestatis
pulchritu =
lo.

*I honestatis pulchritudo cerni oculis posset, Offici
mirabiles sui amores excitaret. Sed quoniā In par
genus hominum, ad honestatem natum malo
cultu, praviſque opinionibus corruptum est,*

ma la causa. ut consuecitur
con la mala consue-
tatione. Prout
opinioni deat
diuersas opiniones
inquam et felici-
tati et conseruanda

Facile est ho-
nesta apud
honestos ob-
tinere.

diligenti cohortatione opus est. Et honesta quidem apud honestos suadere facillimum est: si vero apud turpes recta obtinere conabimur, ne videamur exprobrare diuersam vitam sectam, cauendum est. Et animus de liberantis non sola virtutis commendatione permouendus, sed laude, vulgi opinione, & secutura utilitate, aliquanto vero magis obijciendo aliquos, si diuersa fecerint, metus. Nam præter id, quod his leuissimi cuiusque animus facillime terretur, nescio an naturaliter apud plurimos plus valeat malorum timor, quam spes bono-

terras vocat eos qui
vilitate putant qd
laude dicuntur

Leuissimi
eiusque a-
nimus facil
lime terre-

aliquam
 cerint
 que ani
 apud pl
 Lenissimi
 cuiusque as
 nimis facili
 time terre
 Opimum est contritum
 pponat cunctas & sanos. & vinda
 in a'bitate & vinda
 in a'bitate & vinda

bonorum. Sola virtutis commendatione incendit militum animos Cato apud Lucanum ad aggrediendū iter

Lib. 9. difficillimum & periculosissimum.

O quibus vna salus placuit mea castra secutis

Indomita ceruice mori, compositae mentes

Ad magnum virtutis opus, summosq; latores.

Quam orationem pulchra illa claudit sententia.

Serpens, sitis, ardor, arena,

Dulcia virtuti. Gaudet patientia duris.

Latius est, quoties magno sibi constat, honestum.

Sepe etiam controuersia inter hominum sententias in illo est, utrum sit honestius. Affirmant autem viri sa-

pientissimi omne officium, quod ad coniunctionem hominum, & ad tuendam societatem valet, anteponen-

dū esse illi officio, quod cognitione & scientia contine-

tur. In ipsa autem cōmunitate sunt gradus, ex quibus, quid cuiq; praestet, intelligi potest, ut prima Deo Op-

timo Max. secunda patriae, tertia parētib;, deinceps gradatim reliqua reliquis debeantur. Ex quibus atque si-

milibus intelligimus, quomodo hanc suasionis partem, quae ad honestatem pertinent, tractare debeamus.

Quae officia

quibus antea

ponenda.

Hac medijs eas citamus
a vris conuicatoribus
an si patria parentibus
et parentibus patriis sine hinc
ferendi, ac denique a deo
et a moribus personis

De utilitate. Cap. 53.

Quaest. II.
p. 13.

N sit autem facile, magnum, iucundum, sine periculo, ad quaestionem pertinet utilitatis. Suasor itaque vel omnia haec, vel eorum pleraque inesse in eo, quod suadet, ostendet.

Facile, magnum, iucundum ad utilitatis quaestionem pertinent.

Qui

DE ARTE

Qui verò dissuadet, ille difficile, paruum, iniucundum, periculosum monstrabit. Hoc modo Fabius Maximus apud T. Livium ne P. Scipio in Africam traiciat, cōtendit: cum Annibal hostis incolumi exercitu quartū decimum annum Italiam obsideat. Nam nunc quidem præterquam quòd & in Italia & in Africa duos diuersos exercitus alere ^{et sic} erarium non potest, præterquam quòd vnde classes tueamur, vnde commeatibus præbendis sufficiamus nihil reliqui est: periculi tandem, quantum adeatur, quem fallit? Deinde grauiter & sapienter difficultates multas, & pericula commemorat, quæ futura sint, ni consul vterque in Italia retineatur. Eodem etiam modo propositis duobus vtilibus, vtrum sit vtilius controuersia est. Cum autem species utilitatis cum honestate certat, qui utilitatem defendet enumerabit commodam pacis, opum, potentiam, vtegalium, præsidij militum, utilitatesque cæterarum rerum, quarum fructum utilitate metimur: itemque in commodis contrariorum. Ex his locis Catilina apud Salustium ad nefarium facinus, quod ille maximum atque pulcherrimum vocat, coniuratos hortatur, Vobis (inquit) est domi inopia, foris æs alienum, mala res, spes multo asperior, denique quid reliqui habemus præter miseram animam? Quin igitur expergiscimini? en illa, quam sæpe optastis libertas: præterea diuitia, decus, gloria in oculis sita sunt. Curio similiter apud Lucanum specie utilitatis Iulium Cæsarem ad civile bellum hortatur.

de ere datum. nam vt plurimum antiquorū moneta ex ere confabatur, stipendium debetur, quia cum tam exigui est valoris moneta illa, præstare non multa id occupant.

1. vtile cum honesto certat. Catilina species vtilitatis, quia pleraque vtilia apparent, quæ vere tamē non sunt.

Præsidij milites dicuntur, qui alicui arce præsent. Hoc illi milites, Præsidium la guarda.

Lib. 8.
Deca.

De orat.
2.

Salust.
de Catil.

Bellantem geminis tenuit te Gallia lustris,
Pars quota terrarum; facili si praelia pauca
Gesseris euentu: tibi Roma subegerit orbem.

Qui ad dignitatem impellet maiorū exempla, quæ erūt
vel cum periculo gloriosa colliget, posteritatis immor-
talem memoriam augebit, utilitatem ex laude nasci
defendet, semperq; eam cum dignitate esse coniunctā.

Hæc autem exercitatio defendendi speciem utilitatis
contra honestatem, in qua una vera est utilitas, ad
scholarum exercitationes utilis est: nam & iniquorū
ratio noscenda est, ut melius aqua tueamur.

Utilitas sem-
per cum di-
gnitate cō-
iuncta est.

De eo qui suadet. Cap. 54.

Utum etiam refert, quæ sit persona di-
cētis, suadere enim aliquid, aut dissua-
dere grauißima est persona. Nam &
sapientis est, consilium explicare suum
de maximis rebus, & honesti & diser-
ti, ut mente providere, auctoritate probare, oratione

Suadere ali-
quid, aut di-
suadere
grauißima
est perso-
na.

persuadere possit. Anteacta vita si illustris fuit, aut
clarius genus, aut ætas, aut dignitas affert expectatio-
nem; videndum est ne quæ dicuntur, ab eo qui dicit dis-
sentiant. At his contraria summißiorem quendam mo-
dum postulant. Nam quæ in alijs libertas est, in alijs li-
centia vocatur & quibusdam sufficit auctoritas, quos-
dam ratio ipsa egre tuetur.

Manifestum est, quid sit dissuasio
cuius quoque doctrina conveniat
inquit & propter
obstantia, ma-
ab his, qui
clari genere
cum prædici

Quæ

Quædam in deliberatione obseruanda. Cap. § 5.

Ad dicendū
probabili-
ter mores
ciuitatis sūt
cognoscen-
di

orationis. *orationis.
orationis.
orationis.*

Minori appa-
ratu
pul sapien-
tes dicendū.

*Ad dicendū probabili-
ter mores ciuitatis sūt
cognoscendi.
orationis.
orationis.
orationis.*

*Vim orationis vocat non
solum vim efficiat
etiam vim sed et
exclamationes, ius
gratia.*

Concio capi-
pit omnem
vim oratio-
nis.

*Ad dicendū probabili-
ter mores ciuitatis sūt
cognoscendi.
orationis.
orationis.
orationis.*

Exemplorū
maxima est
vis ad suadendū.

*Ad dicendū probabili-
ter mores ciuitatis sūt
cognoscendi.
orationis.
orationis.
orationis.*

Experimentū
est ve-
lut quodam
rationis tes-
timonium.

D consilium de rep. dā-
dum, caput est nosse Rē
publicam, ad dicendum
verò probabiliter nos-
se mores ciuitatis, qui
quia crebro mutantur,
genus quoque orationis
est saepe mutandum. In
senatu minori appa-
ratu dicendum est, sapiēs
enim est consilium, multisq; alijs dicendi relinquendus
locus, vitanda etiam ingenij, ostentationisq; suspicio.

Cōcio capit omnem vim orationis, & gravitatem, va-
rietatemque desiderat: maximaq; pars orationis admo-
uenda est ad animorum motus. Hoc videre est in qui-
busdam Ciceronis orationibus contra M. Antonium
in senatu habitis, quæ cum sint elegantes, & disertæ,
nullum tamen apparatus habent. At oratio pro lege
Manilia, & orationes de lege Agraria, multo magni-
ficentius habent & ornatus genus dicendi. Vis autem
ad suadendum exemplorū est maxima, aut recētiū
quò notiora sunt, aut veterum, quò plus autoritatis ha-
bent. Plerumque enim videtur respondere futura præ-
teritis, habeturque experimentum velut quodam ra-
tionis testimonium. Suadet Fabius Maximus in sena-
tu,

De
2.
Sen
1. ad
frat
sing
1. ad
si m
ciuit
peru
muri
cato
dici
verj
cui
am
frat
1.10
Iun
com
Art
1. R
c.5.
Quit
3. co
Circ
part:

tu, ne P. Scipio Annibale in Italia relicto in Africam
 traiciat: Dies me deficiat (inquit) si reges imperato-
 resq; temere in hostium terras transgressos, cum ma-
 ximis cladibus suis exercitumq; suorum enumerare
 velim. Deinde vetus affert Atheniensium exemplū,
 qui classe in Siciliam transmissa, rempublicam suam
 in perpetuum afflixerunt. Et nouum M. Atilij, qui in
 ea ipsa Africa annis ante quadraginta in praelio vi-
 ctus & captus est. Sequebatur, ut ea, quæ iudicijs ac-
 commodata sunt, explicarentur: sed quia iudiciorum
 mutata ratio, ut ea præcepta parum sint necessa-
 ria, efficit; & ex orationibus Ciceronis &
 locis supradictis, tū etiam his, quæ de
 partibus orationis dicentur, facile
 cognosci possunt: sequitur
 ut de secunda parte
 Rhetoricæ di-

Imperator apud L. iun.
 et antiqui Duce regat

camus.

Pro complemento huius primilibræ vii. gloſſæ
 ad portum folio ſequenti; Vbi loçamur
 quæ exordio vtendum in diſſertatione qua
 paratiſſime, ſunt et paratiſſime, perſe
 ſe in loco erat vtendum.

Quaedam in deliberatione obseruanda. Cap. 55.

Ad dicēdū
probabili-
ter mores
ciuitatis sūt
cognoscendū
di

orationis. i. argumen-
tationum quibz ad-
ducuntur ad fidem fa-
ciendum

Minori ap-
paratu a-
pud sapien-
tes dicēdū.

D consilium de rep. dī- Deg.
dum, caput est nosse Rē 2.
publicam, ad dicendum 6
verò probabiliter nos- 1. ad
se mores ciuitatis, qui 1. ad
quā crebro mutantur, 1. ad
genus quoque orationis si sen
est sepe mutandum. In ciuitas
senatu minori appa- prius
tu dicendum est, sapiēs 1. ad
tu

1. ad
non tam abstruse dicat, et grauitate
et sententia, et totum dicat
quod in se sit aut quod in hac re
debeat consistere.

1. ad
non tam abstruse dicat, et grauitate
et sententia, et totum dicat
quod in se sit aut quod in hac re
debeat consistere.

Concio ca-
pit omnem
vim oratio-
nis.

enim est consilium, multisq; alijs dicendi relinquendus
locus, vitanda etiam ingenij, ostentationisq; suspicio.

Concio capit omnem vim orationis, et grauitatem, va-
rietatemque desiderat: maximaq; pars orationis admo-
uenda est ad animorum motus. Hoc videre est in qui-
busdam Ciceronis orationibus contra M. Antonium
in senatu habitis, quæ cum sint elegantes, et disertæ,
nullum tamen apparatus habent. At oratio pro lege

Exemplū
maxima est
vis ad sua-
dendum.

Experimē-
tum est ve-
lut quodam
rationis tes-
timonium.

Manilia, et orationes de lege Agraria, multo magni-
ficentius habent et ornatius genus dicendi. Vix autem
ad suadendum exemplorum est maxima, aut recentium
quo notiora sunt, aut veterum, quo plus autoritatis ha-
bent. Plerumque enim videtur respondere futura præ-
teritis, habeturque experimentum velut quodam ra-
tionis testimonium. Suadet Fabius Maximus in sena-
tu,

1. ad
non tam abstruse dicat, et grauitate
et sententia, et totum dicat
quod in se sit aut quod in hac re
debeat consistere.

1. ad
non tam abstruse dicat, et grauitate
et sententia, et totum dicat
quod in se sit aut quod in hac re
debeat consistere.

1. ad
non tam abstruse dicat, et grauitate
et sententia, et totum dicat
quod in se sit aut quod in hac re
debeat consistere.

tu, ne P. Scipio Annibale in Italia relicto in Africam
 trayciat: Dies me deficiat (inquit) si reges imperato-
 resq; temere in hostium terras transgressos, cum ma-
 ximis cladibus suis exercitumq; subrum epumerare
 velim. Deinde verus affert Atheniensium exemplū,
 qui classe in Siciliam transmissa, rempublicam suam
 in perpetuum afflixerunt. Et nouum M. Atilij, qui in
 ea ipsa Africa annis ante quadraginta in praelio vi-
 ctus & captus est. Sequebatur, ut ea, quæ iudicijs ac-
 commodata sunt, explicarentur: sed quia iudiciorum
 mutata ratio, ut ea præcepta parum sint necessa-
 ria, efficit; & ex orationibus Ciceronis &
 locis supradictis, tū etiam his, quæ de
 partibus orationis dicetur, facile
 cognosci possunt: sequitur
 de secunda parte
 Rhetorica: di-

camus.

Præcedunt enim in hac oratione, quæ est de
 deinde peritiam, quæ est de
 quæ est de
 quæ est de
 quæ est de

DE ARTE RHETORICA. LIBER. II.

De dispositione. Cap. 1.

SECUNDVS HIC liber dispositionis precepta continet, quæ oratori perutilia sunt, & maxime necessaria. Quid enim diligenter argumēta inuenisse cōferet, nisi pari diligentia, quæ inuenta sunt, collocentur? Excellen-

sis ducis virtus non magis in deligendo fortissimo & strenuissimo quoq; milite ad bellum, quàm in instruenda adpugnâ acie cernitur: & si quam in corporibus nostris, aliorum vè animalium partem permutes atq; transferas, licet habeat eadem omnia, prodigium sit tamen. Et artus etiam leuiter loco moti perdunt, quo viguerunt vsu: & turbati exercitus sibi ipsi sunt impedimento. Sic oratio carens hac virtute, tumultuetur necesse est, & sine rectore fluitet, nec cohareat sibi: multa repetat, multa transeat, velut nocte in ignotis locis errans: nec initio, nec fine proposito, casum potius quàm consilium sequatur. Qua propter hic liber dispositioni deserviat.

no v. ordo ille locor. Certe inueniendus est ab oratore, et positus, ut contineat illa loca, quae in
 omniaque maxime conuenienter indicabit, quaeque locor. s. potissimumque effectus et inueniendus

in part. seruiat. Est autem dispositio rerum inuentarum in or
 dinem distributio. Cuius in infinita quaestione ordo est
 ferè idem, qui expositus est locorum. In definita autem
in part. adhibenda sunt illa etiā, quae ad motus animorum per
 tinent. Atq; eò fit, ut utamur exordio, Narratione,
 Confirmatione, Peroratione. Haec sunt enim quatuor
 orationis partes, per quas inuenta distribuimus. Qua-
 rum duae valent ad rem docendam, narratio & con-
 firmatio: ad impellēdos animos duae, principium & per
 oratio, de quibus sigillatim dicendum est.

In propositio
 to qui ordo
 dispositio
 nis sit seruā
 dus.

Cur in cau
 sa orationis
 partibus re
 tamur.

Duae partes
 orationis va
 lent ad rem
 docendā, ad
 impellēdos
 animos duae

Quae glossa
 in fine primi
 libri

Principium
 et exordium

Principium, Initium, atq; Proemium.
 De Exordio. Cap. 2.

Exordium est oratio animum
 auditoris idoneè comparans
 ad reliquam dictionem. Id
 fieri tribus maximè rebus in
 ter autores plurimos cōstat,
 si beneuolum, attentum, doc i
 lem auditorē fecerimus, quo
 rum primus locus, id est, ut
 amice audiamur est in personis nostris auditorum, ad
 uersariorum, è quibus initia beneuolentiæ conciliandæ
 comparantur: aut meritis nostris, aut dignitate, aut ali
 quo genere virtutis, & maximè liberalitatis, officij,
 iustitiæ, fidei, contrarijsque rebus in aduersarios con
 ferendis, & cum auditoribus aliqua coniunctionis aut
 causa aut spe significanda. Cicero pro C. Rabirio. per
 duellionis reo, Me cum amicitia vetustas, tum digni

Quid sit ex
 ordium.

Auditor in
 exordio be
 neuolus, do
 ctus & attē
 tus fieri de
 bet.

Quomodo
 concilietur
 auditoris be
 neuolentia.

et quicquid
 nec uidebitur
 et quid in
 et quicquid
 et quicquid

memoria
 et quicquid
 et quicquid
 et quicquid
 et quicquid

De iud.
 Quis li.
 4. cap. 1
 Arist. 3.
 Rhetic.
 14.
 in part.
 Pro C.
 Rabirio.

in part. Cicero in part. Principium aut in sententijs, dicendis bene uidebitur
 venit orator. sed hortator. et quicquid
 sit debet. hortatorque ad bene uidebitur
 magis proficiat si mutandierunt summi sen
 ad uterque inueniuntur peritinebunt. Simul et repugnandi
 fidei, et uterque inueniuntur peritinebunt. Simul et repugnandi
 et tota aut oratio simplex et orator s. sententijs debet ornari

E
 tas

Non solum ab his tribus personis hac in causa, de qua loquitur, sed etiam a rebus ipsis, se causam meam excellantem reportare equi. Sedam. / Deprimamus autem causam aduersarii nostri iniquam. / *Spallatus reus auctor ad Heronem. 26. r. / Ambrosius beneuolentia d. / *Pro fortis, boni viri. DE ARTE**

*Nam pluries defenderat
quam accusauerat. Cicero.
Ex defendendo n. q. ex ac-
cusando maius gloriatur.*

tas hominis, tum ratio humanitatis, tum mea vitæ per-
petua consuetudo, ad C. Rabirium defendendum est ad
hortata: tum verò ut id studiosissime facerem, salus
Reip. Consulare officium, Consulatus deniq; ipse mihi
una vobiscum cum salute Reip. commendatus coegit.
hec autem accuratè in eo exordio & ornatè explicat.
In oratione verò P. Sylla sic ait: Quanquam ex huius Pro
incommodis magnam animo molestiam capio, tamè in Sylla
ceteris malis facile patior oblatum mihi tempus, in quo
boni viri lenitatem meam, misericordiamq; notam om-
nibus quondam, nunc quasi intermissam agnoscerent,
improbi ac perditii ciues edomiti atq; victi præcipitan-
te Rep. vehementem me fuisse atq; fortem, conseruata
mitem ac misericordem faterentur. Et pro Cn. Plancio Pro C
suam cū iudicibus coniunctionem significat his verbis, Plancio
Nunc autem vester Iudices conspectus & confectus
iste reficit, & recreat mentem meam, cum intueor &
contemplor vnumquendq; vestrum: video enim hoc in
mero neminem cui mea salus chara non fuerit, cuius
non extet in me suum meritum, cui non sim obstrictus
memoria beneficij sempiterna. Itaque non extimesco,
ne Cn. Plancio custodia mea salutis apud eos obsit, qui
me ipsum maximè saluum videre voluerunt. At in o-
ratione pro P. Quintio vim aduersariorum & gratiā Pro
in inuidiam vocat, & C. Aquiliū eosq; qui in consilio
adsunt, orat atq; obsecrat, ut multis iniurijs iactatam
atq; agitatā equitatē in eo tadē loco cōsistere atq; cō-
firmari patiantur. Intelligenter autē ut audiamur, &
attēte a rebus ipsis ordiendū est, sed facillime audiror
discit,

*Quomodo
fiat auditor
facilis.*

discit, & quid agatur, intelligit, si complectare abini-
tio genus naturāq; causæ, si definias, si diuidas, si neq;
prudentiā eius impediās cōfusione partiū, nec memo-
riam multitudinc. Sic exorditur Cicero Pro A. Cluē-
tio: Animaduerti Iudices, omnē accusatoris orationē,
in duas diuisam esse partes: Quā distributionē ait cer-
tū sibi esse in defensione seruare, ut omnes intelligant
nihil eum nec subterfugere voluisse reticendo, nec ob-
scurare dicendo. Ut attēte autem audiamur triū rerū
aliqua consequemur. Nam aut magna quædā propone-
mus, aut necessaria, aut coniuncta cū ipsis, apud quos
res agetur. Luculenter hunc locū Cicero tractauit in
exordio nobilissimæ orationis pro Domo sua: Quod si
ullo tēpore magna causā in sacerdotum populi Rom.
iudicio ac potestate versata est, hæc profectō tanta est
ut omnis Reipublicæ dignitas, omnium ciuiū salus, vi-
ta, libertas, aræ, foci, dī penates, bona fortuna, domi-
lia, vestræ sapientiæ, fidei, potestatiq; commissa credi-
taque esse videantur. Verū ex his, quæ proposita sunt,
aliud atque aliud pro varietate causarum desiderari
palam est.

De generibus causarum.

Cap. 3.

Enera porro causarum, plurimi quinq; Quinq;
fecerunt, honestum, humile, dubium vel causarū sūt
anceps, admirabile, obscurum. Sunt genera.
quibus rectē videatur adiici turpe, Genus admi-
quod alij humili, alij admirabili rabile.
E 2 subij-

*Quartio. Hæc duo mutua
ne reddat sibi adiumentum sūt.
tur auditor. Hæc duo adhibet
attentus. qd p̄ experientia,
ad t̄tem. Doct̄
et attentio.*

*Dij Penates appellabatur illi
qui seruabatur bona & causas do-
m̄. qd p̄p̄ter hunc
Vt dicitur Alcarnasiū dūc
ducentū statuas erant. Locus
aut & alius calypt̄ appellabatur*

DE ARTE

subijciunt. Admirabile autem vocant, quod est præter opinionem hominum constitutum. In ancipiti maxime beneuolum iudicem, in obscuro docilem, in humili attentum parare debemus: nam honestum quidem ad conciliationem satis per se valet, in admirabili & turpi remedijs opus est: & eò quidam exordium in duas diuidunt partes, principium, & insinuationem, ut sit in principijs recta beneuolentia & attentionis postulatio quæ quia esse in turpi causæ genere non possit, insinuatione surrepat animis, maxime ubi frons causæ non satis honesta est, vel quia res sit improba, vel quia hominibus parum probetur. Et quidem quibus aduersus hæc remedijs sit medendum, consilium ex causis sumetur. Illud in vniuersum præceptum sit, ut ab ijs quæ ledunt ad ea quæ prosunt, refugiamus. Si causa laborabimus, persona subueniet, si persona, causa. His etiam de causis insinuatione utendum est, si aduersarij oratio auditorum animos occupauerit, vel si dicendum apud fatigatos est, quorum alterum premitendo nostras probationes, & aduersas eludendo vitabimus: alterum & spe breuitatis, & ijs, quibus attentum fieri auditorem docuimus. Urbanitas etiam opportuna reficit animos, & undecumq; petita auditoris voluptas leuat tedium.

Cic. In part. 12.

insinuatio est ovis quadam insinuatione obscuræ
subiectis amorem adhibere

Insinuatio
quando fit
necessaria.

Ad Herenium 12.
quanti non verbi
in ea inset.

Urbanitas
opportuna
reficit ani-
mos.

Quint.
4. cap.
ad Her.
lib. 1.
Cicer.
inu.

Andreas
a Capito
castro de
causis
refugiamus
ad ea quæ
prosunt

Urbanitas
opportuna
reficit ani-
mos.

Cuiusmodi exordia esse debeant.
Cap. 4.

Exor-

Decorat.

Exordia semper cum accurata & acuta & instructa sententijs, apta verbis, tum causarum propria esse debent. Prima est enim quasi cognitio. & commendatio oratoris in exordio, quæ continuè cum, qui audit, permulcere atq; allicere debet.

Exordia debent esse apta verbis & instructa sententijs.

Maxima autem copia exordiorum ad auditorem aut alliciendum, aut incitandum ex his locis trahitur, qui ad motus animorum conficiendos inerunt in causa: quos tamen totos in exordio explicari non oportebit, sed tantum impelli primò auditorem leniter, ut iam inclinato reliqua incumbat oratio.

In exordio leniter est alliciendus aut incitandus auditor

De vitijs exordij. Cap. 5.

De inuē lib. 1. ad Her. li. 1

Æc autē sunt vitia certissima exordiorum, quæ summo perire vitare oportebit: vulgare, commune, commutabile, longum, separatum, translatum contra præcepta. Vulgare est, quod in plures causas potest accommodari, ut conuenire

Septē exordij sunt vitia.

Exordium vulgare.

Commune.

Commutable.

Longū.

videatur. Commune est, quod nihilominus in hanc, quam in contrariam partē causæ potest conuenire. Commutabile est, quod ab aduersario potest leuiter mutatum ex contraria parte dici. Longū est, quod pluribus verbis aut sententijs, ultra quam satis est, producit. Oportet enim ut adibus ac repletis vestibula et aditus, sic causis

E 3 pro

DE ARTE

pro portione rerum principia preponere. Separatū est, quod nō ex ipsa causa ductū est, nec sicut aliquod membrum, annexum orationi. Translatum est, quod aliud conficit quā causa genus postulat, ut si quis docilem faciat auditorem, cum benevolentiam causa desideret: aut si principio utatur, cū insinuationem res postulet. Contra præcepta est, quod nihil eorum efficit, quorum causa præcepta de exordijs traduntur: hoc est quod eū qui audit, nec benevolum, nec attentum, nec docilem reddit, aut, quo profecto nihil peius est, ut contra sit, facit.

De exordio quædam in genere iudicali. Cap. 6.

Dictum est de exordio in commune, restat ut breuiter, si quid in singulis generibus in exordiis propriū est, adiiciamus. Et ut à iudicijs incipiamus, veteres oratores diligenter id curabant, ut in genere iudicali ex ipsis visceribus causa sumerent exordia: iudicem conciliabant non tantum laudando eum, sed laudem eius ad utilitatem cause sue coniungentes, allegando pro honestis dignitatē illi suam, pro humilibus iustitiam, pro infelicibus misericordiam, pro laesis severitatem, & similiter cetera: nictum nonnunquam amovebāt, ut Cicero pro Milone, ne arma Pompeij cōtra se disposita putaret, laboravit nonnunquam adhibebant, ut idē in Verrem facit. Dabāt etiam operam ne ostentarent in principijs curam.

Non

*Translati mod. qv. translati
ut alium verum quam sententia*

*Præcepta hæc etsi apud nos nullam
utilitatem videntur, cum genus
iudicale delictum sit. Ex causæ
ad illius prudentiam
advocatus, insinuat
eam nobis potest
in privatis orationibus
cum pro aliquo res veni
implicamus, atq; innu-*

*visceribus
exordia in
genere iu-
dicali sunt
sumenda.
Laus iudicū
est cum uti-
litate cause
iungenda.*

Separatū
tum.

Translatū
tum.

Contra
præcepta
ta.

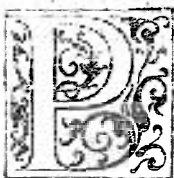
De or
2.
Quint
4. ca. 6

Ari rhe. Non semper autem exordio utebantur, sed in honestis
li. 3. c. 14 in parvis etiam atque frequentibus causis ab ipsa re
Quint. li. omisso exordio incipiebant.
4. ca. 1.
Cicero de
orat. 2.

Nō semper
 exordio ut
 tendum in
 iudicio.

De exordio in exornatione & de liberatione. Cap. 7.

Rhe. ad
Alex. c.
31. &
Quint.
li. 3. c. 8.
in part.
Quint. li.
3. cap. 3.

Rater ea, quæ de exordio dicta in ge-
 nus demonstratiuum facile transferri
 possunt, illud est notandum: exordia in
 eo esse maximè libera, ut Aristoteles
 existimat. Nam & longe à materia du-
 ci, & ex aliqua rei vicinia possunt. In deliberatione
 verò sæpe nulla vel breuia esse debent. Non enim sup-
 plex ut ad iudicē venit orator, sed hortator, atque au-
 tor. Quare cum principio utetur, proponere quæ mente
 dicat, quid velit, quibus de rebus dicturus sit, debet,
 hortarique ad se breuiter dicentem audiendum.

De primis ingeneris deliberati-
 onis ut si iudicis, iudicis
 in fine primis, quæ
 nonnulla hoc
 cap. sequuntur.

In exorna-
 tione princi-
 pia sunt ma-
 xime libera
 In delibera-
 tione princi-
 pia vel
 nulla sunt
 vel breuia.

De narratione. Cap. 8.

In part.
Quint. li.
4. cap. 2.

Narratio est rerum explicatio, & quæ
 dam quasi sedes ac fundamentum con-
 stituenda fidei. Oportebit autem eam
 tres habere res, ut brevis, ut a-
 perta, ut probabilis sit: per quas effici-
 tur, ut auditor intelligat, meminerit, credat. Erit
 autem brevis narratio, si constet simplicibus verbis, et

Narratio de-
 bet esse bre-
 uis, aperta
 & probabi-
 lis.

Breuitas
narrationis
non, sit in-
ornata.

*Illicida ac probabili narra-
tione ex sit. quæ apud Ter-
in Hadria. quæ narrant
Dionysium. Di et Pro
Milone. f. 100*

*veluteste
adhibito.*

*in oroe Pro Milone Sa-
exemplum*

Narratio iu-
cunda sit &
suavis.

*Hæc omnes affectus non in-
tinent. f. 101. in aliquo
narratione; sed quandoq;
aliq. aliq. non. ex apud
Terentium, Verg. Ovidium*

semel vnaqueq; res dicatur. Tum etiam si recideri-
mus omnia, quibus sublati neque cognitioni quicquam
neque utilitati detrahatur. Non tamen inornata debet
esse breuitas, alioqui sit indocta. Erit autem perspicua
si verbis vsitatis, si ordine temporum cōseruato, si nō
interrupto narrabitur. Probabilis autem erit, si perso-
nis, si temporibus, si locis ea, quæ narrabuntur consen-
tienti; si cuiusque facti & euenti causa ponetur: si te-
stata dici videbuntur: si cum hominū opinione, autori-
tate, si cum lege, cum more, cū religione coniuncta: si
probitas narrantis significabitur, si antiquitas, si ora-
tionis veritas, & vitæ fides. Ciceroni vehementer pla-
cet ut iucunda, & suavis sit narratio, eamq; suauem
esse narrationē ait, quæ habet admirationes, expecta-
tiones, exitus inopinatos, quæ interpositos motus ani-
morum, colloquia personarum, dolores, iracundias, me-
tus, læticias, cupiditates.

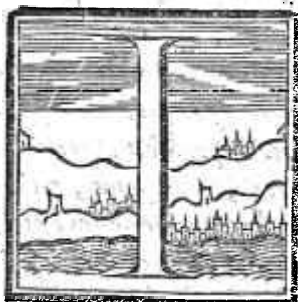
In part.
Quint.
4. c. 2.

In part.

In part.
2. de
orat. &
Quint.
ll. 4. c. 2.

Quando narratione vtendum sit.

Cap. 9.

N iudicijs quando vtendum
esset aut nō esset narratione
id erat cōsiliū. Nec enim si no-
ta res esset, nec dubium erat
quid gestū esset, narratio ad-
hibebatur, nec si aduersarius
narrauerat, nisi si reselleba-
tur. In exornatione verò nar-
ratio nō erit vlla, quæ necessario cōsequatur exordiū,
sed

De ora.
2.

sed si qua inciderit, cū aliquid eius, de quo loquemur, nobis narrādū sit, cū laude, aut vituperatione, præceptio narrandi de hoc loco petitur. Nec multū sane sæpe in deliberatione narrādū est, est enim narratio præteritarū rerum, aut præsentium: suasio autē futurarū. Priuata certē deliberatio narrationem nūquā exiget eius dumtaxat rei, de qua dicēda sentētia est, quia ne mo ignorat id, de quo consulit: extrinsecus possūt pertinentia ad deliberationē multa narrari. In concionibus sæpe est etiā illa, quæ ordinem rei docet, necessaria. Nunc ad confirmationem transeamus.

*Eatū narratio non est 2
pari orationi. sed est quod
damq̃ genus quod e
co adducitur.*

De confirmatione. Cap. 10.

Sequitur confirmatio, in qua suggerēda sunt firmamēta causæ cōiuncte & infirmādis contrarijs, & nostris confirmandis, namque vna in causis ratio quædā est eius orationis, quæ ad probandā argumētationem valet: ea autē & confirmationem & reprehensionem quærit. Sed quia nec reprehendi quæ cōtradiciūtur, possunt, nisi tua confirmes: neque hæc confirmari, nisi illa reprehendas: idcirco hæc & natura, & tractatione, & vtilitate cōiuncta sunt. Tota autē spes vincendi ratioq̃; persuadendi in hac parte posita est. Nā cum argumēta nostra exposuerimus, contraria q̃; dissoluerimus, absolute nimirum erit à nobis oratoris muneri satisfactū. Vtrumq̃; igitur poterimus cōmode facere si constitutionem causæ cognouerimus.

*Tota spes
vincēdi est
in confirma
tione.*

E 5 Quid

Aristo.
Rhet. 3.
c. 16.
C. 1. par.
Quin. li.
3. c. 6. d.

*Ille f. patet
que a quibz
narratur & orat
f. 1.*

De ord.
2.

Ad He
ren. li. 1

Quid sit status. Cap. 11.

conflictio elencuentro

Status est Mag **Status nasci**
oritur ex inten **tur ex pri-**
tione et depulso. **ma causaru**
atq; caput gene **coſtitione.**
raliſſimum, (a Theodoro vi
et quodoricus ex *eas Episto*

Status nascitur ex prima causarum collisione.

Vndedictus
sit status.

Sertus in qua libet causa vixit dumtaxat est, et hoc quod

Status est questio, quæ ex prima causarum consuetudine nascitur, ut sit intentio accusatoris: Sylla coniurasti cum Catilina, depulsio verò defensoris: non cōiuravi. Ex hac prima consuetudine nascitur illa questio, coniuraverit ne Sylla cum Catilina? quam questionem vel statum, vel consuetudinem oratores appellant. Status autē appellatio dicitur ducta vel ex eo, quòd ibi sit primus causæ congressus, vel quòd in eo causa consistat.

Quit. 11
3. cap. 6
Status
rationis
pro Syl
la.

Quot sint status, Cap. 12.

Status sunt tres.

Colectura-
lis status
quid sit.
Finitionis
status quid
sit.

Status qua-
litateis quid
sit.

Status qua-
litatis hēt
partes duas

Vm tria sint, quæ in omni disputatione querantur, sit nec ne, quid sit, quale sit: sit ut constitutiones quoque tres sint.

Prima cōiecturalis, in qua, sit nec ne querimus, ut, sit nec ne insidiatus Miloni Clodius? secunda autem nominis vel finitionis, cum quid sit aliquid, & quo nomine afficiendum inuestigamus, ut, Fuerit ne Iulius Cæsar rex an tyrānus, an dictator? tertiā in qua de vtilitate, honestate, æquitate differitur deque his rebus, quæ his sunt contrariæ, ut, Recte ne fecerit Romulus cum fratrem interfecit?

Eius constitutionis partes sunt duæ, quarū vna absoluta, altera assumptiua nominatur. Absoluta est, cum id ipsum

Cice. i
Topic.
Si par.
Quit. l.
3. ca. 6.

Ad Her.
li. 1. C.
de inue
tus li. 1
¶ Qui
li. 7. 2. 4

id ipsum quod factum est, ut aliud nihil foris assumatur, recte factum esse dicemus. Ea est eius modi: Pater filium verberavit, is iniuriarum cum patre agit, pater nihil aliud defendit, nisi licere filium a patre verberari. Assumptiva est, cum aliquid necessario foris assumitur, ut recte factum esse aliquid confirmemus: ut, Mihi dānetur nisi foris assumat, a Clodio sibi esse factas in fidias. Hæ tres constitutiones & in exornatione, & in deliberatione, & in iudicio reperiuntur.

In quouis
genere cau-
sarum repe-
riuntur tres
status.

De ratione, firmamento, & iudicatione. Cap. 13.

Ci. in par-
ti. ad He-
ren. li. 1.
de inuē.
lib. 1. &
Quint.
li. 3. c. 11

Rationem appellant oratores eam quæ assertur a reo depellēdi criminis causa, quæ nisi esset, quod defenderet, non haberet: firmamentum autē quod contra ad labefactandā rationem refertur, si ne quo accusatio stare non potest. Ex rationis autem & ex firmamenti confictione & quasi concursu, quæ stio exoritur quædam, quæ iudicationem appellant, in qua, quid deneniat in iudicium, & de quo disceptetur, quærit solet, hoc modo: Orestes cum cōfiteatur se interfecisse matrē, nisi attulerit rationem, peruerit defensionem: ergo assert eam: Illa enim inquit, patrem meum occiderat. Tum contra rationem defensoris firmamentum ab accusatore subūcitur, hoc modo: Sed nō abste occidi tamē, neq; in damnatā pœnas pendere oportuit.

Ratio asser-
tur à reo.

Firmamētū
est quo ra-
tio rei labe
factatur.

Ex rationis
& firmamē-
ti confictio
ne nascitur
iudicatio.

Ex

DE ARTE

Ex cōiunctione rationis & firmamenti iudicatio constituitur, hoc modo, Cū dicat Orestes se patris vlscē di causa matrem occidisse, rectum ne fuerit à filio sine iudicio Clytemnestram occidi? Ergo hac ratione iudicationem reperire conuenit, ad quam omnem rationem totius orationis conferri oportebit. Nam primus status diffusam habet quæstionem, rationum verò & firmamentorum contentio adducit in angustum disceptationem. Ea in coniectura nulla est, nemo enim eius quod negat factum, rationem aut potest, aut debet, aut solet reddere. Itaq; in his causis eadem & prima quæstio, & disceptatio est extrema.

re pat
but di
ratio

Ratio totius orationis ad iudicationem conferrenda est.

i. i. illag aniuu
oryles matrem
confecit. At
alag aniuu in
terfecit quille
parone oryler in
exfecit ina
gustha redigit
vnta

Inconiectura eadē & prima cōstitutio & iudicatio est extrema.

Quo statu quæstio, quæ in scripto existit contineatur.

Cap. 14.

Quatuor modis i scripto existit controuersia

SAepe ex scripti etiam interpretatione existit contentio, quod quatuor modis potest contingere. Aut enim defenditur nō id scriptū dicere, quod aduersarius velit, sed aliud; id autem contingit cum scriptum ambiguum est, ut duæ differentes sententiæ accipi possint. Tū opponitur scripto voluntas scriptoris. Tum scripto scriptū contrariū assertur: aut ex eo quod scriptum est, aliud quoq; quod scriptum nō est ducimus. Ita sunt quatuor genera quæ controuersiam in omni scripto facere possunt, ambiguum, discrepantia scripti & voluntatis, scriptura contraria,

re quid
st. hui
i. lura

Quit
7. c. 8.
Cic. li. I.
de iur.
Autor
ad Her.
lib. I.

ratio-

- Quit. li. *ratio. Ambiguum hoc modo. Testamento quidā*
 7. ca. 9. *iussit poni statuam auream hastam tenentem: quaritur, Ambigui cō*
Statua hastam tenens aurea esse debeat, an hasta au-
rea in alterius statua materie. Ex discrepantia vero
 idem li. *scripti & voluntatis eiusmodi oritur controuersia. Discrepatio*
 7. ca. 16. *Lex est, Peregrinus si murum ascenderit, capite punia-*
tur: cum hostes murum ascendissent, peregrinus eos de-
pulit, petitur ad supplicium, ille voluntatem allegat scri-
 idem li. *ptoris. Ex contrarijs scripturis hoc modo existit con-*
 7. ca. 3. *tentio: lex est, Vir fortis optato ^{opice} pramium, quod uolet: Contrarie*
& altera lex est, Magistratus ab arce ne discedito: leges.
Magistratus qui fortiter egit, optat hoc pramium, &
ab arce liceat discedere: lex illi posterior opponitur,
 idem li. *ipse uero priori se tuetur. In ratiocinatione uero quæ*
 7. ca. 9. *ritur, an ubi propria lex non est, simili sit utendum?*
Lex est, lanæ Tarento uelare non liceat: quidam oues
uexit, & si nulla lex certa est quæ factum eius nomi-
natim prohibeat, tamen illa, quæ similis est, accusatur.
Itaq; ex eo, quod certum est, id quod incertum est du-
cit hæc controuersia: quod quoniam ratiocinando fit,
nomen etiam ratiocinationis accepit. Hæc quatuor cō
trouersiarum genera, quæ in scripto nascuntur, semper
in qualitatis statu cadere cum Cic. debemus existima-
re, ut in primo ^{controuersia} genere Status sit, Vtram æquum sit ex
differentibus sententijs accipi: in secundo uero, Verba
ne plus an sententia ualere debeant: in tertio, Vtram
legem sequi sit iustius: in quarto, Oporteat ne legem si-
milem ad factum, quod uenit sine lege in iudicium, ac-
commodare.
 Quo

Scripti con
 trouersie
 semper in
 qualitatis
 statu uer
 santur.

Quomodo status tractetur.

Cap. 15.

*V*dicatio cum est constituta, proposita esse debet oratori, quo omnes argumentationes, reperta ex inveniendi locis coniungantur, quod satis est ei, qui videt, quid in quoque loco lateat, quiq; illos lo-

Vtilissimū
est locus in
mente & co-

gitatione
desigere.

Quomodo
argumenta
debeant co-
locari.

Vitiosis ar-
gumentis
nusquā lo-
cus esse de-
bet.

cos tanquā thesauros aliquos argumentorū notatos habet. Quibus in mente & cogitatione defixis & in omni re ad dicendū posita excitatis, nihil erit quod in ullo dicendi genere, oratorē possit effugere. Diligēter tamē ordinem, collocationēq; argumentorū attendet, & curabit, ut firmissimū quodq; sit primū, dum ea, quæ excellant, seruentur ad extremū, si quæ erūt mediocria (nam vitiosis nusquam esse oportet locū) in mediā turba coniungantur. Reliquū nunc est, quando de argumentorū locis & causarū constitutionibus dictū est, ut rationē, qua expoliūtur ab oratore argumenta, quorum propria sedes est in cōfirmatione, accuratē doceamus.

De argumentatione. Cap. 16.

Quid argu-
mentatio sit.

*A*rgumentatio est argumenti vel explicatio, vel artificiosa expolitio. Sed ea cōficitur cū ex locis, de quibus superiori libro dictū est, aut certa, aut probabilia sumpseris, ex quibus id efficias probabile, quod aut dubiū, aut minus probabile

probabile non hic accipitur pro eo quod dubitationem habet, nam & certis casibus sequitur certum. Sed tunc certius pro eo quod probari potest.

Part.

De ora.

2.

Ad Hec.

Huius.

et. nam.

conuincit.

illius.

de amari.

conuincit.

bene.

causa.

postremo.

similiter.

Cicer. in

part.

Cic. lib. 1.

de inu.

Quit. li.

5. ca. vi.

babile per se videtur: dubijs enim probari dubia quomodo possunt? Pro certis autem habemus primum quæ sensibus percipiuntur, ut quæ videmus, audimus: deinde ea, quæ cõmuni hominũ opinione, atque sententia sunt comprobata: ut, afficiendos esse honore parētes. Præterea quæ legibus cauta sunt, quæ persuasione si nõ omnium hominũ, eius certè ciuitatis aut genis, in qua res agitur, in mores recepta sunt: si quid inter vtramq; partem conuenit: si quid probatum est, deniq; cuiusq; aduersarius non contradicit. Probabilium autem genera sunt tria, vnum firmissimũ, quod ferè accidit. ut, liberos à parentibus amari: alterũ velut propensius, eum qui rectè valeat, in crastinum peruenturum: Tertium tantum non repugnans, in domo furtum factum ab eo, qui domi fuit. Ad probandũ verò id quod est dubium, an Catilina coniurarit, sumatur illud, quod credibile est: Homines aris alieni magnitudine oppressos, eos denique egentes, & sumptuosos, facile adduci. ut coniurent: Iam id quod dubium erat, efficitur probabile: Catilinam coniurasse. Sed hæc oratores non tenuiter more dialecticorum, sed copiosissimè expoliunt. Dicitur autem illa argumenti expolitio argumentatio, de cuius quatuor partibus, ratiocinatione, inductione, enthymemate, & exemplo breuiter, & enucleatè differemus.

De ratiocinatione.

Cap. 17.

Ratioci-

Quæ hæc
antur pro
certis.

Cuiusmodi est consuetudo illa
inter Hispanos, excepta ut illas
adquis scribimus, honorificis
titulis efficiamus, quod non vni
veniret, & quod de minoribus, aut quæ
similiter caput operis
apud Europæ incolas

Probabilium
genera sunt
tria.

in veredial
pordidil prin
in aduicinea
Pormeno 5

DE ARTE

Ratiocinatio, quam & syllogismum et epicherema graeci vocant, constat propositione, cum qua eius ratio iungitur, deinde assumptione & eius probatione, postremo complexione. Propositio

*Propositio
quid sit.*

*Propositio-
nis approba-
tio.*

*Assumptio.
Assumptio-
nis approba-
tio.*

Complexio

*est, per quam breuiter locus is exponitur, ex quo om-
nis vis oportet, emanet ratiocinationis. Propositionis
verò approbatio est, per quam breuiter id, quod expo-
situm est, rationibus firmatum probabilius, & aper-
tius fit. Assumptio per quam id, quod ex propositione
ad ostendendum pertinet, assumitur. Assumptionis ap-
probatio, per quam id, quod breuiter sumptum est, ra-
tionibus firmatur. Complexio, per quā id, quod cōficitur
ex ōni argumētatione breuiter exponitur, hoc modo,
sit propositio, Melius gubernatur ea quae cōsilio gerū-
tur, quā quae sine cōsilio administrantur: deinde subiiciatur
ratio, Exercitus enim is, cui praepositus est sapiēs, ipe-
rator omnibus partibus cōmodius regitur, quā is, qui
stultitia & temeritate alicuius administratur. Assūp-
tio deinde ponitur, Nihil autē omnium rerū melius quā
ōnis mūdus administratur. Assūptioni probatio adiūgi-
tur: Nam & signorum obitus, & ortus definitum quē-
dam ordinem seruant, & annuae commutationes non
modo semper eodem modo sunt, verum ad utilitates
quoq; rerum omnium sunt accommodatae. Tertio loco in-
ducenda est complexio, quae id infert, quod ex superio-
ribus partibus cogitur, hoc modo: Cōsilio igitur mun-
dus administratur. Haec vberius & doctius dicuntur
in oratione, sed praecipendi ratio hanc simplicem, &*

aper

apertam breuitatem requirit.

Quot sint partes ratiocinationis Cap. 18.

Cic. lib.
1. de in-
uent.
Quint.
li. 5. cap
14.

*X*supradictis manifestū est, nihil referre siue tripartitā, siue quinq; partitā putes esse hanc argumentationē. Cōmōdior tamen illa partitio videtur esse, quæ in tres partes distributa est, quod fit si propositionem & eius rationem

vnā partem existimemus: alterā verò assumptionem, & eius exornationem: at si separet propositionē à ratione, & assumptionem ab exornatione, in quinq; partes distributa erit. Cum propositio ex se intelligitur sine ratione assumenda est. Assumptio etiam cum perspicua est, nullius approbationis indiget. Quòd si & propositio & assumptio perspicue sint, utraq; approbatione præterita ratiocinationem conficiemus, hoc modo: Summopere virtus expetenda est: At prudentiam esse virtutem in cōfessō est: Summopere igitur prudentia expetenda est. Vitare autem similitudinem, quæ satietatis est mater, poterimus, non semper à propositione ordientes, sed interdum à complexione, ab assumptione nonnunquam.

Nihil re-
fert siuctri
partitam, si
ue quinque
partitā rae
tiocinatio-
nē esse pue
temus.

Rectius ex-
istimatur
ratiocinatio
esse tripar-
tita, quam
quinq; par-
tita.

*Exornatio
Quint.*

siue exornatio

Similitudo,
quæ satiet-
tatis mater
est, in argu-
mentationi-
bus vitetur

De Enthymemate. Cap. 19.

F Enthym-

Cic. in
part. 8.
lib. 1. de
inuent.

Enthymema est syllogismi pars, vel syllogismus imperfectus.

Nihymema est imperfectus syllogismus, vel ut alij definiunt, syllogismi pars. Ratiocinatio enim tripartita est ex tribus igitur eius partibus si una prætereatur, bipartita fit argumenta

tio, quæ est enthymema, vt, Omnes artes sunt expeten-
dæ, igitur expetenda est eloquentia. Intelligitur enim
assumptio. Propositione verò præterita fit enthymema

Optimū est
enthyme =
ma expug=
nantibus.

*hoc modo: Eloquentia est ars: igitur est expetenda. Optimum autem videtur enthymema quod sit expugnanti-
bus, quod etiam solum enthymema quidam vocant, non quod non omnis argumentatio bipartita proprio no-
mine enthymema dicatur, sed ut Homerus propter ex-
cellentiam cōe poetarum nomen effecit apud Græcos
suum: sic cum omnis argumentatio bipartita enthyme-
ma dicatur, quia videtur ea, quæ ex contrarijs cōficia-
tur, acutissima, sola propriè nomen commune possidet.*

Homerus
propter ex
cellētiā cō
mune poe
tarū nomē
fecit suum.

Eius generis est illud Cic. Eius igitur mortis sedetis ultores, cuius vitam si putetis per vos restitui posse, nolitis? Et illud Mecipſæ ad Iugurtham apud Salustium.

Quem alienum fidum inuenies, si tuis hostis fueris? Enthymemate saepius utitur oratores, quam ratiocinatione, quod mouit Aristotele, ut enthymema syllogismum oratorium esse diceret. Enthymema Quintilianus commentum, aut commentationem interpretatur, quo nomine cum possint omnes animi cogitationes significari, argumentatio bipartita signatur. Alij propterea credunt bipartitam argumentationem enthymema appellatam, quod in animo maneat condita illa pars, quae silentio est pra-

*Rex Numidiae, cui erant filii
duo Tormentil, et Hierbal, erat
praeterea Iugurtha fratris filius.*

Enthymema
ma cur ora
torius syllo
gismus dis
catur.
Vnde dictū
sit enthymema
ut.

Quin.
.5, ca.
et. 14.

Qui.
S. cal.
Cice. u
Topia.

Pro
In In
gnt.
ovon
Lib.
Rhe
E
post
Lib.
10.

præterita.

De inductione. Cap. 20.

Quid sit in
ductio.

Inductio est oratio, quæ rebus non du-
bijs captat assensionem auditorum, quibus
assensionibus facit, ut illis dubia quæ-
dam res propter similitudinem earum
rerum, quibus assenserint, probetur: vel

*Inductio est oratio
quæ aliquid probat
per similitudinem
et thesaurum, quæ aliquid
particulare colligit per
multitudinem.*

Inductio est argumentatio, quæ ex pluribus collationi-

Brevior in
ductionis
definitio.

In Topi-
cis.

Quinti-
lii. 5. cap
II.

Arist. 13

Metaph.

4.

Cicero de
invent. 1.

bus pervenit, quo vult, hoc modo: Quod pomum genero-
sissimum? puto quod optimum: & equus? qui velocissi-
mus: & plura in eundem modum. Deinde, cuius rei gra-
tia illa proposita sunt: Ita hominum, non qui claritate
nascendi, sed qui virtute maximè excelleret, erit gene-
rosissimus. Hoc genere argumentationis plurimum So-
crates usus est, propterea quod nihil afferre ad persua-
dendum volebat, sed ex eo quod sibi ille dederat, quæ
cum disputabat, aliquid conficere malebat: quod ille ex
eo, quod iam concessisset, necessariò approbare debe-
bat. Sed in oratione perpetua dissimile est. Etenim sibi
ipsi responderet orator. Poetæ vehemèter inductione de-
lectantur: Vergilius inducit Aeneam à Sybilla peten-
tem, ut iter doceat ad patrem oratione fictis illa quidē
fabulis plena, sed qua nihil esse possit vel blandius, vel
magis artificiosum: in qua hæc est inductio.

Inductione
Socrates
plurimum
usus est.

Si potuit manes arcessere coniugis Orpheus,
Threicia fretus cithara, fidibusq; canoris:
Si fratrem Pollux alterna morte redemit,
Itque reditque viam toties. Quid Thesea? magnum
Quid memorem Alciden? & mi genus ab Ioue summo.

F 2

Sed

Lib. 6.
Aenei.

DE ARTE

Sed maximè omnium eam frequentauit Ouidius, apud quem & multa & præclara sunt exempla: nos 2 no erimus contenti. Probat ille ad cõsolandam vxorẽ hac inductione, asperas res & tristes segetem ac materiã esse gloriæ.

Materiamq; tuis tristem virtutibus imple

Ardua per præceps gloria vadit iter.

Hectora quis nosset, felix si Troia fuisset?

Publica virtutis per mala facta via est.

Ars tua Tiphys iacet, si non sit in æquore fluctus:

Si valeant homines, ars tua Pæbe iacet.

Quæ latet, inq; bonis cessat non cognita rebus,

Apparet virtus, arguiturq; malis.

*Quæ sint in
hoc genere
cauenda.*

Hoc in genere duo sunt diligenter cauenda, primũ vt illud, quod inducimus pro similitudine, eiusmodi sit, vt sit necesse concedi. Deinde vt illud cuius confirmandi causa fiet inductio, simile ijs rebus sit, quas res quasi non dubias ante induxerimus.

De exemplo. .Cap. 21.

*Exemplum
est inductio
imperfecta.*

Exemplum est inductio imperfecta, vel quod idem est, Inductio Rhetorica. Cicerone pro Milone Negant intueri lucem esse fas ei, qui ab se hominem esse occisum fateatur: in qua tandem vrbe hoc homines stultissimi disputant? nempe in ea, quæ primũ iudicium de capite vidit M. Horatij fortissimi viri, qui nondum libera ciuitate, tamen Po. Ro. comitis liberatus est, cum sua manu sororem esse interfectam fateatur.

*Ari. rhe
1. c. 2. et
li. 2. ca.
20.
Quint.
lib. 5. ca
pit. 11.*

Locis su
pradi-
dis & li
br. 2 pri
or. c. 24
& lib. 1.
post ca-
pit. 1.

teretur. Aliqui Aristotelem summum in omni scien-
tia virum, temere ausi sunt reprehendere, quod exem-
plum genus argumentationis fecerit sed magnus ille vir
& acuta mente præditus, maius quiddam perspexit, ni-
mirum exemplum esse argumentum quidem à similitu-
dine, sed ~~in~~ argumentationis genus, quod à ratiocina-
tione, & inductione sine cōtrouersia differt. Enthyme-
ma autem esse non potest, cū in enthymemate semper
generale aliquid vel ponatur, vel intelligatur: in exem-
plo verò ex vna re singulari alia inducatur. Vnde fit
ut sit quartum argumentationis genus, quod ea ratio-
ne ab inductione separatur, qua enthymema à syllogis-
mo disiungitur.

Recte Ari-
stoteles ex-
emplū ar-
gumētatio-
nis partem
esse dixit.

Exemplum
ex vna re
singulari, a
liā inducit.

De epicheremate. Cap. 22.

Vanis argumentationis partes omnes sine
iam exposita, tamen opera precium fuerit,
quid epicherema, quid Sorites, quid Dilem-
ma sit, explicare. Nam authores, & quidē
grauissimi eorum mentionem fecerunt. Ea vbi explica-
ta fuerint, facile intelligitur, cur nouæ argumentatio-
nis partes non debeant existimari. Epicherema igitur
Græci aliquando argumentationē vocant, nonnunquā
eam argumentationis partem, quam Cicero ratiocina-
tionem appellauit, de qua paulò ante dictum est. Ali-
quando etiam epicherema vocant breuiter compre-
hensam ratiocinationem, cuius omnes partes in vnam con-
feruntur, hoc modo: Sine causa dominum seruus accu-
set.

Epichere-
ma est alia
quando bre-
uiter coma-
prehēsa ra-
tiocinatio.

Quinti.
li. 5. cap
14.

DE ARTE

set? Similis enim est locus apud Ciceronem pro rege Deiotaro, quem seruus apud Cæsarem accusabat: En crimen: en causa, cur regem fugitiuus, dominum seruus accuset. Vbi vehemens argumentum Epicheremate inclusum & inuolutum est. Erit autem absoluta ratiocinatio si hoc modo euolueris. Sine causa non debet dominum seruus accusare: hic medicus est seruus Deiotari: non igitur debet sine causa dominum accusare.

Pro re.
ge De.
iot.

De Sorite. Cap. 23.

Orites contra multas argumentationes aceruatim conuoluit, atq; complectitur, unde nomen etiam inuenit. Cicero scripsit de eo in libro de diuinatione his verbis: Si necesse sit, inquit, latino

Nisi sorites verbo liceat, acerualem appellare: sed nihil opus est, ut enim ipsa philosophia & multa verba Græcorum, sic sorites satis latino sermone tritus est. Pulchrum in primis est eius exemplum apud eundem Ciceronem. Atque si etiam hoc natura præscribit, ut homo homi-

Lib. 2.

ni quicumq; sit, ob eam ipsam causam, quod is homo sit, consultum velit, necesse est secundum eandem naturam, omnium utilitatem esse communem. Quod si ita est, una continemur omnes, & eadem lege naturæ: idq; ipsum si ita est, certe violare alterum lege naturæ prohibemur: verum autem primum, verum igitur & extremum. Sed apertissime concludit sorites ille, qui

Vulgo appellatur argumētatio à primo ad vltimum.

consequenter

In. 5. *qui est in quinta Tusculana, propositum enim erat pro-*
Tuscul. *bare. Quod esset honestum, id solum esse bonum, id au-*
tem sic probat: Etenim quicquid sit, quod bonum sit, id
expetendum: quod autem expetendum, id certe appro-
bandum, quod verò approbandum, id gratum accep-
tumq; habendum: Ergo etiam dignitas ei tribuenda
est. Bonum igitur omne laudabile. Ex quo efficitur, ut
quod sit honestum, id sit solum bonum. In quo sorite
cum per sex quasi gradus ad complexionem pervenia-
tur, quinq; ratiocinationes incluse sunt. Sed hoc ar-
gumentandi genus saepe solet esse fallax atq; captio-
sum, dum enim minutatim & gradatim multa addun-
Cicer. in *tur, periculosissima respondentis tela texitur, retexere*
Acad. *igitur oportet, & seorsum singula considerare, sic fa-*
cilius uniuersa franguntur. In hoc disputandi genere
frequentes fuerunt Stoici, & Zeno qui eorum inuen-
tor & princeps fuit. Sed maximè omnium illo delecta-
Perfius. *tus dicitur Chrysippus, ut Socrates inductione.*
Saty. 6.

laudabile

Sorites sepe fallax est atq; captiosus. Quomodo sit scripti resistendum.

De Dilemmate. Cap. 24.

Cap. de
inuen. i.
Orat. i.

Dilemma est, in quo utrum concesseris repre-
henditur. Cicero patriam cum Catilina sic
agentem inducit: Quam obrem discede, atq;
hunc mihi timorem eripe: si verus ne oppri-
mar: si falsus, ut tandè aliquādo timere desinā. Et in
epistola ad Quintū fratrem: Si implacabiles sūt iracūdia
summa est acerbitas: si autē exorabiles: summa leuitas.

Quid sit dilemma.

Vnde dictū sit dilemma.

DE ARTE

Dilemma Ci-
ceroni est
complexio.

*conuersione quæ
rebusque sunt
inadueniuntur*

Complexio
falsa duo-
bus modis
diluuitur.

Euathlus co-
uertit in
præcepto-
rem Prota-
goræ ipsius
dilemma.

Quomodo
ex dilemma-
te fiat ratio
cinatio per-
fecta.

Dictum est autem dilemma, quod ita utrinque premat, ac urgeat, ut ex altera parte capiat aduersarium, quæ de causa cornutus etiam syllogismus vocatur sic enim argumentationis cornua in eo disponuntur, ut qui alterum effugerit, in alterum incurrat. Cicero complexio- nem appellat. Ea si vera est, nunquam reprehendetur: si falsa duobus modis diluetur, aut conuersione, aut al- terius partis infirmatione. Cum viderem, inquit Varro apud Ciceronem, philosophiam Græcis literis diligen- tissimè explicatam, existimaui, si qui de nostris eius stu- dio tenerentur, si essent græcis literis eruditi, græca po- tius, quàm nostra lecturos: si à græcorum artibus & disciplinis abhorrerent, ne hæc quidem curaturos, quæ sine eruditione græca intelligi nō possunt: Itaque ea scri- bere nolui quæ nec indocti intelligere possent, nec do- cti intelligere curarent. Hoc dilemma deinde Cicero in eum conuertit hoc modo: Imò verò & latina legent qui græca non poterunt, & qui græca poterunt, non cō- temnēt sua. Veterum scriptis celebrata est conuersione ea, qua Euathlus discipulus Protagoræ præceptoris di- lemma elusit. Alterius partis infirmatione reprehende- retur, si diceret Cicero: Et si doctis minus esset necessa- rium, tamen indoctis latine scribendo consuli debere. Non est autem, cur quisquam existimet complexione genus esse argumentationis à quatuor illis, de quibus su- pra dixi, diuersum. Est enim ratiocinatio imperfecta, quæ à duabus partibus contrarijs ducitur, cui si assum- ptionem subiunxeris, efficies ratiocinationem perfectā hoc modo. Si implacabiles sunt iracundiæ, summa est acer-

De inue-
lib. 1.

In Acad.

Gellius.
lib. 5. c.

10.

*resecta
dilemma
sua conuer-
sione
non potest*

acer-

acerbitas: sin autē exorabiles, summa leuitas: Sed vel implacabiles sunt iracundiæ, vel exorabiles: igitur in illis summa est acerbitas, vel summa leuitas.

De confutatione. Cap. 25.

RXpositis generibus argumentationum, reliquum est, ut rationem, qua refutandæ ac reprehendendæ illæ sunt, ostendamus. Refutatio dupliciter accipi potest. Nam & pars defensoris tota est posita in refutatione: & quæ dicta sunt ab aduersario debent utrinq; dissolui, & hæc est propriè reprehensio, quam cum confirmatione, usu, & natura, & tractatione coniunctam esse diximus. Est autem reprehensio, per quam argumentando aduersariorum confirmatio diluitur, aut infirmatur, aut eleuatur. Hæc fonte inuentionis eodem utetur, quo utitur confirmatio: propterea quod quibus ex locis aliqua res confirmari potest, usdem potest ex locis infirmari. Quare inuentionem & argumentationum expolitionē sumptam ex illis, quæ ante præcepta sunt, hanc quoque in partem orationis transferri oportebit. Sed ut facilius ea, quæ cōtradicientur, diluere, aut infirmare possimus obseruare debemus, aut totum esse negandum, quod in argumētatione aduersarius sumpserit, si perspicue falsum erit: ut Pro Cluētio Cicero eum, quem dixerat accusator epoto poculo concidisse, negat eodem die mortuum: aut redarguenda esse ea, quæ pro verisimilibus sumpta sunt. Primū dubia sumpta esse pro certis, dein-

Refutatio
dupliciter
accipi potest

Quid refu-
tatio sit.

Eodem in-
uentionis fō-
te utuntur
cōfirmatio
& cōfuta-
tio.

Quæ sint
obseruāda,
ut, quæ con-
tradiciuntur
diluere aut
infirmare
possimus.

DE ARTE

de etiam in perspicue falsis eadem posse dici. Tum ex
ijs quæ sumpserint non effici, quæ velint. Accedere
autem oportet ad singula, sic vniuersa facilius frangen-
tur.

Quomodo sint argumētationes orato- rie tractandæ. Cap. 26.

In oratione insunt aliquando & ratio-
cinationes breuiter conclusæ, & aper-
ta enthymemata & inductiones, atq;
exempla subtili quadam & breui ora-
tione comprehensa. Quod ut reprehen-

Quint.
lib. 5. c.
14.

dendum non est, ita diligentissime est curandum, ne syl-
logismorum & enthymematum turba conferta oratio
sit: dialecticis enim disputationibus, quam oratorijs a-
ctionibus erit propior ac similior, quod longe aliter es-
se debet. Locuples enim, & speciosa vult esse eloquen-
tia: quorum nihil consequetur, si conclusionibus certis
& crebris, & in vnâ propè formam cadentibus con-
cisa, & contemptum ex humilitate, & odium ex qua-
dam seruitute, & ex copia satietatem, & ex ampli-
tudine fastidium tulerit. Feratur igitur non semitis,
sed campis: non ut fontes angusti fistulis colliguntur,
sed ut latissimi amnes totis vallibus fluat: ac sibi viâ,
si quando non acceperit, faciat. Adhibeatur in argu-
mentando varietas, & iucunda quadam distinctio: fi-
guris verborum, & ornamentis sententiarum argumē-
tatio expoliatur. Quo fuerit enim rberior, ac suauior,
eo etiam erit credibilior. Nunc sequitur ut de perora-
tione

Oratio non
debet syllo-
gismorū &
enthymema-
tum turba
esse confer-
ta.

Locuples
& speciosa
vult esse e-
loquentia.

In argumē-
tando varie-
tas est adhi-
benda.

Cice. 1.
parte.

tione

tione dicamus.

De peroratione. Cap. 27.

Peroratio est artificiosa
terminus orationis

Cicero.
in part.

Xtrema pars orationis est peroratio, quæ diuifa est in duas partes, amplificationem, & enumerationem. Augendi autem, & hic est proprius locus in perorando, & in ipso cursu o-

Peroratio-
nis due sūt
partes, ama-
plificatio et
enumeratio

Quint. lib. 6. c. 1. *firmata re aliqua aut reprehensa. Omnes enim affectus etiam si quibusdam videntur in proëmio atq; peroratione sedem habere, in quibus sane sunt frequentissimi, tamen aliæ quoq; partes recipiunt, sed breuiore, ut cum ex his plurima sint reseruanda. At hic si vsquam totos eloquentiæ aperire fontes licet, hic deniq; efficiendum est oratori, ut non modo auditores qui sua sponte se dant & quo impellit ipse, inclinant atque propendent, penitus incitentur, sed ut quietos etiam & languentes possit vi orationis percuere. In quo & si plus est operis, tantam vim habet tamen illa, quæ recte à bono poeta dicta est ^{Flexamina} ^{nima} *flexamina*, atque omnium regina rerum oratio, ut non modo inclinantem erigere, aut stantem inclinare, sed etiam aduersantem et repugnā-*

Affectus
sūt in exor-
dio & per
oratione fre-
quentissimi
in narratio-
ne & cōfir-
matione bre-
uiore.

In perorā-
tione peni-
tus incitan-
di sunt au-
ditores.

Magnā vim
habet omni-
um regina
rerum ora-
tio.

Cice. de orat. 2. *vsq; eo magnum est atq; præclarum, vsq; eo admirabile, ut in eo penè sint omnia. Ad id autem consequendum, quæ superiore libro de amplificatione dicta sunt, valde conducunt: Sed illud caput est, in quo opti- mi & grauißimi authores vna voce consentiunt,*

DE ARTE

De. Frontin
in arte. Delecta

Ad mouen-
dos animos
auditorum
caput est,
eum, qui di-
cit, commo-
ueri.

Qua ratio-
ne mouea-
tur is, qui
dicit.

Cice. in per-
orando fuit
vehementis-
simus.

ut omnes animi motus, quos orator adhibere volet au-
ditoribus, in ipso oratore impressi sint atque inusti.

Neq; enim facile est perficere ut incitentur alij, nisi is
qui dicit, ijs ipsis sensibus, ad quos illos adducere vult
permoueat. Vt enim nulla materia est tam facilis ad ex-
ardescendum est, quæ nisi admoto igni, ignem concipe-
re possit: sic nulla mens est tam ad comprehendendam
vim oratoris parata, quæ possit incendi, nisi inflamma-
tus ipse ad eam & ardens accesserit. Primum est igi-
tur ut apud eum, qui dicit valeant ea, quæ valere ap-
ud auditores volet: afficiaturq; priusquam afficere
conetur. Nihil autem opus est simulatione & fallacijs,

ut toties omni animi motu cõcitetur orator. Ipsa enim
natura orationis eius, quæ suscipitur ad aliorum ani-
mos permouendos, oratorem ipsum magis etiam quam
quēquam eorum, qui audiunt, permouet: Miram etiā
vim habet in hoc ipsum imagines rerum absentium ita
complecti animo, ut eas cernere oculis, ac præsentēs
habere videamur, has quisquīs bene conceperit, is erit

in affectibus potentissimus. Hæc, quæ dicta sunt, vera
esse indicant multæ Ciceronis perorationes, ut pro Mi-
lone, ubi ait: Sed finis sit: neque enim præ lacrymis iam
loqui possum, & hic se lacrymis defendi verat. Et pro
C. Rabirio Posthūmo: Sed iam quoniam, ut spero, fidē,
quam potui, tibi præstiti Posthūme, reddam etiam la-
crymas quas debeo. Et Paulò post: Iam indicat tot ho-
minum, etus, quam sis charus tuis, & me dolor de-
bilitat, includitque vocem, Alijs autē affectibus aliæ
eiusdem perorationes sunt plenæ. Enumeratio autē nō

nun-

Exst.
in p. 10.
Pro. Mi.
Sed. 10.
mir. 10.
G. 10.
1. 10.
H. 10.

Quinti
li. 6. 10.

Pro. 10.
lo. 10.

Pro C.
Rabirio
Posthū-
mo. 10.

Cicer. in
part. 10.

Cicer. in
pet.

Quint.
li. 6. ca.
pi. 1.

Cic. in
pet.

nunquam laudatori, suasi fori non saepe, accusatori sa-
pius quam reo est necessaria. Huius tempora duo sunt:
si aut memoria diffidas eorum, apud quos agas, vel in-
teruallo temporis, vel longitudine orationis: vel si fre-
quentatis firmamenti vim est habitura causa maio-
rem: Quae autem reperimus, quam breuissimè dicenda
sunt, & quod græco verbo patet, decurrendum per ca-
pita nã si morabimur, non iam enumeratio, sed altera
quasi fiet oratio. Quae autem enumeranda erunt, cū pō-
dere aliquo dicenda sunt, & aptis excitanda sententijs
& figuris utiq; varianda: alioqui nihil est odio-
sius recta illa repetitione, velut memoriae
auditorum diffidentis. Est etiam in enu-
meratione vitandum, ne ostenta-
tio memoriae suscepta vi-
deatur esse pue-
rilis.

Enumeratio laudato-
ri nonnun-
quam, suasi
fori non sa-
pe, accusa-
tori sapius
quã reo est
necessaria.
Enumeratio-
tionis duo
sunt tempo-
ra.
Quae enu-
meratur cū
pondere ali-
quo dicenda
sunt & va-
rietate.

una repetitio
Vnde Ciceronem
sententia

DE ARTE DE ARTE

LIBER. III.

De Elocutione. Cap. 1.

Et apud
Græcos, &
apud Ro-
manos ab e
loquendo no
m. accepit
orator.

Quid sit e-
loqui.
Cetera om-
nia super-
uacua sunt
sine elocu-
tione.

Roximo libro ratio in-
uenta collocandi atque
disponēdi explicata est
Hic iam elocutionis ra-
tionem tractabimus, in
qua oratorē excellere,
cetera in eo latere indi-
cat nomen ipsum. Non
enim inuentor, aut com-
positor, aut actor hæc
complexus est omnia, sed & græce ab eloquendo Rhe-
tor, & latine eloquens dictus est. Ceterarum enim re-
rum quæ sunt in oratore, partem, aliquam sibi quisque
vendicat, dicendi autem, id est eloquendi maxima vis
huic soli conceditur. Eloqui autem est, omnia quæ men-
te cōceperis, promere, atq; ad audientes proferre. Sine
quo superuacua sunt priora, & similia gladio condito
atque intra vaginam hærenti. Hoc itaque maximè do-
cetur: hoc nullus nisi arte assequi potest: huc studiū ad-
hibendū: hoc exercitatio perit, hoc imitatio, hic omnis
etas consumitur: hoc maximè orator oratore præstan-
tior. Ideoq; M. T. inuentionem quidem ac dispositionē
prudentis hominis putat, eloquentiam oratoris. Eum au-

Cicer. in
orat.

Quint.
li. 8. in
proem.

2. De or-
rat.

re

*tem eloquentem idest in eloquendo excellentem purat,
In orat. qui ita dicit, ut prober, ut delectet, ut flectat. Sed pro
bare necessitatis est, delectare suauitatis, flectere ve-
rò victoriæ. Hæc cum ita sint, meritò tertius hic liber,
qui elocutionis præcepta continet, et duobus superiori-
bus utilior est, sic etiam erit aliquando longior.*

Eloquens
est qui. ita
dicit, ut pro
bet, ut dele
ctet, ut fle
at.

Quæ in elocutione spectanda sint. Cap. 2.

Latina orō ita erit, quae magis
ad Romanam linguam accedit
sed aduert. ne videmus lae-
mitate affellare, quo vitio af-
fectationis naturae est vitiatio
plurimū dū. unde barbarism
inquit, atque
coqueter & solers magis

*A*Ec in elocutione spectanda sunt, ut
latine, ut plane, ut ornatè, ut ad id,
quodcunq; agatur aptè, congruèterque
dicamus. De ratione puri, dilucidique
sermonis, & si permagni eà facere de-
rborum delectus origoset eloquentiæ, lo-
liendi non est. Nā traditur literis doctri-
& consuetudine sermonis quotidiani,
terum oratorum & poetarum confirma-
gitur duas partes, quibus omnis admira-
nis laus eloquentiæ continetur, explicen-
partes, illustrandæ orationis ac totius e-
ulandæ, quarum altera dici postulat or-
tè, hanc habent vim, ut sit quàm maxi-
uam maximè in sensus eorum qui audiunt
am plurimis sit rebus instructa.

Quatuor *Book, 14. in*
in elocutio. *geographie*
ne spectare
da sunt.
Verborum
delectus or
rigo est elo
quentie.

Omnis elo-
quētiæ laus
continetur
in apte at-
que ornatè
dicendo.

De ornatu. Cap. 3.

Орна-

i. duplex significatio animalis illius
 communis. altera est generis.
 communis ornatus est qui con-
 sideratur in foris omnino corpore.
 debetque ubi heret omnino habere.
 Et sic gl'aus. tota mundum.
 Et alius est ornatus
 qui admodum omni parte et
 quod est valde et nobis
 Et porro composita sit questio
 Vnde sententia quod florib.
 id non debet esse si in aqua
 sicut per eam omnem. sed ita
 ad modum vltimae et in
 natura florib. quodam in
 signa (vnde amodo vicia) &
 Summa s. vnde dicitur

Rnatur igitur oratio ge-
nere primum, & quasi
colore quodam & suc-
co suo, nam vt gravis,
vt suavis, vt erudita
sit, vt liberalis, vt ad-
mirabilis, vt politica, vt
sensus, vt dolores ha-
beat quantum opus sit
non est singulorum arti

Genus dicē
di eligēdū
est quod si=
ne satieta=
te delectet

culorum, in toto spectantur hæc corpore. Genus igitur dicendi est eligendum, quod maxime teneat eos, qui audiant. Et quod non solum delectet, sed etiam sine satietate delectet. Sed volenti ornate dicere diligentissime sylva rerum primum, sententiarumq; comparanda est.

Rerum enim copia verborum copiam gignit, & si est honestas in rebus ipsis, de quibus dicitur, existit ex rei natura quidam splendor in verbis, facileq; suppediat omnis apparatus, ornatuſq; dicendi.

Præceptum hoc
addit Hora, in iste Poet.

Cui celta potenter
erit res non facit
dum deseret hunc
ne claudat sordo.

Rerum co-
pia verbo-
rū copiā gi-
gnit.

De ornatu orationis. Cap. 4.

Ornatus orationis ad ut est in singulis verbis, aut in coniunctis.

 *M*nus oratio conficitur ex verbis quorum
primum nobis ratio simpliciter videnda
est, deinde coniuncte. Nam est quidā or
natus orationis qui ex singulis verbis
est, alius, qui ex cōtinuatis cōiunctis quę
constat. Ergo utemur verbis, aut ijs quę propria sunt
et certa quasi vocabula rerum, pene vna nata cū re-
bus

Cicer. 3
orat. in
part.
Quint.
lib. 8. c.
pit. 3.

bus ipsis, aut ijs quæ nouamus & facimus ipsi.

De verbis simplicibus.

Cap. 5.

Erba simplicia natura sunt, alia consonantiora, grandiora, leniora, & quodāmodo nitidiora, alia contra. Consonantiora enim sunt, quanquam, moderatio, & concertare, quā, & si, modestia, & cō-

figere. Grandiora immanis, cōtrucidare, optimus, officiosissimus, quā hęc, magnus, necare, bonus, officiosus. Nitidius, etiam bos, quam vacca. Vt syllabæ autē ē literis melius sonantibus clariores sunt, ita verba ē syllabis magnis vocalia: & quo plus quæque spiritus habet, eo pulchrior: & quod facit syllabarum, idem verborum quoque inter se copulatio, ut aliud aliū iunctum melius sonet. In uniuersum quidem optima simplicium creduntur, quæ aut maxime exclamant, aut sono sunt iucundissima. Et honesta quidem turpibus potiora semper nec sordidis ^{verbo} unquam in oratione erudita locus. Clau-

Cicero
Qui.
ex Aris.
rhet. li.
3. 6. 7.

ra verò, ac sublimia materiæ modo, cernenda sunt. Quod enim alibi magnificum, tumidum alibi: & quæ humilia circa res magnas, apta circa res minores videtur: & sicut in oratione nitida ^{reprehensibile} notabile est humiliter verbum, & velut macula, ita à sermone tenui sublimenitidumque discordat, fitque corruptum, quia in plano tumet. Sed ferè aurium quodam iudicio sunt pōderanda, in quo consuetudo etiam bene loquendi valet plurim.

G

Verba simplicia alia ^{atq; leniora} sunt consonantiora, grandiora, & nitidiora.

Optima simplicium quæ aut maxime exclamant, aut sonant iucundissima.

Verba clara & sublimia materiæ modo cernenda sunt.

Verba simplicia iudicio aurium sunt ponderanda.

DE ARTE

num. Sed quoniam tria sunt in verbo simplici, quæ ora-
tor afferat ad illustrandam atque exornandam oratio-
nem, aut inusitatum verbum, aut nouatum, aut transla-
tum, de singulis breuiter dicamus.

De verbis inusitatis. Cap. 6.

Quæ sunt
verba inusi-
tata.

Inusitata sunt prisca ferè ac vetusta,
& ab usu quotidiani sermonis iam diu
intermissa, quæ sunt poetarum licentia
liberiora, quàm oratorum, eoquæ orna-
mento acerrimi iudicij P. Vergilius v-
nicè est usus, olle enim, & quia nam, & pone, pellu-
cent, & aspergunt illam, quæ etiam in picturis est gra-
tissima, vetustatis inimitabilem arti authoritatem. Ha-
bet etiam in oratione poeticum aliquod verbum digni-
tatem, si raro etiã & in loco adhibeatur. Neque enim
est, cur illud quisquã fugiat dicere, ut Cœlius, sobolem
aut effari, aut nuncupari, & alia multa: quibus loco po-
sitis grandior atque antiquior oratio sepe videri solet.

3. de or-
rat.

Quint.
li. 8. c. 3.
Aen. 1.
C. 2.

Vergilius
mirifice v-
sus est ver-
bis inusita-
tis.
Poeticum a-
liquod ver-
bum si raro
& in loco
adhibeatur,
dignitatem
habet i ora-
tione.

pellucere dicunt
que videntur per
modum transpa-
rent. luminatistis.
Criticæ pellucet
vultus vestibus ad-
tenuibus vt canes
appareant.

De verbis nouis. Cap. 7.

Quatuor
modis ver-
ba nouatur

Quantur autem verba, quæ ab eo qui di-
cit ipso gignuntur, ac fiunt, aut similitu-
dine, aut imitatione, aut inflexione, aut
adiunctione verborum. Similitudine:
ut syllaturit, à Cicerone formatum est:
& ab Asinio, fimbriaturit, ad similitudinem verbi
pro-

3. de or-
rat.

Ad Att.
li. 9. in
epist. 12

Quatuor modis
verbis nouatur
1. Insigni crudelitate
2. Insigni crudelitate
3. Insigni crudelitate
4. Insigni crudelitate

Dec. 7. proscribitur: & à Linio, sobolescere, ab Horatio, iu-
 li. 9. Li. uenescere, à Vergilio lentescere, & ignescere dictum
 4. car. est, ut feruescere. Imitatione facta sunt tinnio, rugio,
 ode. 7. clangor, murmur, aliaq; permulta. Inflexione, ut à bi-
 Geor. 2. bo bibosus, inflexit Laberius *Mimographus*. Adiun-
 & Ae. ctione versutiloquus, & expectorare, nouauit Ennius.
 nr. 9. Sed græcis magis cōcessum est fingere, audendum ta-
 Quinti. men aliquando, & si quid periculosius finxisse videbi-
 li. 8. c. 3. mur, quibusdam remedijs præmuniendum est, Vt ita di-
 cam, Si licet dicere, Quodam modo, Permite mihi sic
 dicere. In quo non falli iudicium nostrum, sollicitudine
 ipsa manifestum erit. nunc quoniam de verbis inusita-
 tis & nouis dictum est, de tropis, nam illis verba trās-
 feruntur, exponamus.

Tinnio, ru-
 gio clāgor,
 murmur, a-
 aliaq; per
 multa imita-
 tione sunt
 nouata.

Græcis ma-
 gis cōcessū
 est fingere
 quam latine.

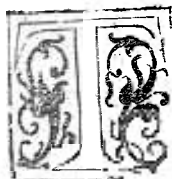
Quibus re-
 medijs præ-
 muniantur,
 quæ pericu-
 losius finxi-
 se videbi-
 mur.

*Imitatio
 Alimacris
 quædā dicitur*

*1. audendum nob
 ob ignorantiam sed
 ob penuriam uerbi
 uocabulo.*

1. de verbis translatīs
 De tropis. Cap. 8.

Quinti.
 li. 8. c. 6

Ropus est verbi, vel sermonis à pro-
 pria significatione in aliam cum virtu-
 te mutatio: ut cum dicimus, letas sege-
 tes, verbum, letus, à propria signifi-
 catione, qua letos homines dicimus, ad

segetes cum virtute transfertur. Sunt autem tropi
 numero undecim. In vno verbo septem, Metapho-
 ra, Synecdoche, Metonymia, Antonomasia, Onomo-
 topæia, Catachresis, Metalepsis. In oratione verò
 quatuor Allegoria, Periphrasis, Hyperbatō, & Hy-
 perbole: de quibus tamen non dum de eo dicamus or-
 natu, qui ex coniunctis continuisq; verbis constat,

Quid Tro-
 pus sit.

*a verbo Tro-
 pto, tropus
 uerbo translatio.*

Tropi nu-
 mero sunt
 undecim, se-
 ptem in vno
 verbo, qua-
 tuor vero
 oratione.

1. in tropis 11 sunt

DE ARTE

breviter scribemus, ne iterum de tropis differere cogamur.

De Metaphora. Cap. 9.

Translatio cum frequētiſſimus tropus eſt, tum longe pulcherrimus.

Translatio nem genuit neceſſitas, iucunditas celebravit.

Quid translatio ſit.

Translatio verbo utimur quia neceſſe eſt, aut quia ſignificatiuſ, aut quia decetius eſt.

Necipiamus igitur ab eo, qui cum frequentiffimus eſt, tum longe pulcherrimus, translatione dico, quæ Metaphora græcè vocatur. Latiffimè enim patet. Eam neceſſitas genuit inopia coacta, & anguſtijs, poſt autem delectatio iucunditaſque celebravit. Nā vt veſtis frigoris depellendi cauſa reperta primo, poſt adhiberi cepta eſt ad ornatum etiam corporis, & dignitatem: ſic verbi translatio inſtituta iſt inopia cauſa, frequentata delectationis. Eſt autem translatio cum nomen, aut verbum tranſfertur ex eo loco in quo proprium eſt, in eum, in quo proprium deeſt, aut tranſlatum proprio melius eſt. Id facimus aut quia neceſſe eſt, aut quia ſignificatiuſ, aut decentius. Nam gemmare vites, luxuriam eſſe in herbis, lætas ſegetes etiam ruſtici neceſſitate dicunt. Oratores durum hominem aut aſperum. Non enim propriū erat, quod darent his affectionibus nomen. Iam incenſum ira, inflammatum cupiditate, & lapſum errore, ſi gnificandi gratia. Nihil enina horum ſuis verbis, quam his accerſitis magis proprium erat. Illa ad ornatum, lumen orationis, & generis claritatem, & concionum procellas, & eloquentiæ flumina, vt Cicero pro Milone: Clodium fontem eius gloriæ vocat, & alio loco ſegetem, ac materiam. Illud autem admirandum videtur,

Ariſto. rhe. lib. 3. ca. 2. Quil. 8. c. 6. 3. de orat. auſtor ad Her. li. 4.

Quil. 8. c. 6.

Proſtil. 3. de orat.

tur, quid sit quod omnes translatis, & alienis magis delectantur verbis, quam proprijs & suis. Nam si res suum nomen, & proprium vocabulum non habet, ut pes in naui, ut in vite gēma, necessitas cogit, quod non habeas, aliunde sumere: sed in suorum verborum maxima copia, tamen homines aliena multò magis, si sunt ratione translata, delectāt. Causa autem illa est, quod translatio est similitudo ad vnum verbum contracta, similitudine autem mirificè capiuntur animi. Eo tamē distat, quod illa comparatur rei, quam volumus expri- mere, hæc pro ipsa re dicitur. Comparatio est, cum dico fecisse quid hominem ut leonem. Translatio, cum dico de homine, leo est.

Mirādū est cur homines tanto pe- re delecten- tur transla- tiōe. & eius rei causa.

Translatio est similitu- do ad vnū verbum cō- tracta.

Quotuplex sit translatio.

Cap. 10.

Etaphoræ autem vis omnis quadruplex est. Cum in rebus animalibus aliud pro alio ponitur: ut Liuius Scipionem à Catone allatrari solitum refert. In anima pro alijs generis eiusdem sumuntur, ut concētu virtutum nihil est suauius. Aut pro rebus animalibus inanima; ut.

Translatio: vis est qua- druplex.

In rebus ani- malibus aliud pro alio ponitur. In anima po- nuntur pro inanimis, aut pro rebus animalibus inanima; aut contra.

Duo fulmina belli
Scipiadas. *Africani & Asiatici* Aut contra.
Sedet infcius alto
Accipiens sonitum saxi de vertice pastor.

Præcipueq; ex his oritur mira sublimitas, quæ audaci & proxime periculū translatione tollunt, cū rebus

In quibus translationi- bus sit mira sensu sublimitas.

G³ *attolunt*

DE ARTE

sensu carentibus actum quendam & animos damus; qualis est.

Pontem indignatus Araxes,

Et illa Ciceronis: Quid enim tuus ille Tubero districtus in acie pharsalica gladius agebat? cuius latus ille mucro petebat? qui sensus erat armorum tuorum? In translatione primum fugienda est dissimilitudo, qualis est in

illo Ennii, Caeli ingentes fornices. Deinde videndum est, ne longe simile sit ductum: Syrtim patrimonij, scopulū libentius dixerim: Charibdim bonorum: voraginem potius. Facilius enim ad ea, quæ visa, quā ad illa quæ audita sunt, mentis oculi feruntur. Sunt quædam & humiles translationes, ut, Saxea est verruca: quædam maiores, quā res postulat, ut, Tempestas comestationis: quædam minores, ut, comestatio tempestatis. Vt modicus autem atque opportunus eius usus illustrat orationem, ita frequens, & obscurat & tædio complet: continuus verò in allegoriam, & ænigma exit. Quod si ve

reare ne paulò durior translatio esse videatur, mollienda est præposito sæpe verbo, ut, Si olim M. Catone mortuo pupillum senatum quis relictum dicat: paulò durius

sin: Vt ita dicam pupillum, aliquanto mitius est. Etenim durior metaphoram moliri debeat. Multa poetis permissa sunt, convenire orationi putamus: nec enim pastorem populi, autorem Homero dixerim, nec volucres penus remigare, licet Vergilius in apibus, ac Dædalo speciosissime sit usus. Modus autem nullus est

flo-

Accusauerat n. Tubero
Zigurium quod scitaret
tuto, Compeditur. Quod
men Ciceroni in
sum Tuberonem
retorquet.

Que sint in
translatione
fugienda.

Ad uerendum quæ res
Ne metuphoris sint turper
Metaphoræ ueritudo ostenda
quæ sit op. ita, si
res p. constant est

Frequens va
sus transla
tionis exit
in allegoriā
& ænigma.

licet loqui

Quomodo
durior me
taphoram
moliri debeat.
Multæ poe
tis per mis
sa sunt me
taphoræ,
quæ orato
ri non con
ueniunt.

Enim
membra habet
sua me constitu
tione. Nam
tamen ista
camen ista
p. ista

Aene. 8.
Pro Lig.
3. de or
rat.

Quint.
8. cap. 6
3. de or
rat.
Quint.
li. 8. c. 6

3. de or

Vergil.
Quint.
li. 8. c. 6
4. Geor.
& Aca
ne. 6.

3 de orat.

*florētior in singulis verbis, nec qui plus luminis affe-
rat orationi, eoque in illo explicando meritō longiores
fuimus.*

De Synecdoche. Cap. 11.

*Synecdoche tropus est, in quo ex parte
totum, aut contra, aut ex antecedenti-
bus sequentia intelliguntur. Quae descri-
ptio octo illos modos comprehendit, qui-
bus fit synecdoche, quos grauiſſimi ſcri-
ptores tradiderunt. Ex parte totum intelligitur, ut ex
puppi nauis: ensis ex mucrone, aut ex recto domus.*

*Quid sit sy-
necdoche.*

*Octo modi
synecdo-
ches ab au-
toribus tra-
diti, ad qua-
tuor reuo-
cantur.*

*Explicatio aliqua
habet per se concepta
sicut in his
namque qui vult
synecdoche per
se nobis intelligi
de sume et ex parte*

*At synecdoche
hic est, modo
omnes per se*

In cat. 3.

Or. 2mo

*Cicero: Mucrones eorum à iugulis nostris reiecimus.
Huc pertinet, cum vel ex vno plures significantur. Li-
uius: Romanus praelio victor: & Vergilius:*

Aen. 2.

*Hostis habet muros.
Vel genus ex forma, id est parte illi subiecta, Verg.*

3° Geor.

*Dentesq; Sabellicus exacuit sus.
Pro quouis sue: vel ex materia res vniuersa: qua ratio-
ne & ferrum pro gladio, & pinus pro naui, & aurum
atq; argentum pro aurea & argentea pecunia sumi-
tur. Cicero: homines instructi & certis locis cum ferro
collocati. Contra verò ex toto pars declaratur, ut in
illo Vergilij.*

Pro Ce-
cina.

Aen. 12.

*Fontemq; ignemq; ferebant. fol. 2.
De quo genere est, cū aut è pluribus vnus intelligitur.
Cicero ad Brutum, Populo, inquit imposuimus, &*

DE ARTE

*oratores visi sumus: cum de se tantū loqueretur: Aut
ē genere pars illi subiecta, Vergilius.*

Prædamq; ex vnguibus ales

Proiecit fluuiio. non fluuiū

Pro Aquila.

An. 12.

*Ex antecedentibus sequentia monstrantur: vt cum ait
idem poëta,*

Aspice aratra iugo referunt suspensa iuueni.

Aeg. 2.

*Quid nobis præstent. Ut ex his perspicuū est; quæ hoc & proximo capite
dicta sunt, Translatio ad mouendos animos, & res pe
nē sub oculos subijciendas reperta est, at synecdoche ad
locupletandum sermonem pertinet.*

Quin. 11.

8. ca. 6.

De Metonymia. Cap. 12.

*Deus nominatus
in nemine pro
vina posita.
H. vitia
si videris videris
nam magis dicit
mor, o quibus
namus.*

Metonymia

quid sit.

Omnes mo

di quibus sit

metonymia

ad quatuor

reuoçatur.

M

etonymia est tropus, in quo causas per esse

cta, vel effecta per causas, vel ex eo, quod

continet, id quod continetur, vel rem ē signo

intelligimus. Per causas effecta declaramus,

cum inuentor, aut alicuius rei author, pro re inuenta

reuoçatur. ponitur, Verg.

Onerantq; canistris

Dona laborata Cereris.

An. 13.

*Hoc modo Platonem, Aristotelem, Demosthenem fre
quenter pro eorum scriptis ponimus. Cicero: Lectitasse
Platonem studiose, audiuisse etiam Demosthenem dici
tur. Ex effectis autem causa significatur, cum sacrile
gium deprehensum & scelus dicimus pro scelerato.*

De clar.

*Hinc maestum timorem, tristem senectutem, & palli
dam mortem eleganter optimi dicunt authores.*

Verg.

*deprehendi sacrilegium.
Sominem sacrilegium.*

Aen. 2.

Verg. Maslunq; timorem,

Mittite.

Horatius.

Pallida mors equo pulsat pede pauperum tabernas,
Regumq; turres.

pauperum quodam acerbis
adit. Fugur. 55

Ex eo quod continet, id quod continetur venuste etiã
intelligitur. Sic bene moratæ vrbes vocantur, sic secu-
lum felix: sic Roma pro Romanis, Athenæ pro Athe-
nienſibus frequenter ponuntur, Verg.

Aen. 7.

Cælo gratiſſimus amnis.

Ideſt, Cæleſtibus.

De ora.

Cicero: Ut omitam illas omnium doctrinarum inuentri-
ces Athenas, in quibus ſumma dicendi vis & inueta.

De clar.

eſt & perfecta. Athenas dixit pro Athenienſibus.

oro.

Huc referuntur etiam illa, cum ex poſſeſſore res, quæ
poſſidetur: aut ex duce exercitus ſignificatur, Verg.

Iam proximus ardet

Aen. 2.

Vcalegon.

Ideſt, Vcalegontis domus.

Sic hominem deuorari, cuius patrimonium deuoratur:
& ab Annibale apud Cannas caſa ſexaginta milia di-
cimur, ideſt ab eius copijs. E ſigno deniq; res monſtra-
tur: vnde toga, quæ pacis erat inſigne & otij, pro pace:
& faſces uſurpantur pro magiſtratu. Verg.

Geor. 2.

Non illum populi faſces, non purpura Regum
Flexit.

Metonymiam, vt ait Cicero, Rhetores hypallagen vo-
cant.

non inuenio ſcui
apud Cicero. Tati
Tati. 26. 8. Cicero in tribu

De Antonomaſia.

Cap. 13.

Et hinc loquitur de substitutione con-
ueniunt Antonomasia & meto-
nimia. recipiunt
Angust. Festus.

**Antonoma-
sia** quid sit.

Epithetōnō
est tropus.

Quomodo
differat epi-
thetō ab an-
tonomasia.

Orator quā
do epithetis
vitur.

Ntonomasia ponit aliquid pro nomine,
ut, Euerfor Carthaginis & Numantia,
pro Scipione, et Romana eloquentia prin-
ceps, pro Cicerone. Epithetō autē, siue
latine malis dicere appositū, non est tro-
pus, quia nihil vertit. Neceffe est enim semper, ut id,
quod est appositū, si à proprio diuideris, per se signifi-
cet, & faciat Antonomasiā. Nā si dicas, Ille qui Car-
thaginem & Numantiā euertit, Antonomasia est: si
adieceris, Scipio, appositū. Apposito et frequentius &
liberius poetæ utuntur, namq; illis satis est conuenire
verbo, cui apponitur: & ita, Dentes albi, & humida
vina, apud eos non reprehenduntur. Apud oratorem
nisi aliquid efficitur, redundat. Tum autem efficitur,
si sine illo, quod dicitur, minus est, qualia sunt, o scelus
abominandum, o deformē libidinem. Exornatiur autē
res tota maxime translationibus: Cupiditas effrenata,
et insana substructiones. Solet etiā fieri alijs adiunctis.
Epitheton tropis, apud Vergiliū: Turpis egestas, et tri-
stis senectus. Verū tamen talis est, ratio huius virtutis,
ut sine appositis nuda sit et velut incōpta oratio: & o-
neretur tamē multis. Nam fit longa, et impedita.

De Onomatopœia. Cap. 14.

Nomatopœia id est fictio nominis græcis in-
ter maximas habita virtutes, latinis vix
permittitur. Ab his tamē plurima sūt per-

**Onomato-
pœia** vix la-
tinis permit-
tetur.

ono-

onomatopœiam posita, qui primi sermonē fecerunt aptantes affectibus nomen. Nam mugitus & sibilus, & murmur, & vagitus, aliāq; quā plurima inde venerunt. At nūc raro, & cum magno iudicio hoc genere utendum est, ne novi verbi assiduitas odiū pariāt: sed si cōmōde quis eo utatur, & raro, non modo non offendet novitate, sed etiam exornabit orationem.

De Catachresi. Cap. 15.

Quin. li.
8. ca. 6.

Catachresis, quam rectē dicimus abusione, non habentibus nomen suum, accommodat quod in proximo est. Sic,

Equum diuina Palladis arte Accedificant.

Et, Pyxides, cuiuscunq; materiæ sunt, & parricidæ matris quoq; aut sororis interfector dicitur. Valde similis est metapharæ, sed ab ea tamē distinguitur, quod abusio nomē ex vicina ac finitima re accommodat. alteri rei, quæ sine nomine est: metaphora verò, etiā si nomen non deest, undecūq; , modo similitudinem res habeat, alienum nomen ^{et cōparat. insequatur} aspicit. Quid tam propinquū patris interfectori, quam matris aut sororis aut fratris interfector? ergo is, quia nomē latino sermone nō hēt, per abusione parricida vocatur. Quid rursus magis coniunctū, quā arbor atq; Respublica, quæ florere verbo ab arbore trās lato dicitur? Vnde apparet duos hos tropos ita similes esse, ut tamen sint diuersi.

Quid sit ca. a reāta quod
est d. & chresme.
Chresme dicitur, 5 vna

Catachresis non habent
nomen, accommodat
aliud. Metaphora
est et habent, aliter
per similitudinem.

De Metalepsi. Cap. 16.

DE ARTE

Metalepsis
est rarissi-
mus tropus
& maxime
improprius

Vp̄erest ex his, qui aliter significant, Meta-
lepis, id est, transumptio ex alio in aliud ve-
lut viam prestans. Tropus autem est rarissi-
mus, & maxime improprius, Vergilius.

Post aliquot mea regna videris mirabor aristas.

Gradatim enim ab aristis ad spicas, à spicis ad segetes.
ab his ad states, ab æstatibus ad annos. acceditur. Idē
etiam poeta in primo libro Aeneid. sic ait.

Speluncisq; abdidit atris.

Vbi spelūcæ nigræ, ac per hoc crassis & obscuris tene-
bris circumfusæ, ad extremū deniq; infinita altitudine
depressæ intelliguntur.

De allegoria. Cap. 17.

Quid sit al-
legoria.

Allegoria, quam inuersionem interpretamur
aliud verbis, aliud sensu ostendit, ac etiam
interim contrarium, Vergilius.

Sed nos immensum spatij confecimus equor:

Et iam tempus equum spumantia soluere colla.

Oratio reci-
pit etiā alle-
goriam sed
raro totā.

Habet vsum talis allegoriæ frequenter oratio, sed ra-
ro totius, plerūq; apertis permista est. Tota apud Cic.
talis est: Hoc miror enim querorq; quenquam homi-
nem ita pessundare alterum verbis velle, vt etiam na-
uē per foret, qua ipse nauiget. Illud cōmistum frequen-
tissimū. Equidē ceteras tēpestates, & procellas in illis
dumtaxat fluctibus concionum, semper Miloni putari
esse subeundas: nisi adiecisset, fluctibus concionum,
esset

Allegoria
mista in o-
ratione fre-
quens est.

Quil. II
8. cap. 6

Aegl. I.

Qui. ibi
dem.

Aeneid.
Geor. I.

Tabry 64

conuictos postea
in fine Geor.

Mitica de
meritum

Promil.

esset allegoria, nunc eam miscuit. Illud 7 erò longè speciosissimū genus orationis in quo triū permista est gratia, similitudinis, allegoriæ, & translationis. Quod frequenter, quem Euripum tot moius, tãq; varias habere creditis agitationes, commutationes, fluctus, quantas perturbationes, & quãtos æstus habet ratio cõmitionum. Dies intermissus vnus, aut nox interposita sape perturbat omnia, & totam opinionem parua nonnunquam commutat aura rumoris. Nam id quoque in primis est custodiendum, vt quo genere caperetur translationis, hoc desinas. Multi enim cum initium à tempestate sumpserunt, incēdio, aut ruina finiunt, quæ est insequētia rerum fœdissima. Cæterum allegoria paruis quoq; ingeniis, & quotidiano sermoni frequētissime seruit, nam illa in agendis causis trita: Pedem conferre. & iugulū petere, & Sanguinem mittere, inde sunt. Allegoria quæ est obscurior, ænigma dicitur, 7 ritium profecto, siquidem dicere dilucide virtus, quo tamen & poetæ vtuntur Vergilius.

Speciosissima
manus
orationis
quod con-
stat allego-
ria, similitu-
dine &
translatio-
ne.

Quid i alle-
goria custo-
diendū sit.

Allegoria
in quotidia-
no sermone
est frequen-
tissima.

Ænigma
est obscu-
rior allego-
ria.

Treis pateat cœli spatium non amplius vlnas.

Et oratores nonnunquam, vt, in Triclinio Coa, in cubiculo nola.

De Ironia. Cap. 18.

Ironia, quam illusionem vocant, allegoria est quæ non solum aliud sensu, aliud verbis ostendit, sed contrarium. Ea aut pronũtiatione intelligitur, aut persona, aut rei natura. Nam si qua eorum

Quid ironia sit, eam aut. ad Her. lib. 4. vocat permutatio nem.

Ironia quædam species allegor.

Ari. rhe-
to. Ale-
xa. cap.
10. &
Quit. li.
2. c. 6.

Ironia
Ar. Rhet. lib. 4. vocat
quam autem simulandi
summi similitudo etiam illud
interpretatur.

DE ARTE

rum verbis dissentit, apparet diuersam esse orationi
voluntatem, Cic. in Clodium: Integritas tua te purgauit
mihi crede, pudor eripuit, vita ante acta seruauit. &
Turnus apud Vergilium.

Meq; timoris

Aen. 11.

Argue tu Drance, quando tot cadis acervos
Theucrorum tua dextra dedit.

Teren. Id populus curat

De Periphrasi. Cap. 19.

Quid sit pe
riphrasis,
eam auto.
ad Her. cir
cuitiōnem
vocat.

Periphrasis
est apud po
etas frequē
tissima.

Periphrasi
contrarii
perissolo
gia.

Um pluribus verbis, id quod vno, aut pau
cioribus dici potest, explicatur, Periphrasin
vocant, circuitū loquendi, qui est apud poe
tas frequentissimus. Vt

Quint. 8. cap. 6

Tempus erat, quo prima quies mortalibus aegris
Incipit, & dono diuum gratissima serpit.

Aen. 2.

Et apud oratores non rarius, semper tamen astrictior,
quicquid enim significari breuius potest, & ornatu la
tius ostenditur, periphrasis est. Verum ut cum decorē
habet periphrasis, ita cum in vitium incidit perissolo
gia dicitur, obstat enim quicquid non adiuuat.

superfluit

De Hyperbato. Cap. 20.

Hyperbatō
tropus solis
poetis conce
ditur.

Hyperbaton idest transgressio, tropus
est solis poetis concessus, qui etiam ver
borum diuisionem, & transgressionem
faciunt, Vergilius.

Hyperboreo septem subiecta trione.

Geor. 3.

Quod

Quando transgressio
est solaminconter
etiam non est

Quod oratio nequaquam recipiet. Est autem diligenter animaduertendum, hyperbaton, ubi nihil ex significatione mutatum est, sed structura sola decoris gratia variatur, tropum non esse, id quod tropi definitio declarat. co

Hyperbaton est tropus quando componitur ex duobus in tellectibus.

De hyperbole. Cap. 21.

Hyperbole est ementiens superiectio, cuius virtus est ex aduerso par augendi ac minuendi, Vergilius.

Geminique minantur

In coelum scopuli.

Et, Fulminis ocyor alis.

Cicero in Antonium, Quæ Charybdis tam vorax? Charybdim dico, quæ si fuit, fuit animal unū: Oceanus mediis fidius vix videtur, tot res, tam dissipatas, tam distantibus locis positas, tam cito absorbere potuisse. Illud Vergilij ad minuendum.

Vix osibus hærent.

Sed tam in augendo quam in minuendo, seruetur, mensura quædam. Quamuis est enim omnis hyperbole ultra fidem, non tamen esse debet ultra modum.

De ornatu qui est in verbis coniunctis. Cap. 22.

Sequitur continuatio verborum, quæ duas res maxime collocationem primum, deinde modum quædam formamque desiderat. Tū & verbis & sententijs oratio conformanda est, de quibus

post

Hyperbole valet ad augendum & minuendum.

Hyperbole non debet esse ultra modum.

Quæ lepidè legas componis ut Hæc illa omnes areæ pascuntur adque emblemata vomitantes.

DE ARTE

post tropos aptissimè dicemus, deinde de collocatione, postremo de modo & forma, id est numeris qui sunt adhibendi in oratione differemus.

De figuris. Cap. 23.

*Figura dicitur Thomas
dicit et hinc latus.*

Quid sit figura.

Figura (sicut nomine ipso pater) est conformatio quædam orationis remota à cōmuni, & primum se offerente ratione. Differt autem à tropis figura, quia proprijs verbis figura fieri potest, quod in tropis non cadit: ut, Fuit hoc quondam, fuit proprium populi Romani: figura est in verbo geminato in sua significatione permanente. Illud tamen notandum coire frequenter in easdem sententias & tropum & figuram.

Tam verbis proprijs quàm translatis figuratur oratio.

Tam enim translatis verbis quàm proprijs figuratur oratio, ut, Qui spem Catilinæ mollioribus sententijs aluerunt, coniurationemq; nascentem corroborauerunt. Aluerunt, & corroborauerunt translata sunt, & similiter desinentia, similiterq; cadentia.

De generibus figurarum.

Cap. 24.

Figura vel sunt in rebus vel in sententijs.

Sicut omnem orationem, ita figuras quoque necesse est versari in sensu, & in verbis. Ut vero natura prius est concipere animores, quàm enunciare: ita de his figuris ante loquendum esset, quæ ad mentem pertinent: sed facilitatem

tem

Auto. ad tem secuti, de figuris verborū prius dicemus. Est autē
 Her. li. verborum exornatio, quæ ipsius sermonis insignita con-
 4. tinetur perpolitione. Inter conformationem verò ver-
 3. de o- borum & sententiarum hoc interest, quòd verborum
 rat. conformatio tollitur, si verba mutaris: sententiarū per-
 manet quibuscunq; verbis uti velis: ut, Nunc verò
 quid agat, quid moliatur, quid deniq; quotidie cogitet,
 quem ignorare nostrum putat? Repetitio est verborum
 figura, & interrogatio figura sententiarum (persæpe
 enim unus & idem locus, & verborū & sententiarū
 ornamentis illuminatur) muta verba, Quid agat, &
 moliatur, ac deniq; quid cogitet quem ignorare nostrū
 putat? Repetitio tollitur, interrogatio permanet, sem-
 perq; permanebit quibuscunq; verbis uti velis. Sed quo-
 niam parum inter auctores convenit de numero & no-
 minibus figurarū, & in eo etiam magna discrepantia
 est, quod aliquæ a quibusdam inter verborum ponuntur,
 quæ ab alijs inter sententiarum ornamenta numerantur
 nos mediam viam secuti, ea de quibus gravissimorum
 scriptorum maior consensus est, explicabimus.

Quid sit
 verborū fig-
 gura.

Quo pacto
 verborū fig-
 gura a figu-
 ris sententia-
 rum distingo-
 guantur.

Parū conue-
 nit inter au-
 tores de nu-
 mero & no-
 minibus fig-
 gurarum.

Quot modis fiant figuræ verbo- rum. Cap. 25.

Figura verborum tribus maxime fiunt: Figura ver-
 borū tribus
 modis, per adiectionem, detractionē, si-
 militudinem. Per adiectionem, ut Cice-
 ro pro Milone: Occidi occidi non spurium
 Melium, quo loco, verbum, occidi figu-
 ratē

H

ratē

Quit. li.
 19. c. 3

Procl.

DE ARTE

ratè geminatum est. Per detractionem etiam sunt figurae, in quibus multum est venustatis: Cice. in Catilinam: Abijt, excessit, erupit, euasit, vbi coniunctiones

Inuoc. 2

Figuraeque pratermittuntur. Sed tertium genus figurarum quod vocū habet quandam vocum habet similitudinem, & aures præcipue in se vertit, & animos excitat, Cicero in oratore: Ita quæ efficit, vt cum gratiæ causa nihil facias, omnia tamen sint grata, quæ facis.

De orat.

De figuris quæ fiunt per adiectionem. Cap. 26.

Anaphorā
l. Epibolē.
Acriter &
instanter ab
eodē verbo
ducitur se-
pius oratio

Repetitio est cum ab eodem verbo ducitur sepius oratio, vel vt Cicero describit, Est eiusdem verbi crebra à primo repetitio. Quod acriter & instanter fit, Cicero in Catilinam, Nihil agis, ni-

Aut. ad

Her. li.

4.

Quit. li.

li. 9. c. 3.

De orat.

3.

In orat.

Inuoc. li.

hil moliris, nihil cogitas, quod ego non modo audiā, sed etiam videam, planeque sentiam. Idem. contra Rullum: Quid enim est tam populare, quam pax? qua non modo ū, quibus natura sensum dedit, sed etiam tecta atque agri mihi letari videntur. Quid tam populare, quàm libertas? quam non solum ab hominibus, verum etiam à bestijs expeti, atq; omnibus rebus anteponi videtis. Quid tam populare, quàm otium? quod ita iucundum est, vt & vos, & maiores vestri, & fortissimus quisq; vir maximos labores suscipiendos putet, vt aliquando in otio possit esse, præsertim eum imperio ac dignitate.

*Eny. 6. Non vultus
non color vni, non amplex
mansere isma.*

Cona

Conuersio est cum in idem verbum coniicitur sc-
pius oratio, Cicero in Antoniū, Doletis tres exer-
citus populi Romani interfectos? Interfecit Antonius.
Desideratis clarissimos ciues? eos quoq; eripuit vobis
Antonius. Autoritas huius ordinis afflicta est? Affli-
xit Antonius.

Complexio est, quæ repetitionem & cōuersionē cō-
plectitur. Qui sunt, qui federa sæpe ruperunt? Car-
thaginenses. Qui sunt, qui crudele bellū in Italia
gesserunt? Carthaginenses. Qui sunt, qui Italiam defor-
mauerunt? Carthaginenses. Qui sunt, qui sibi postulāt
ignosci? Carthaginenses. Cicero pro lege agraria: Quis
legem tulit? Rullus. Quis maiorem populi partem suffra-
gijs priuauit? Rullus. Quis comitijs præsuit? idē Rullus.

Conduplicatio est verborum geminatio, quæ habet
interdum vim, lepōrē aliās. Geminātur autē ver-
ba modis pluribus, aut enim adiungitur idē itera-
tum, vt Cicero in Catilinā, viuis & viuis non ad depo-
nendam, sed ad cōfirmandā audaciā. Aut & idem ad
extremū refertur: Cicero in Verrē, Multi & graues
dolores inuēti parētibus, & propinquis multi. Aut cō-
tinentēr vnum verbum non in eadem sententiā poni-
tur: Cicero pro Ligario, Principum dignitas erat penē
par, non par fortasse eorum qui sequebantur. Aut post
aliquam interiectionem repetuntur. Cic. Bona, miserū
me (consumptis enim lachrymis tamen infixus animo
hæret dolor) bona inquam Cn. Pompeij acerbissima vo-
ci subiecta præconis. Possunt quoq; media respondere,
vel primis, vt Vergil.

Aliquando
cōtinentēr
idem verbū
in diuersis
ponitur sen-
tentijs.

Media ver-
ba. possunt
primis res-
pondere.

H 2

Te

DE ARTE

Te nemus Angicia, vitrea & Tuccinus vnda:

An. 7.

Aliquando
sententia to-
ta repetitur

Locus apud
Ciceronem
pulcherri-
mus.

Vel vltimis: Cicero in Verrem, Hæc nauis onusta ex præda Siciliensi: cum ipsa quoq; esset ex præda. Interim sententia tota repetitur. Cicero in eadem act. Quid Cleomenes facere potuit? non enim possum quendam in simulare falso. Quid inquam Cleomenes magnopere facere potuit? Ille verò apud Ciceronē locus est pulcher-
rimus, in quo & primo verbo longo intervallo: red-
ditum est vltimum, & media primis & medijs vltima congruunt. Vestrum iam hic factū reprehenditur. P. C. non meum: ac pulcherrimum quidem factum, verū vt dixi non meum sed vestrum.

Nota.
qui nihil habet in vita
charitatis vite: non putant
vitam cum virtute recte
conungere.

T Raductio est cum verba paululum immutata po-
nuntur. Cicero, Homines te propter pecuniam iu-
dicio liberarunt: hominibus iniuria tui stupri dolori nō
fuit: Homines tibi arma, alij in me, alij post in illum in-
uictum ciuem dederunt: hominum beneficia prorsus cō-
cedo tibi. Et pro Archia: Pleni sunt omnes libri, plena
sapientum voces, plena exemplorum vetustas.

*secundum est amari si cura
mus nequid in se amari
Amorem curas, qui multos
tibi dabit curas
namque in amari si loco*

SYnonimia est cum verba idem significantia congre-
gantur. Quæ cum ita sint Catilina, perge quo capi-
sti: egredere aliquando ex vrbe, patet porta, profi-
ciscere. Et alio libro: Abijt, excessit, erupit, euasit.
Nec verba modo, sed sensus quoque idem facientes a-
ceruantur. Perturbatio istum mentis & quadam sce-
lerum offusa caligo, & ardentes furiarum faces ex-
citarunt.

Inuic. 1.

Inuic. 2.

Pro Mil.

Nō verba
modo, sed
sensus quo-
que idē fa-
cientes acer-
uantur.

*a polle, & syn. et dēmo.
coniunctionis coarctatio*

Poly syndeton est schema quod coniunctionibus a-
bundat.

Tectum.

GEOR. 3.

Tectumq; laremq; Armq; Amycleumq; canem, cressamq; pharetram.

GRadatio repetit quæ dicta sunt, & priusquam ad aliud descendat in pluribus resistit. Vel ut cū Cicerone definiamus, Gradatio est, cum gradatim sursum versus reditur. Africano virtutem industria, virtus gloria, gloria amulos cōparauit. Cicero pro Milone: neq; verò se populo solum, sed etiam senatui cōmisit: nec senatui modo, sed publicis præsidijs et armis: neq; his tantum, sed etiam eius potestati, cui senatus totam Remp. cōmisit. In tertio loco, cum dicendum fuisset: nec publicis præsidijs & armis tantum: consulto, quoniam id longum erat & insuaue, pro eo dixit: neq; his tantum. Hæc figura apertiore habet artem & magis affectatam, ideoque esse rarior debet.

De figuris verborum, quæ fiunt per detractionem.

Cap. 27.

Quit. li.
9. ca. 3.
Ci. 3. De
orato. in
orato.
aut. ad
Her. li.
4.

S

Equuntur figura, quæ per detractionem fiunt quæ breuitatis nouitatisq; maximè gratia petuntur, quarum una est synecdoche, nō tropus ille, de quo dictum antea est, sed verborum figura, cum subtractum verbum aliquod satis ex ceteris intelligitur, ut Cicero ad Brutū: Sermo nullus scilicet nisi de te, quid enim potius?

Dissolutio, quam articulum alij vocant, est cū dēptis coniūctionibus dissolute plura dicuntur. Cice.

Deprah.
conf.

H 3

Sit

Figura quæ per detractionem fiunt, nouitatis breuitatisq; gratia maxime petuntur. Crebra crebris per antithetō opponuntur.

Figura alata

F. Bouillon.

Torua sena L. p. 179.

1. Pompeio.

scilicet ut si quis data vela impellit remor.

DE ARTE

Sit in eius tutela Gallia, cuius virtuti, fidei, felicitati

Diffolutio
nō in singu-
lis modo
verbis sit,
sed senten-
tijs etiam.

cōmēdata est. Aptā est hęc figura non in singulis mo-
do verbis, sed sententijs etiam, ut Cicero pro Archia:
Hęc studia adolescentiam alunt, senectutem oblectāt,
secundas res ornant, aduersis perfugium præbent, dele-
ctant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum,

Pro Ar-
chia.

Diffolutio-
nis & poly-
syndeti v-
nus est sōs.

peregrinantur, rusticantur. Dissolutionis autem, & Po-
lysyndeti fons vnus est, quia acriora faciunt, quæ di-
cuntur, & vim quandam præseferentia velut sapius
erumpentis affectus,

De poly-
yndeto
dictū est
cap. su-
periori.

A Diunctio est in qua vnum ad verbum, quod primum
aut postremum collocatur plures sententiæ refe-
runtur quarum vna quæq; desideraret illud, si so-
la poneretur. Fit autem præposito verbo ad quod reli-
qua respiciant, hoc modo: Vicit pudorē libido, timorem
audacia, rationem amentia: aut illato, quo plura clau-
duntur. Nec. n. is es Catili. ut te, aut pudor vnquam a-
turpitudine aut metus à periculo, aut ratio à furore re-
uocauerit. Medium quoq; potest esse quod & prioribus
& sequentibus sufficiat, ut formæ dignitas, aut mor-
bo deflorescit, aut vetustate. Quod cum sit, Coniunctio
figura est.

Tribus mo-
dis adiun-
ctio fit.

*Hic posita figura est
quæ ponit a Donato apud
Nebriensem. quando
multis verbis imitatur
ut suppositum. Ut
Regem adiit Regi ma-
iorat nomenq; genus q;*

Disunctio (quæ perspicuitatis gratia, quoniā supe-
rioribus contraria est, hoc loco tradimus) est cum
eorū, de quibus dicimus, vnum quodque certo cō-
cluditur verbo. Cicero pro Archia: Me autē quid pu-
deat, qui tot annos ita viuo, Iudices, ut ab illis nullo me
vnquā tēpore, aut cōmodū, aut ociū meū abstraxerit,
aut voluptas auocarit, aut denique somnus retardarit.

supple. ruffo

Et in

RHET. LIB. III.

52

Et in eadem oratione Homerum Colophonij ciuem esse dicunt suum, Chij suum vëdicant, Salaminij repetunt, Smyrnaei verò ~~esse~~ suum confirmant.

Homerum
multa ciuitates suum
ciuem esse
dicunt.

In orat.

Synecdoche, cuius & Cicero & Quintilianus meminuerunt, non tropus modò de quo ante dictum est, sed verborum etiam est exornatio. Ea fit cum subtractum aliquod verborum satis ex ceteris intelligitur: Præcisionem vocat autor ad Her. Cicero ad Brutum: Sermo nullus scilicet nisi de te. Quid enim potius? Simul enim intelligitur in priori quidem parte, est, in posteriori verò, faciamus, aut aliquid simile. Differt ab Apostiopesi, quæ sententiarum est exornatio, quod in ea vnum verbum, & manifestum quidem desideretur, ut in superiori exemplo, & in illo etiam Ciceronis: Data Lupercalibus, quo die Antonius Cæsari: ubi nihil aliud intelligi potest quàm hoc, diadema imposuit. At in Apostiopesi aut incertum est, quod tacetur, aut certe longiore sermone explicandum. Sinichiossis est quæ duas res diuersas colligat, hoc modo: Tam deest auro, quod habet, quàm quod non habet.

Utrum valgu hoc sit, quod dicitur, Broulia de Nauimus oblique.

Synecdoche
differt ab
apostiopesi.

zocentia

Measen possimè dicitur, quod apostiopesi vnum ad ipsam affectum, in aut amoris. Quod ego.

Synæstasis. / colligatio

De figuris verborum tertij generis. Cap. 28.

Cic. 3. de
orat. &
in orat.
Quint. li.
9. ca. 3.
auto. ad
Her. li.
4.

ertium est genus figurarum, quæ aut similitudine vocum, aut paribus, aut contrarijs, vertunt in se aures, & animos excitant.

Nominatio, quæ Græci Paronomasia vocant, est cum paululum immutata verba, atq; deflexa, in oratione ponuntur. Ea multis & varijs ratio-

H 4 nibus

inde paronomasia
quædam est de
a. bary, cetera. onoma
to calal nombie

DE ARTE

Multis **&** varijs ratio-
nibus fit pa-
ronomasia. **n**ibus cōficitur: Adiectione hoc modo, Cicero pro Cluē Pro Clu-
tio: Si in hac calamitosa fama, quasi in aliqua pernicio en.
sißima flāma. Et, Emit morte immortalitatem. Detra-

ctione sic, contra eum qui se legationi immoriturū di-
xerat, pater Quintiliani, non exigo vt immoriaris le-
gationi, immorare. Commutatione, hoc modo: Cicero Inueñ. 1
in Catilinam, Hanc reipublicæ pestem paulisper reprimi,
non in perpetuum comprimi posse. Translatione: Vi-
dete Iudices vtrum homini nauo, an vano credere ma-

Paronomasia pōdere
sententiarū
implēda est
litis. Hæc figura leuis aliqui sententiarum pondere im-
plenda est. Merito igitur illa exempla vitandi potius,
quam imitandi gratia ponit Quintilianus: Auium dul-
cedo ducit ad auium, **&** non Pisonum, sed pistorum.
pesimum verò, Ne patres conscripti, circumscripti vi-
deantur. **&**, Rare euenit, sed vehementer venit, alia-
que similia.

Similiter cadēs exornatio est, cum in eosdem casus Prolegē
verba cadunt. Græci Homioptoton appellant. Ci- Man.
cero, Ac primum quanta innocentia debēt esse im-
peratores? Quanta deinde omnibus in rebus temperan-
tia? Quanta felicitate? Quanto ingenio? Quanta huma-

Similiter ca-
dēs non so-
lū est in no-
minibus, sed
etiam in rer-
bis.
nitare? Et alibi, Hunc ego non diligam? non admirer?
non omni ratione defendendum putem? Similiter cadēs
est in illis verbis, Diligam, admirer, putē. Nam et ver-
borum vt nominum sui etiam sunt casus.

Similiter desinens est cum siue casus sint in verbis,
siue non, tamen similes exitus sunt: Cicero, vt eius Prolegē
semper volūtatibus non modo ciues assenserint, so- Manil.
cū obtēperarint, hostes obedierint, sed etiā vērī, tēpe-
statef-

Pro Mil. *statesque obsecundarint. Et pro Milone, Non modo ad salutem eius extinguendam, sed etiam gloriam per tales viros infringendam. Differt hæc figura à superiori, est enim similiter cadens, tantum casus similis, etiam si dissimilia sint, quæ declinentur, at similiter desinens in eisdem exitus cadit, ut, Audacter territas, humiliter placas. Atq; eo fit, ut similiter cadēs in verbis & nominibus tantum esse possit, cum similiter desinens non modo in his, sed in illis etiam, quæ declinari nō possunt, reperiatur, ut proximū declarat exēplum.*

Similiter cadens, & similiter desinens quomodo differant.

Compar Græci vocant Isocolon, habet mēbra orationis, quæ constant ex pari ferè numero syllabarum. Hoc non de enumeratione nostra fiet, nam id quidem puerile est. Sed tantum affert usus & exercitatio facultatis: ut animi quodam sensu par membrum superiori referre possimus. Cicero pro lege Manilia: *Extrema hyeme apparauit, ineunte vere suscepit, media æstare confecit. Loquitur autem de bello, quod Pompeius gessit contra piratas.*

Pauca patibiles in paribus appellat Cic.

Contra positum autem, vel, ut quidam vocāt, Cōtētio (antithetō græcis dicitur) non vno fit modo. Nam & fit, si singula singulis opponūtur, ut, Vicit pudorē libido, timorem audacia, rationem amentia. Et bina binis, Non nostri ingenij vestri auxilij est. Et sententiæ sententijs: Odit populus Romanus priuatam luxuriam, publicam magnificentiam diligit. Nec semper contrapositum subiūgitur, ut in hoc Ciceronis pro Milone, Est enim hæc Iudices nō scripta, sed nata lex. Sed crebra etiā crebris opponūtur, ut in eo, quod sequitur,

Animi quodā sensu siue nostra enumeratione compar fit.

Singula singulis opponuntur per contentionem.

Bina binis opponūtur per contentionem.

H 5 quam

quam non didicimus, accepimus, legimus, verum ex natura ipsa arripuimus, hausimus, expressimus. Sunt quidam autores, qui duplicem faciunt contentionem, unam verborum quam Antithesin appellant, sententiarum alteram, quam Antitheton vocant. Eas autem ita discernunt, ut contentionem verborum figuram esse dicant, cum ex verbis contrariis conficitur oratio, ut, Inimicis te placabilem, amicis inexorabilem præbes: sententiarum vero cum sententiæ contrariæ ex comparatione referuntur. Sed cum Quintilianus Ciceronem secutus

Antitheton inter verborum numeret exornationes, & discrimen illud tenue sit & exile, satis esse debet, quod de contentione dictum est. Magnæ veteribus curæ fuit, gratiam dicendi è quatuor his proximis figuris acquirere. Gorgias in hoc immodicus, copiosus utique prima ætate Isocrates fuit. Delectatus est his etiam Marcus Tullius, verum, & modum adhibuit non in-

gratæ (nisi copia redundet) voluptati, & rem aliqui leuem sententiarum pondere implevit. Nam per se frigida, & inanis affectatio, cum in acris incidit sensus, innata videtur esse, non accersita. Et quoniam contrapositum sæpe fit assumpta pariter commutatione, de ea hoc loco dicamus.

Communitio est cum duæ sententiæ inter se dispantes ita efferuntur, ut à priori posterior contra priori proficiatur. Non ut edā viuo, sed ut viuam edo. Item, si poema loquens pictura est; pictura, tacitum poema debet esse. Et apud Ciceronem: Ut & sine inuidia culpa plectatur, & sine culpa inuidia po-

natur.

*Solutus
Concordia patitur, et cum,
discordia me & diligunt.
Fals.
Domini in quibus
leues in iudicijs*

Veteres ex quatuor proximis figuris sunt aucupati gratiā dicendi. Cicero optimè usus est his figuris.

*Poematis nomine
intelligitur come
quibus non solum
vergit*

Poema est loquens pictura.

Supra

Fab. lib. 3.

Proleg. Manil.

Pro Mil.

g. Ant. bole. v. a. Fab. lib.

ad Rom.

natur. Hæc de verborum figuris dicta sint in quibus illud notandum est, multas earum cadere frequenter in easdem sententias, idque cum magna venustate. Cicero: Si quantum in agro locisq; desertis audacia potest, tantum in foro ac iudicijs impudentia valeret. Compar est, & similiter cadens: Non minus nunc in causa cederet Aulus Cecinna Sexti Ebutij impudentiæ, quam tunc in vi facienda cessit audaciæ. Compar similiter cadens, similiter desinens. Accedit & ex illa figura gratia, qua mutatis casibus verba repetuntur. Non minus cederet, quam cessit.

Multa vera
borū figu-
ra in eandē
sententiam
sæpe cadūt

Figura illa
est tradu-
ctio.

Quid verborum figuræ orationi
conferāt, & quid in eis cauē-
dum sit. Cap. 28.

SI quis autem parce, & cum res poscit, verborum figuris utatur, incundiorem faciet orationem. Qui verò immodice & sine iudicio eas adhibuerit, ipsam illam gratiam varietatis amitteret. Danda igitur opera est, ut nec multæ sint supra modum, nec eiusdem generis, aut iunctæ aut frequentes: quia satietas ut paucitate earum, ita varietate quoque vitatur. Quod de his verborum figuris quæ nobiles sunt atq; insignes intelligendum est, non de illis quæ valde sunt usitatæ, ac vulgares, quæ etiā si sunt crebriores, consuetas aures minus feriunt. Ridiculum etiam est neglecto rerum pondere, & viribus sententiarum, inania verba in hos modos deprauari.

Figura ver-
borū immo-
dice adhibē-
dæ nō sunt.

Figura ver-
borū nō sint
multæ, non
iunctæ, non
frequentes.

Cum

DE ARTE

Cum .n. figura sint quasi quidam gestus orationis, eas si-
ne sententia sectari tam est ridiculum, quàm querere
habitum gestumque sine corpore. Non sunt etiam nimis
densandæ. Sciendum verò imprimis, quid quisq; in orã
do postulet locus, quid persona, quid tempus. Maior .n.
pars harum figurarum posita est in delectatione: ubi
vero atrocitate, invidia, miseratione pugnãdũ est, quis
feret cõtrapositis, & pariter cadentibus, & consimi-
libus irascentem, flentem, rogantem? Cum in his rebus
cura verborum derogat affectibus fidem, & ubicũque
ars ostentatur, veritas abesse videatur.

*Señ nomen est æquiuocum igit .n. et. aliquod
grauedocumentum admodum pertinens, ut est illa
Virtus est virtum fugere, s. et quicquid mentis
concepimus & verbis exprimimus. in sententiis
est 2º modo sumitur.*

De figuris sententiarum.

Cap. 30.

*græcè schema & habitus
vocant. nam sicut cum
quis vestis noua in
dabit, aliam figuram
inducit. Sic cum
id quod simpliciter
est, in sententiis, hoc
est forma
non videtur.*

**Quid sit se-
ntentiarum fi-
gura.**

Maiora sũt
sententiarũ
ornamenta
quã verbo-
rum.
Demosthe-
nes cur aro-
torũ præce-
ps indicetur

Vnc res ipsa monet, vt deinceps ad sen-
tentiarum exornationes transeamus.
Est autem sententiarum exornatio, quæ
non in verbis, sed in ipsis rebus quãdam
habet dignitatem. Atque ea de causa
sententiarum ornamenta maiora sunt. Quo genere, quia
præstat omnibus Demosthenes, id circo à doctis orato-
rum est princeps iudicatus. Schemata ea vocant Græ-
ci, quæ maxime ornent orationem, eaque vt definitio
demonstrat, non tam in verbis pingendis pòdus habet,
quàm in illuminandis sententijs. Nec aliud quicquam
est dicere, nisi omnes aut certe plerũque aliqua spe-
cie illuminare sententias.

Interroga-

Cic. 3. l.
orat. 7.
in orat.
Quint. li.
9. c. 7.
autor ad
Her. lib.
4. Ruffi-
nianus:
Aquila
& Ruffi-
lius.

Inuoc. 1.

Interrogatio figura est quoties non sciscitandi gratia assumitur, sed instandi: Quo vsq; tandem abutere Carilina patientia nostra? et, Patere tua consilia non sentis? Et totus deniq; hic locus, Quanto. n. magis ardet, quam si diceretur? Diu abuteris patientia nostra: & patet tua consilia. Interrogamus etiam, quod negari non possit. Cicero pro Cluentio: Dixit ne tandem causam C. Fidiculanus falcula? Aut ubi respondendi difficilis est ratio, ut vulgo. uti sclemus: Quomodo? Qui fieri potest? aut inuidia? aut miserationis, ut Sinon apud Vergil.

Varijs de causis interrogatione, quæ sententiarum est figura, uti mur.

ut Mea a...
Quas pro terras habes?

Aen. 2.

Heu quæ nunc tellus, inquit, quæ me æquora possunt.
Accipere?

Conuenit etiam indignationi.

Aen. 1.

Et quisquam numen Iunonis adoret? *aura ya quien me adora
viendome tan abogada!*
Et admirationi.

Aen. 2.

Quid non mortalia pectora cogis:
Auri sacra fames?

Est interim acius imperandi genus.

Aen. 4.

Non arma expedient, totaq; ex vrbe sequentur?
Et ipsi nosmet rogamus: Quale est illud Turni apud
Vergilium:

Aen. 7.

Quid agam: aut quæ iam satis ima dehiscat:
Terra mihi?

Responsio figura est cū aliud interroganti ad aliud quia sic utilius sit, occurritur, tum augendi criminis gratia: Ut testis in reum rogatus an. à reo sustibus rapulasset? Et innocens, inquit, Tum declinandi, quod est frequentissimum. Quæro an occideris hominem? respondetur

DE ARTE

*V. Cicero. Non ego te vidi in
monio. Et in cantando
pro Ligario.*

Tab. 2
spondetur latronem. / *Occupatio fundi? meum. Ut confesio?*

Subiectio est, cum orator vel interrogat scipsum, et respondet sibi: vel cum alium rogauerit, non expectat responsum, ut Cicero pro Ligario: Apud quem igitur hoc dico? nempe apud eum, qui cum hoc sciret, tamen me antequam vidit, reipublicæ reddidit. Et, domus tibi deerat? at habebas. pecunia superabar? at egebas. Sunt autem interrogandi, & respondendi sibi non ingrata vices.

Pro
Lig.

In orat.

*Pro. aut. Lambus capio.
i. presumptio. i. utitur
orator hac figura. ut videretur
quod aduersarij si proponeret
multi extolleret in frange & red-
dat quod reddidit.*

Occupatio, quam Quintilianus Præsumptionem, Græci Prolepsin dicunt, est cum id quod obijci potest, occupamus. Huc pertinet illa Ciceronis præmunio contra Quint. Cæcilium, quod ad accusandū descendat, qui semper defenderis. Verborum quoque visio, quæ alij ac proprietates confirmatur, vel præsumptione: Quæquæ correctio est illa non pœna, sed prohibitio sceleris fuit, vel reprehensio, quam alij correctionem appellant.

Occupatio
In diu.
i. in orat.

*n. cecidit tacite ratione
respondemus. Ut si quis d. Fran-
cium viri probum appellaret.
se ipsum corrigere. appellandis
rum sententia ac. Religi-
onem. Similia. na.
So. ipse alij obijciat.
in orat.*

Correctio est quæ tollit sententiā aliquam, & eam alia, quæ magis idonea videtur, emendat & corrigit, Cicero: Italiam ornare, quàm domum suam maluit: quanquam Italia ornata, domus ipsa mihi videtur ornatior. Est etiam Correctio in verborum exornationibus quæ tollit verbum, quod dictum est, & pro eo, id, quod magis idoneum videtur, reponit, hoc modo: O virtutis comes inuidia, quæ bonos insequeris, atque adeo insectaris. Et: Ciues, ciues inquam, si hoc eos appellari nomine fas est.

Dubita-

1. *Impatiens*, *Impatiens*, *Impatiens*
 2. *Impatiens*, *Impatiens*, *Impatiens*
 3. *Impatiens*, *Impatiens*, *Impatiens*
 4. *Impatiens*, *Impatiens*, *Impatiens*
 5. *Impatiens*, *Impatiens*, *Impatiens*
 6. *Impatiens*, *Impatiens*, *Impatiens*
 7. *Impatiens*, *Impatiens*, *Impatiens*
 8. *Impatiens*, *Impatiens*, *Impatiens*
 9. *Impatiens*, *Impatiens*, *Impatiens*
 10. *Impatiens*, *Impatiens*, *Impatiens*

Pro:
Fals.

Vrbes et
et populi
vocem acci-
piunt per
prosopopa-
iam.
Magna vis
eloquentie
desideratur
in hac figu-

73 74

DE ARTE

Forma ve-
rum, que
corporis ex
pertes sunt
per profo-
popeiā fin-
guntur.

1. Accersio.
Stepho. vato.
apo. e. aucto.

Cuius autē sibi sit non constat
exemplum fore.

Hypo. sub. typus. figuram
non quæcumque sed exemplar.
Unde Hypotyposis dicitur.

Hypotypo-
sis res pene
sub aspectū
subijcit.

solissime in semel generi
deliberatio. quæ ad si-
mili pōt in fine confirmatio

Stepho. b. taceo.

Ad Heren.
pauone vocat.

ra necesse est, aut magis moueāt, quia supra vera sunt
aut pro vanis accipiuntur, quia vera non sunt. Formas
quoq̃ fingimus sape, vt fame Vergilius, vt voluptatis
ac virtutis (quemadmodum à Xenophonte traditur)
Prodicus, vt multarum aliarum rerum Ouidius.

A Postrophe est auersus à iudice sermo, mire autem
valet, siue aduersarios inuadimus, Quid. n. tuus
ille Tubero in acie pharsalica gladius agebat? Siue ad
inuocationem aliquam conuertimur, Vos. n. iam Alba
ni Tumuli atq; Luci, Siue ad inuidiosam implorationē,
Oleges Porciæ, legesq̃ue Sempronie.

Hypotyposis, quam illustrem explanationem Cice-
ro appellat, est proposita quædam forma rerū ita
expressa verbis, vt cerni potius videatur, quam
audiri: vel, Est rerum quasi gerantur, sub aspectum pe-
nè subiectio, vt actione in Verrem septima. Ipse inflā-
matus scelere, ac furore in forum venit, ardebant ocu-
li, toto ex ore crudelitas emicabat. Nec solum quæ fa-
cta sint, aut fiant, sed etiam quæ futura sint, aut futu-
ra fuerint dicendo exprimimus. Mire tractat hæc Ci-
cero pro Milone, Quæ factururus fuerit Clodius, si prætu-
ram inuasisset. Hæc translatio temporum, erit vere-
cundior, si proponamus talia, Credite vos intueri, vt
Cicero: Hæc, quæ non vidistis oculis, animis cernere
potestis.

A Postiopes, quam Cicero reticentiam nonnulli in-
terruptionem appellant, Et ipsa ostendit affectus,
vel ira, vt Verg.

Quos ego: sed motos præstat componere fluctus.

Vel

Enc. 4.

Cic. pro

Lig.

Pro Mil.

De ora.

3. Feb.

9. a.

Cic. aff.

7. i. Ver.

Cic. pro

Mil.

Melito.

De ora.

3.

Aen. 1.

Vel solitudinis, & quasi religionis: An huius ille legis, quam Clodius à se inuentam gloriatur, mentionem facere ausus esset, viuo Milone, ne dicam consule? de nostrum enim omnium, non audeo totum dicere.

Reticentia ^{homo mirabile}
ostendit af- ^{geos per scrupulos.}
fectus ire,
vel sollicitu
dinis.

EThopoeia est imitatio vitæ, ac morū alienorū, magnum quoddam ornamentum orationis, & aptum ad animos conciliandos vel maximè, sepe autem ad permouendos: Cicero contra Rullum: Incunt tandè magistratus tribuni plebis, concio tandem expectata P. Rulli, quod & princeps erat Agrariæ legis, & truculentius se gerebat, quàm cæteri. Iam designatus alio vultu, alio vocis sono, alio incessu esse meditabatur, vestitu obsoletiore, corpore inculto & horrido, capillatior quam ante, barbaque maiore, ut oculis & aspectu denuntiare vim Tribunitiæ, & minitari Reipublicæ videretur.

EMphasis est cum ex aliquo dicto latens aliquid eruitur: vel, ut Cicero desinit, quæ plus ad intelligendum quàm dicitur, relinquit, Vergilius:

Emphasis non solum est, si
verbum redet in antea verbum,
sed etiam si se subterfugit.

Demissum lapsi per funem.

Idem de Cyclope:

Iacuitq; per antrum.

Immensum.

Vbi prodigiosam illam corporis magnitudinem è loci spatio intelligimus.

Sustentatio est figura, qua diu suspenduntur auditorum animi, atq; aliud deinde inexpectatū subiungitur, ut in Verrem Cicero: Quid deinde? quid cense-
ris? furtum fortasse aut prædam aliquam? Deinde cum diu suspendisset iudicum animos, subiecit, quod multo

omne et mirum. Ergo post
tempore fracti, quo ostendit
pudore et timore.

I esset

DE ARTE

esset improbius. Aliquando etiam cum expectationem alicuius rei grauiſſimæ orator concitauerit, ad aliquid quod leue sit, aut nullo modo criminofum, descendit.

Praetermissio vel prateritio est cū dicimus nos praeterire, aut non scire, aut nolle dicere id, quod tunc maximè dicimus, Cicero in Rullum: Non queror diminutionem vectigalium, non flagitium huius iacturae atque damni. Praeternitto illa, quæ nemo est, quin grauiſſimæ & veriſſimæ cōqueri poſſit, nos caput patrimonij publici, pulcherrimam populi Romani poſſeſſionem ſubſidium annonæ, horreum belli, ſub ſigno clauſtrisq; Reip. poſitum vectigal ſeruare non potuiſſe: eum denique nos agrum P. Rullo conceſſiſſe, qui ager ipſe per ſe & Syllanæ dominationi, & Gracchorum largitione reſtituiſſet: non dico hoc ſolum in Rep. vectigal eſſe, quod amiſſis alijs remaneat, intermiſſis nunquam quieſcat, in pace niteat, in bello non obſoleſcat, militem ſuſtentet, hoſtem non pertimeſcat: praeternitto omnem hanc orationem & concioni reſeruo. De periculo ſalutis, ac libertate loquor.

Licentia eſt, cum apud eos, quos aut vereri, aut metuere debet orator, tamē aliquid pro iure ſuo dicit quod eos minime offendat. Cicero pro Ligario: Vide, quā non reformidem: vide, quanta lux liberalitatis & ſapientiæ tuæ mihi apud te dicenti oboriatur: quantum potero voce contendam, ut hoc populus Romanus exaudiat. Suſcepto bello Caſar, geſto etiam magna ex parte, nulla vi coactus, iudicio meo ac voluntate ad ea arma profeſtus ſum, quæ erant ſumpta contra te.

Con-

Volemus hanc figuram quæ criminosa quæ aduersarius obiecit, volumus diluere.

obſoleſcere dicit illud, quod pro minima vetuſtate, reſciimus nec illo vtrum. auctoris inſtituto oleo reſciat, ut adoleſcentia, inſcitia, ſcit 3. Træ vectigales nūc diſtinctur qui vectigalia ſingularibus perſoluant.

Lib. ord. libera appellat. ſi vera libertas eſt, non ſt. figura ſed quæ ſimulata. frequentes ſubſac cadit adulatio. ut Cicero. pro Ligario ſuſcepto bello.

Ad Heren. 4. Licentia eſt quæ reprehendi moſ iudices eo in quo ipſi volumus reprehendi.

Pro lig.

1669. **C**oncessio est, cum aliquid etiam iniquum videtur
orator pati atq; concedere, ut quæ deinde dictu-
rus est grauiora videatur. Cicero in Verrē actio-
ne. 7. Leuia sunt hæc in hoc reo crimina: metum virga-
rum Nauarchus nobilissimæ ciuitatis pretio redemit:
humanum. Alius ne condemnaretur pecuniâ dedit: vsi-
tatum est. Non vult Pcp. Rom. obsoletis criminibus ac-
cusari Verrem: noua postulat, inaudita desiderat: non
de Prætorē Siciliæ, sed de crudelissimo tyranno fieri
iudiciū arbitratur. Interruptio est breuis declinatio à
proposito. Nam longior illa digressio, quæ multis pars
causæ videtur, inter figuras numeranda non est, Verg.

Prætor
regis

diuina
et figura

Vare tuum nomen, superet modo Mantua vobis
(Mantua, vñ misera nimium vicina Cremona)
Cantantes sublime ferent ad sidera cygni.

ignoro pro Marce tu in fine est
ex. Cicero mt. aures it. parati
statuim

Hæc breuior a re digressio plurimis fit modis. Sed hoc
exempli gratia sufficiat.

1669. 2. **I**ronia & à Quintiliano & à Cicerone inter senten-
tiarum exornationes numeratur. Differt autem ab
illa, quæ tropus est, quòd tropus breuior sit & aper-
tior. At in figura totius voluntatis fictio est. Cicero
pro Ligario, Nouum crimen. C. Caesar, & ante hunc
diem inauditum propinquus meus ad te Q. Tubero de-
tulit, Q. Ligarium in Africa fuisse: idq; C. pansa Præ-
stanti vir ingenio, fretus fortasse ea familiaritatē, quæ
est ei tecum, ausus est confiteri. Itaq; , quo me vertā,
nescio. Paratus enim veneram, cum tu id neq; per te
scire, neque audire aliunde potuisses, ut ignoratione
tua ad hominis miseri salutem abuterer.

Pro lig.

ac si dicat ostendit tunc vime
ut minime patet me desolatu

DE ARTE

Distributio, quæ ad sententiarum exornationes pertinet, est, cum aliquid in partes plures tribuitur, quarum unicuique ratio deinde sua subiungitur, ut: Alexandro Macedoni neque in deliberando consilium, neque in præliando virtus, neque in beneficio benignitas deerat. Nam quum aliqua res dubia accidisset, apparerat sapientissimus: quum autem confligendum esset cum hostibus, fortissimus: quum vero præmium dignis tribuendum, liberalissimus.

Rutilius
ex Aris.

Permisio est cum alicui rei vehementer confidimus, & ostendimus nos eam tradere atque concedere alicuius voluntati, hoc modo: Sed ego iam iudices summum ac legitimum meæ causæ ius omitto: vobis quod æquisimum videatur, ut constituitis, permitto. Non enim vereor quin etiam si novum sit vobis instituendum, libenter id quod postulo, propter utilitatem communis consuetudinis sequamini. Cicero in Catilinam, Quid expectas? proficiscere, nimium iam diu te imperatorem illa tua Manliana castra desiderant. Et in eadem oratione: Egrederere cum importuna sceleratorum manu: confer te ad Manlium, concita perditos ciues, secerne te à bonis, infer patriæ bellum, exulta impio latrocinio.

Rutilius
ex Hy
peride.

Orat. 1.

Deprecatio, quam vel obsecrationem, vel obtestationem alij appellant, est cum opem alicuius imploramus, Cicero pro Deiotaro: Quam ob rem hoc nos primum metu. C. Cæsar per fidem, & constantiam, & clementiam tuam libera, ne residere in te ullam partem iracundiæ suspicemur. Per dexteram te istam oro quam Regi Deiotaro hospes hospiti porrexisti: istam, inquam,

DE ARTE

orationi varios velut vultus. Gaudent enim res varietate, & sicut oculi diuersarum aspectu rerū magis detinentur, ita semper animis præstant aliquid, in quod se velut nouum conuertant.

Hæc de Tropis & ornamentis cum verborum, tū sententiarū dicta sint, in quorum numero, nomini-
bus, vi & natura explicanda vsq; adeo dissentiant autores vel Græci vel Latini, vt non modo inter se dissentiant, sed, quod maius est, Cicero, qui vt ornatissimus in dicendo, sic in præcipiendo fuit diligentissimus, ipse sibi discrepet. Nā vt Quintilianus animaduertit, multas figuras in tertio de Oratore libro posuit, quas in Oratore postea scripto, quoniā de illis mentionē non fecit, videtur repudiasse. Quasdam posuit inter verborum exornationes, quæ sententiā sunt lumina. Quædam ne figuræ quidē sunt. Non tamen est, cur quisquam vel illum vel alios autores hac de causa temere reprehendat. Ea. n. quæ de tropis & figuris præcipi possunt, valde minuta sunt & exilia. ideoq; non multum interest, hoc ne an illo modo sentias. Quā ego causam fuisse puto, cur idē Cicero strictim semper & cursim illas attigerit, & nullis nec definitionibus explicatas, nec exemplis illustratas quasi per transennam ostenderit. Iam numerus illarū nec fuit olim certus, nec verò vnam esse poterit. Cuius rei, duas ego reperio causas. Altera est, quod nouæ figuræ Quintiliano etiā autore fieri adhuc & excogitari possūt. Altera, quod tā verborū quā sententiarū figuræ nō in formas quarū certus, sed in partes & quasi mēbra, quorū infinitior est numerus distri-

Lib. 9.
ca. 3.

Lib. 9.
ca. 3.
Sc. 2°

distribuitur. Quod optimè vidit Cicero: In Topicis enī cū aliud diuisionem, aliud partitionē esse docuisset, dixissetq; , non esse vitiosum in partitione, si partem aliquam prætermittas, quod idē in diuisione vitiosum est. Sic deinde causam eius rei addit. Formarū enim certus est numerus, quæ cuiq; generi subiiciantur: partium distributio sæpe est infinitior, tanquam riuorū à fonte ductio. Itaq; in oratorijs artibus quæstionis genere proposito, quot eius formæ sint, subiungitur absolute: at cū de ornamentis verborum sententiarumq; præcipitur, quæ vocantur schemata, non fit idem. Res enim est infinitior: hæc esse in causa puto vt omnis hæc de tropis & figuris disputatio, non solum dubia & incerta, sed cōtrouersa etiā plenaq; dissensionis semper fuerit. In qua ego, quod simillimū veri visum est, sum secutus.

De collocatione. Cap. 31.

Cic. 3. de
orat.

Sequitur collocatio, quæ erit optima, si vincam orationem efficiet, si coherentem, si lenem, si æquabiliter fluentem. In ea necessaria sunt ordo, & iunctura: primum igitur de ordine. Sed illud prius dicam, studiosis dicēdi imprimis esse necessaria ea, quæ deinceps de ordine iuncturaq; tradentur. Valde enim cunducunt ad formandum stylum, qui dicendi perfectior est & magister.

In partio. i. p.
Eloquendi. i. p.
Cic. 3. de
orat. 3. de
orat. 3. de
orat. 3. de

De ordine. Cap. 32.

DE ARTE

Oratio non
debet decre-
scere.

Quod ordinis obseruatio est in verbis singulis
& contextis: in singulis cauendum est
ne decreſcat oratio; & fortiori subiun-
gatur aliquid infirmius vt sacrilego fur
aut latroni petulans. Augeri. n. debent

Quint. 2.
9. c. 4.

ſententiæ & inſurgere, vt optime Cicero, Tu, inquit, Phil. 2.
iſtis faucibus, iſtis lateribus, iſta gladiatoria totius cor-
poris firmitate. aliud. n. alio maius ſuperuenit. At ſi cœ-
piſſet à toto corpore, non bene ad latera, faucesq; de-
ſcenderet. Eſt & alius naturalis ordo, vt diem ac no-
ctem, ortum & occaſum dicas, potius quàm retrorſum.
Quædam ordine permutato fiunt ſuperuacua, vt fra-
tres gemini: nam ſi præceſſerint gemini, fratres addere
non eſt neceſſe. Verbo ſenſum claudere, ſi compositio
patiatur, longe optimum eſt, Cicero in Verrem: Itaque
ille M. Cato ſapiens, cellam penariam Reipubli. noſtræ Aſt. 4.
nutricem plebis Romanæ Siciliam nominauit. At ſi id
aſperum erit, decori potius orationis erit conſulendum
vt fit apud ſummos Græcos Latinosq; oratores fre-
quentiſſime: Cicero in actione eadem: Nam cum omniū
ſociorum, prouintiarum rationem diligenter habere de-
betis, tum præcipue Siciliæ, Iudices, plurimis, iuſtiſi-
miſq; de cauſis. In oratione non ſunt ad pedes verba
dimenſa vt in carmine, ideoq; ex loco tranſferuntur in
locum, quo maxime congruunt, ſicut in rudium ſtructu-
ra ſaxorum fieri conſuevit.

In oratione
non ſunt ad
pedes verba
dimenſa.

Oratio ſit ſeuſus, ſcripta numero ſe non ad ſimilitudinem carmini

ſed ad ſimilitudinem carmini

De iunctura. Cap. 33.

Iunctu-

*V*natura verò ut concinna, & elegãs sit, assequemur, si verba extrema cum consequentibus primis ita iungemus, ut neue aspere concurrant, ne ue vastius diducantur. Asperum concursum effi-

ciunt consonantes illæ, quæ sunt asperiores, ut, S. ultima cum X. proxima, ut exercitus Xerxis, quarum tristior, etiam si bina collidantur, stridor est: ut, Ars studiorum, Rex Xerxes. Hiulcã verò reddit orationẽ vocalium concursus. Pessimè, longæ quæ easdem inter se litteras cõmittunt, sonabunt, ut, Viro optimo obtemperare. Præcipuus tamen erit hiatus earum, quæ cauo, aut patulo maximè ore proferuntur, ut, Sensu humanitatis. E plenior litera est, I angustior: ideoq; obscurius in his vitium. Minus peccabit, qui longis breues subiiciet, & adhuc, qui præponet longæ breuem, non tamen id, ut crimem ingens expansecedum est. In quo nescias negligentia ne an sollicitudo sit peior. Necesse enim est, ut hic metus impetum dicendi retardet, & ab his, quæ potiora sunt auertat. Quare ut negligẽtis est, oratoris hiulca subinde oratione uti, ita humilis est animi, atq;

In orat.

demissi ubiq; hoc perhorrescere. In quo merito quidã Isocratem, & eius discipulos, atq; præcipuè Theopompum reprehendunt, quod eas literas tontopere fugerint. At plato in populari etiam oratione crebram habet vocalium cõcursionem. Cicero certe & Demosthenes modice respexerunt ad hanc partem. Nam hiulca nonnunquam etiam decẽt, faciuntq; ampliora quædã.

Quit. li.

2. ca. 4.

In orat.

Habet enim ille tanquam hiatus & concursus vocaliũ

Quæ consonantes asperum concursum efficiant

Quæ vocales pessime concurrant.

Concursus vocaliũ nõ est nimis timide vitandus.

Isocrates & eius discipuli reprehenduntur, quod tantopere vocales fugerint.

Hiulca nõ nunquã decet.

DE ARTE

*molle quiddam, quod indicet non ingrata negligentiam
de re hominis magis, quàm de verbis laborantis. Itaq;
ille in oratione pro Marcello sic ait: Dolebam enim
P.C. ac vehementer angebar, cum viderem virum ta-
lem, qui in eadem causa, in qua ego fuisset, non in eadẽ
esse fortuna, nec mihi persuadere poteram, nec fas esse
ducebam, versari me in vestro veteri curriculo, illo
œmulo atq; imitatore studiorum, ac laborum meorũ,
quasi quodam socio à me & comite distracto. Vnde ap-
pertẽ intelligimus crebrã & nimiam vocalium concur-*

Pro
Mar.
Marcel.

Syllabæ verbi prioris ultimæ non sunt primæ verbi sequentis.

tionem esse quidem vitandam, modicam vero & quæ in loco sit, non esse reprehendendam. Videndū etiā est ne syllabæ verbi prioris ultimæ, sint primæ sequentis, quod Ciceroni in epistolâ excidit: Res mihi inuisæ, visæ sunt Brute. Et in carmine: O fortunatam natam me

Quit. li.
9. ca. 4.

Monosylla
ba multanō
sunt conti-
nuanda.

consule Romanis. Etiam monosyllaba, si multa sint, male continuabuntur. Breuius praterea verborum ac nominum vitanda continuatio est, ne compositio minuta sit atque concisa. Et ex diuerso longorum afferunt enim

8. cunusq;
 Lictoris.
 L. q. ipse mince
 dicitores, suis
 L. q. vocibus
 breuiter
 cum verum in
 allechi se
 putantur.

Verborum
breuium &
longorū vi
tāda est cō
tinuatio.

tarditatem. Illa quoque vitia sunt, si cadentia similiter
& similiter desinentia, & eodem modo declinata mul-
ta coniungantur. Nec verba quidem verbis, aut nomi-
na nominibus, similiaq; his continuari debent. Cū vir-

Ad Heren. lib.
cipitur. lib.
Pag. 85.
Fleuter yon
Cacrymantia
refrantes

Nec verba
verbis, nec
nomina no-
minibus cō-
tinuari de-
bent.

tutes etiam ipsæ ætadium pariant, nisi gratia varietatis adiuta. Illud postremo addamus hanc orationis quasi structuram, quæ ordine iuncturaque constat, maximam quidem desiderare diligentiam, ea lege tamen ne fiat otiose. Nam esset cum infinitus, tum puerilis

Sicut nunc
pater noster
non videtur
mergeretur

Constat non
virescere viti
Athemonenses qua
pluvium et har
tutionibus sa
perumens dem
cerat.

*Cura de verbis,
solicitude de rebus*

Cic. 1. orat.

viam componendi. Nam ut in legendo oculus, sic animus in dicendo proficiet, quid sequatur: ne inconditis verbis, & male coagmentatis offendantur aures, quarum est iudicium superbissimum.

Aurium iudicium est superbi-
ssimum.

superbi-
ssimum, e-
ligendum

De modo & forma verborum.

Cap. 34.

3. De orat.

Non est ex multis res una, quæ magis oratorem ab imperito dicendi ignaroque distinguat, quam quod ille rudis incondite fundit, quantum potest, & id, quod dicit, spiritu non arte determinat. Ora-

tor autem sic alligat sententiam verbis, ut nihil inane, nihil inconditum, nihil curtum, nihil claudicans, nihil in oratione sit redundans. Hoc oratorio fit numero, qui aptam & concinnam, & suauem efficit orationem. Breuiter igitur origo, deinde causa, post natura, tum ad extremum usus ipse explicetur orationis aptæ, ac numerosæ.

Oratorij numeri
meri utilitates.

De origine orationis numerosæ.

Cap. 35.

In orat.

Princeps inueniendi aptam verborum, & numerosam conclusionem fuit Thrasymachus: cuius omnia nimis etiam erant scripta numerosæ. Isocrates autem ita scienter moderateque rem totam temperauit, ut multi existimarint illum huius concinnitatis

Thrasymachus numerosæ orationis inuētor fuit.

Thrasymachus
fuit numerosæ
orationis inuētor
fuit.

DE ARTE

tatis autorem & principem extitisse. Vbi verò hæc formanda orationis ratio cognita & inuenta est, sic omnibus placuit oratoribus vt Aristoteles, quo nemo nec doctior, nec acutior, nec in rebus vel inueniendis, vel iudicandis acrior vnquam fuit, versum in oratione vetet esse, numerum iubeat. Eius auditor Theodectes in primis, vt Aristoteles sæpe significat, politus scriptor, atque artifex hoc idem & sentit & præcipit. Theophrastus verò iisdem de rebus etiam accuratius. Romani Ciceronis ferè tempore agnouerunt, cum iam anni prope quadringenti essent apud Græcos, cum hoc probaretur. Vsq̃ue adeo autem hæc orationis conformanda rationem ipse Cicero probauit, vt non solũ eius hoc modo faciendæ & ornandæ summus ipse artifex fuerit, sed diligentissimè etiam de tota ea re præceperit.

Arist. versũ
in oratione
vetat esse,
numeri iu-
bet.

numerofa oratio
est Cicero.

Ciceronis
tempore ag-
nouerunt
Romani or-
ationis nu-
merum, an-
nis quadrin-
gentis post
Græcos.

Cur numerosa oratio inuenta sit.

Cap. 36.

Quoniam igitur habemus aptæ orationis In orat.
eos principes autoresq̃ue, quos diximus
& origo inuenta est, causa queratur,
quæ facilis, & aperta est. Aures enim,
vel animus potius aurium nuncio natu-
ralem quandam in se continet vocum omnium mensio-
nem. Itaq̃ue, & longiora & breuiora iudicat, & per-
fecta ac moderata semper expectat, mutila sentit quæ-
dam & quasi decurtata, quibus tanquã debito fraude-
tur, offenditur, productiora alia & quasi immodera-
tius

Animus na-
turalẽ quã-
dam conti-
net in se vo-
cum omniũ
mensionem.

rius excurrentia: quæ magis etiam aspernantur aures.
 Cum igitur fortuito sape, ut fit, aliquid cōclusè apteq; *de fonte et alioz in malis.*
 initio diceretur, animos hominū auresq; pellebat, et in-
 telligi posset id, quod casus effudisset, cecidisse in eū de:
 tunc notatum genus est. Notatio autem & animaduer *Notatio &*
 sio peperit artem. Itaq; ut poetica & versus inuentus *animaduer*
 est terminatione aurium, obseruatione prudentium: sic *sio peperit*
 in oratione animaduersum est multo illud quidē serius, *artem nu-*
 sed eadem natura admonente, esse quosdam certos cur *merose o-*
 sus conclusionesq; verborum. De quarū natura ut dis- *rationis.*
 serere possimus necesse est, ut de incisis, mēbris & pe-
 riodo prius dicamus.

De incisis membris & periodis.

Cap. 37.

cap. 37.
 2. ca. 4.

Incisum est sensus non expleto nume- Quid sint
 ro cōclusus, plerisq; pars membri. Ta- incisum.

le est. n. quo Cicero vitur, Domus tibi
 de erat? at habebas: Pecunia supera-
 bat? at egebas: ubi incisa sunt quatuor.

Fiunt & singulis verbis incisa, ut, Diximus, testes da-
 re volumus. Incisum est, Diximus: Membrum autem Quid mem-
 est sensus numeris conclusus, sed à toto corpore abru- brum sit.
 ptus, & per se nihil efficiens, ut, O callidos homines:

Orem excogitatam: o ingenia metucnda: quæ quæso no- In Cornel. 2.
 strum fefellit, id vos ita esse facturos. O callidos homi- que nō ex-
 nes: perfectum est, at remotum à ceteris vim non ha- tat.

bet, ut per se manus, & pes, & caput: & O rê exco-
 gitatam,

DE ARTE

gitatam, o ingenia metuenda. Quando ergo incipit corpus esse? cum venit extrema conclusio: Quem quæso nostrum sefellit, id vos ita esse facturos? Periodum Cicero tum ambitum, tum circuitum, tum comprehensionem, aut continuationem, aut circumscriptionem dicit. Cum temperetur autem membris omnis paulò longior circuitus, tamen aliud est casim ^{etiam} & membratim, aliud circumscriptè dicere. Circumscriptio enim est cum ab initio ad finem usque quasi in orbem inclusa fertur oratio, donec consistat in singulis perfectis absolutisque sententijs, Cicero pro leg. Man. Quamquam mihi semper frequens conspectus vester multò incundissimus, hic autè locus ad agendum amplissimus, ad dicendum ornatissimus est visus, Quirites, tamè hoc aditu laudis, qui optimo cuique semper maxime patuit, non mea me voluntas, sed vitæ meæ rationes ab ineunte ætate susceptæ prohibuerunt. Membratim verò dicimus, cum in singulis membris liberior insistit oratio. Cicero pro Milone: Itaq; quando illius postea sica illa, quam à Catilina acceperat, conquieuit? Hæc intentata nobis est: huic ego vos obijci pro me non sum passus, hæc insidiata Pompeio est: Hæc istam Appiam viam monumētum sui nominis nece Papij cruentavit. Incisim vero dicimus, cum in singulis incisim insistit oratio, Cicero in Catilinam inuelli. 4. Tenentur literæ, signa, manus, deniq; vnius cuiusque confessio. Quo modo autem, cū in incisim & membris, tum in circuitu numerus sit adhibendus paulò post dicetur. Sed quia nullus extrà poeticos numerus esse potest, pedes, quibus & poema fit, & oratio

Arist. 3.
Rhet. c.
4. Cic.
in orat.
Cicer.
pro lege
Man.

Cic. pro
Mil.

Cic. in
Catil. 4.

nume-

odor, via,
per. circa via.

Periodum
multis nomi
nibus appel
lat Cic.

Quid sit mē
bratim dice
re.

Quid sit in
cisim dicere

Elusdē pedi
bus poema
& oratio
numerosa
temperan
tur.

numerosa temperatur, ponamus, mox enim intelligetur inter versum, & orationem numerosam permagnum esse discrimen.

De pedibus. Cap. 38.

Quatuor pedes sunt

Quatuor
pedes

Edes, qui duas habent syllabas numero sunt quatuor, Spondeus, Pyrrichius, Choreus, & Iambus. Spondeus est è longis duabus, ut, dicunt, mores: illi cōtrarius est Pyrrichius, ut, nouus, tulit.

Quatuor syllabarum pedes sunt quatuor.

Choreus est è longa & breui; ut, scribit, semper. Huic Iambus est contrarius, ut, legunt, reos. Triū vero syllabarum pedes sunt octo, Molossus ex tribus longis, ut dicendi, conseruant. Trocheus, quem Tribrachum alij appellant, è tribus breuibus, ut facimus. Dactylus ex longa & duabus breuibus, ut littora. Anapæstus ex duabus breuibus & longa, ut, pietas, peragunt. Bacchius ex breui & duabus longis, ut, amores. Antibacchius ex duabus longis & breui, ut, audisse. Creticus quem alij Amphimacrum vocant, ex longa breui, & longa, ut, possident. Amphibrachus ex breui, longa, & breui: ut, petebat. Cicero ex alijs pedibus tres tantū ponit, nec tamē ipse dissimulat, quibusdā numeros videri nō pedes, nec immerito (quicquid enim supra tres syllabas habet, id ex pluribus est pedibus) Pæonas duos, & Dochimū, quibus et nos erimus cōtenti. Est igitur Pæon primus ex longa & tribus breuibus, ut aspiciate. Pæon ultimus ex tribus breuibus & longa, ut, facilitas.

Triū syllabarum pedes sunt octo.

Quicquid supra tres syllabas habet, id ex pluribus est pedibus.

Dochi-

DE ARTE

*Dochimus vero ex Bacchio cōstat, & Iambo, ut, per-
horrescerent.*

De numero oratorio. Cap. 39.

Numerus
oratorius
græ. est

Rhythmos.

Rhythmi
constāt spa-
tio tēporū
pedes etiam
ordine.

Nullus est
numerus

qui non ali-
quo loco in
oratione ad-
hibeatur.

Multiū inter
est inter
poema &
orationem
numerosam

Difficilius
est oratione
numerosā v-
tiquā versu

*Vid intersit inter oratorium numerum
atq; poëticum, itemq; inter orationem
& poema diligenter nunc attendendū
est. Numerum oratoriū Græci Rhyth-
mum, poëticum Metrum vocant. Quod*

*etiam si constat vtrunq; pedibus habet tamen non sim-
plicem differentiam. Nam Rhythmi spatio temporum
constant, pedes etiam ordine. In Rhythmo enim nihil
refert Dactylus ne sit an Anapestus, cum eodem tem-
porum spatio vterq; constet, in versu pro Dactylo po-
ni non potest Anapestus. Est & illud discrimē, quod
metri semper idem est cursus, ut in Heroico carmine,*

*Dactyli, & spondei. In oratione alius atq; alius nume-
rus est adhibendus, ita ut nullus sit, qui non aliquo lo-
co adhiberi possit. Ex his facile est intelligere, quā*

In ora-

*multum inter orationem numerosam, & poema inter-
sit. Versus certis legibus astrictus est, ut nihil fiat ex-
tra præscriptum: at in oratione nihil est certum, nisi*

*ut apte verbis comprehendatur sententia. Itaq; omnis
nec claudicans, nec quasi fluctuans, & æqualiter, con-
stanterque ingrediens numerosa habetur oratio. At-*

*que id in dicendo numerosum putatur: non quod cōstat
totum è numeris, sed quod ad numeros proxime acce-
dit. Quò etiam difficilius est oratione vti, quam versi-
bus,*

bus, quòd in illis certa quædã, & definita lex est, quam sequi sit necesse: in dicendo autem nihil est propositum nisi aut ne immoderata, aut angusta, aut dissoluta, aut fluens sit oratio. In quo illud est vel maximũ, quòd versus in oratione si efficitur coniunctione verborum, vitium est, & quidem graue, ac longa animi prouisione fugiendum, & tamen eam coniunctionem sicuti verbum numero se cadere, & quadrare, & perficere volumus. Quod quomodo faciendum sit, deinceps explicemus.

Versus in oratione si efficitur vitium est.

In qua parte ambitus debeat inesse
numerus. Cap. 40.

Cice. in
orato.
Quint. li.
9. c. 4.

Si igitur intelligendum in toto verborũ ambitu numeros tenendos esse: Falluntur enim qui censent cadere tantum numero se oportere, terminarique sententiã. Et si enim id maxime decet, quoniã aures semper extremum expectant, in eoq; acquiescunt: ad hunc exitum tamen à principio ferri debet verborũ illa comprehensio, & tota à capite ita fluere, vt ad extremum veniens ipsa consistat. Cum autem omnes in oratione sint quasi permisti, & confusi pedes, nec enim effugere posset orator animaduersionem, si semper eisdem vteretur: qui numeri & ad principium, & ad medium, & ad extremum periodi sint magis accommodati, explicandum est.

Tota peridus numero se esse debet.

De initio periodi. Cap. 41.

K

Clausu-

DE ARTE

Clausule
maxime cō-
cinitatē de-
siderant.

Proximam
clausulis di-
ligentiā ini-
tia postulāt

Lausulas diligentius, quā cetera om-
nia, seruādas esse inter omnes cōuenit,
quod in his maxime perfectio, atq; abso-
lutio iudicatur. Proximam autem clau-
sulis diligentiam initia postulant. Nam

Et adhuc intentus est auditor. Optimè hæc nascuntur
à proceris numeris, ac liberis, maxime Dactylo, quem
Heroum vocat Aristoteles, Et pæone priore, què idē
author ut optimum probat. Cicero mollissimum qui-
dem numerum, eundemq; amplissimum esse fatetur,
sed Creticū antepōnit. Anapæstus etiam qui Dacty-
lo est spatium par, ordine cōtrarius, recte orationem in-
cipit, Cicero pro lege Manilia: Quamquam mihi sem-
per frequens conspectus vester: Exorsus est à spondeo
Anapæsto. Et Cretico: Et in eadem oratione: Testis est
Italia: à Cretico, Et: Ita tantum bellum: ab Anapæsto.
Et spondeo, Et, Qui Siciliam adiit: à Pæone priore.

Liuius he-
xametri ex-
ordio capit

Initia versuum initij orationis non conueniunt, Et si
Titus Liuius hexametri exordio capit: Facturus ne o-

Dochimus

pere precium sim. Dochimus quouis loco aptus est, dum
semel pos-

tus quouis
loco aptus

semel ponatur: iteratus aut continuatus numerum aper-
tum Et nimis insignem facit, Cicero de lege Agraria:
Est illud amplissimum quod paulo ante commemora-
ui Quirites. Vbi à spondeo Et Dochimo ducitur ini-
tium.

Rhet. 3.
c. 8. Cic.
in orat.

Legō
Man.

periodi-
dem.

Degrā.
Ale.

De fine periodi. Cap. 42.

In extre-

Nextremo autē circuitu duo aut tres sunt
ferē seruādi & notādi pedes: quos aut Cho-
reos, aut spondeos, aut alternos esse oportebit
Asia geminatum Choreū, qui dichoreus vocatur, ma-
ximē secuta est. Cadit autem ille præclare: sed in ora-
tionis numero nihil est tam vitiosum quā si semper
est idem. Spondeus est in clausulis firmus & stabilis,
quo plurimum est vsus Demosthenes. Pæona alterum
orationi cadenti aptissimum putat Aristoteles, quem
Cicero non reijcit, sed aptiorem eo loco iudicat Creti-
cum. Qui siue geminetur, siue spondeum præcedat, mul-
tum decoris habet in clausulis, Cicero pro Mar: Pristi-
no more dicendi: Creticus est geminatus, & spondeus,
& conseruatam ac restitutam puto: spondeus & duo
Cretici. Et, Nec vlla vnquam ætas de tuis laudibus cō-
ticeſset. Duo Cretici & dichoreus. Optime etiam est
sibi iunctus ^{anapaestus} Anapaestus. Cicer. Nihil habet nec fortuna
tua maius, quā ut possis: nec natura tua melius, quā
ut velis conseruare quamplurimos. Est & Dochi-
mus stabilis in clausulis, & seuerus, Cicero in Anto-
nium, Te miror Antoni quorum facta imitere, eorum
exitus non perhorrescere. Quia postrema syllaba bre-
uis an longa sit, ne in versu quidem refert. Multæ sunt
aliæ clausulæ, quæ numeroſe & iucūde cadūt, quas di-
ligentiſſimē ostendit Quintilianus. Etiam intelligēdum
est clausulas versū non conuenire clausulis orationis,
quod Bruto excidit: Quanquā sciunt placuisse Catoni,
& vitandū esse, ne plurimū syllabarum verbis utā-
mur sæpe in fine, quod etiā in carminibus est permolle.

Qui pedes
in extremo
circuitu sint
seruandi.

Nihil tā vi-
tiosum est
in orationis
numero
quā si sem-
per est idē.

Arist. poco-
na vltimum
Cice. creti-
cum aptissi-
mū iudicat
in clausulis

Optime si-
bi iungitur
dichoreus
in clausulis

Clausulæ
versū non
conueniunt
clausulis or-
ationis.

K 2 Non

DE ARTE

Non desunt enim qui Ciceronem vituperent in his: Familiaris coeperat esse balneari. Et pro Cælio, Non minas duras Archipirata. Nec illud quidē prætereundum est clausulas maximè apparere, et intelligi, quòd aures continuā vocem secutæ, ductæ quæ velut prono decurrentis orationis flumine, tum magis iudicēt, cum ille impetus stetit & intuendi tempus dedit. Variandæ sunt igitur, ne aut animorum iudicio repudientur, aut aurium satietate. Hoc vicissitudines numerorum efficient, qui præstabūt, ut neq; ū satientur, qui audient, fastidio similitudinis, nec orator, id quod faciet, opera dedita facere videatur.

Cur clausule sint variandæ.

De media periodo. Cap. 43.

Quam verborum comprehensio à principio ferri debeat, & tota à capite ita fluere, ut ad extremum veniens. ipsa consistat, dicendum est nunc, qui maxime cadāt in orationem aptam numeri:

Quos numeros ab oratione segreget, quos maxime probet Aristot.

Et Aristoteles quidem spondeum numerum grandiorē iudicat, quā desideret soluta oratio, Iambum autem nimis è vulgari esse sermone. Ita neq; humilē & abiectam orationem, nec nimis altam & exaggeratam probat, plenam tamen eam vult esse gravitatis, ut eos qui audient, ad maiorem admirationem possit traducere. Trocheum autem, quem alij Tribrachum appellant, ab oratione segregat, quia contractio & breuitas dignitatem non habent. Ita Pœona probat, quem orationi

vel

vel orienti, vel mediæ, vel cadenti aptissimū iudicat. Cicero autem sentit omnes in oratione esse permistos & quasi confusos pedes. Nec enim effugere posset ani-
 maduersionem orator, si semper iisdem uteretur. Cum igitur (ut supra etiam dictum est) permista & tempe-
 rata numeris, nec dissoluta, nec tota numerosa oratio
 esse debeat, Pæone maxime, quoniam optimus autor
 ita censet, sed etiā reliquis numeris, quos ille præterit,
 temperanda est. In his quæ demisso atq; humili sermō-
 ne dicentur, Iambus erit frequentissimus, Pæon in am-
 plioribus, in utroq; Dactylus. Ita varia & perpetua
 oratione hi sunt inter se miscendi & temperandi: sic
 minime animaduertetur delectationis aucupium, &
 quadræ orationis industria. Nec vero nimius is cur-
 sus numerorum esse debet, id enim in dicendo numero-
 sum putatur, non quod totū cōstat ē numeris, sed quod
 ad numeros proxime accedit. Nullus enim pes est, qui
 non aliquando veniat in orationem. Miscēdi ergo sunt
 curandūq; , ut sint plures, qui placeant; & circun-
 fusi bonis deteriores lateant. Dochimus quouis loco est
 aptus, dummodo non iteretur. Plurimum etiam venu-
 statis habet Creticus, Cicero pro Mar. Nullius est tan-
 tum flumen ingenij, nulla dicendi, aut scribendi tanta
 vis, tantaq; copia, quæ non dicā exornare, sed enarra-
 re C. Cæsar res tuas gestas possit: tamē hoc affirmo, &
 hoc pace dicā tua, nullā in his laudē esse ampliorē, quā
 eam, quā hodierno die cōsecutus es. in hac periodo sūt
 quidē alij pedes, sed qui eam iucundissimam efficiunt,
 sunt Cretici, Dochimus, Pæon, Dactyli & sponæi.

Cic. sentit
 omnes in o-
 ratione esse
 permistos
 numeros.

In humili or-
 atione iā-
 bus in am-
 pliori pæon
 in utraque
 dactylus est
 frequentissi-
 mus.

Dochimus
 quouis loco
 aptus, dūmo-
 do non ite-
 retur.

Pro
 Mar.

DE ARTE

De his quæ suapte natura numero- rosa sunt. Cap. 44.

Cū paria pa-
ribus refe-
runtur aut
casus in exi-
tu sunt simi-
les, oratio
sua sponte
numerosa
efficitur.

Quando suapte natura numerosa sunt, quæ In orat.
dicuntur, etiam si nihil factum est de indu-
stria. Cum enim sunt casus in exitu similes,
aut paribus paria referuntur, quasi sua sponte
concinnitate habet oratio, ut in illo Ciceronis pro
Milone, Est. n. Iudices hæc nō scripta, sed nata lex, quæ Promil.
non didicimus, accepimus, legimus, verum ex natura
ipsa arripimus, expressimus, hausimus: ad quam nō do-
cti, sed facti, non instituti, sed imbuti sumus. Hæc enim
talia sunt, ut quia referuntur ad ea, ad quæ debent re-
ferri, intelligamus non quæsitum esse numerum, sed se-
cutum. Quod sit item referēdis contrarijs. In hac gene-
re Cicero frequens est, ut illa sunt in quarto accusatio Ad. 4.
nis: Conferte hanc pacē cum illo bello: huius Prætoris Ver.
aduentum cum illius Imperatoris victoria: huius cohortem
impuram, cum illius exercitu inuictō: huius libidines
cum illius continentia: ab illo, qui cepit conditas, ab
hoc qui constitutas accepit, captas dicetis Syracusas:
quæ sunt venustissima. Semper enim hæc, quæ à Græ-
cis antitheta nominari supra diximus, cum de figuris
ageremus, numerū oratorium necessitate ipsa efficiūt,
& cum sine industria.

Quæ vitia sunt vitanda in oratione numerosa. Cap. 45.

Has

Quint. II.
9. c. 4.

Haec tamen vitia in tota hac re diligentissime sunt vitanda, in primis ne aperte verba traſciantur, quo melius aut cadat, aut voluatur oratio: deinde ne inania quedam verba, quasi cõplemента numerorum inculcentur: tertio ne minutis concidatur, infringaturq; sententia. Sed verba iam probata et electa concinnè coagmētentur. Nam vel dura inter se cõmixta poriora sunt inutilibus. Multa sunt autem, quæ ijs vitijs declinatis, numerosè componendi laborem minuunt. Sunt. n. multa figuræ, quibus & casus & numeri possint variari. Sunt multa etiam, quæ idem valent atq; significant, ex quibus exercitati facillè illud eligūt quod institutæ verborum comprehēſioni maxime quadrat.

Que vitia vitanda sint in hac re.

Multa minuunt laborem cõponendi numeroꝝ se.

De magnitudine ambitus.

Cap. 46.

Habet autem periodus mēbra minimū duo, sæpe etiā & tria: Cicero pro lege Man. Nā cum antea per ætatem nondum huius autoritatem loci contingere auderem, statueremq; nihil huc, nisi perfectū ingenio, elaboratum industria afferri oportere: omne meū tempus amicorum temporibus transmittendum putavi. Cicero eum ambitum mediocritatē habere ait, qui quatuor fere membris constat: Nam & aures implet, & nec breuior est, quā́m satis sit, nec lōgior. Vult autem, ut è quatuor, quasi hexametrorū versuum instar quod

Periodus habet membra minimū duo sæpe tria.

Ambitus mediocris quatuor fere membris cõ-

K 4

sit, stat.

DE ARTE

fit, constet ferè plena comprehensio. Eius generis est illud pro Milone, Ego cum tribunus plebis Republica oppressa me senatui dedissem, quem extinctum, acceperam, equitibus Romanis, quorum vires erant debiles: bonis viris, qui omnem auctoritatem Clodianis abiecerant, mihi vnquam bonorum præsidium defuturum putarem. Debet autem periodus sensum cõcludere: sit etiã aperta, vt intelligi possit, & non immodica, vt memoria contineri possit.

ProMil.

Quit. li.

9. c. 4.

De numero, qui est in membris, &
cuiusmodi ea esse debeant.

Cap. 47.

Vid sit membrum, quid incisum, quid ambitus antea dictum est. Illud etiam est explicatum, aliud esse circumscriptum, aliud membratim dicere. Illic enim circumscribitur verborum comprehensio, donec in clausula semel cõsistat: hic in singulis membris oratio insistit. Quod in pronuntiando magnopere stat, valde reficit spiritum, unde fit, vt oratio, quam membris carpitur longissime autem tam debet esse numerosum, quàm hoc, quod minime apparct. Sed non tam aperte, & palam in incisionibus & membris numerus est adhibendus, quàm

Cice. is

orato.

Quit. li.

9. c. 4.

Oratio quæ membris cõstat, valde reficit spiritum, unde fit, vt oratio, quam membris carpitur longissime autem tam debet esse numerosum, quàm hoc, quod minime apparct. Sed non tam aperte, & palam in incisionibus & membris numerus est adhibendus, quàm

aper-

aperte & palam in ambitu adhibetur.

In quo scribendi genere circumscrip-
te, in quo sit mēbratim
dicendum, Cap. 48.

Un historia, laudationibus, totoq; eo ge- In epidiſti-
nere, quod Græci epidiſticon nomināt, co genere
quod quasi ad inſpiciendum delectatio- omnia ſunt
nis cauſa comparatum ſit. omnia Iſocra circūſcripte
teo, Theopompēoq; more illa circūſcri- dicenda.

ptione & ambitu dicenda ſunt, ut tāquam in orbe in-
cluſa currat oratio. Itaq; poſteaquam eſt cognita hæc
vel circunſcriptio, vel comprehenſio, nemo qui aliquo
eſſet in numero, ſcripſit orationem eius generis, quod
eſſet ad delectationem comparatum, remotumq; à
iudicijs forenſiq; certamine, quin redigeret omnes in
quadrum numerumq; ſententias. Genus autem hoc
orationis nec totum aſſumendum eſt ad contentiones,
& cauſas veras, nec omnino repudiādum. Si enim ſem-
per vtare, cum ſatietatem aſſert, tūm quale ſit ab im-
peritis etiam cognoscitur. Detrahit præterea actionis
dolorem, aufert humanum ſenſum actoris, tollit fundi-
tus veritatem & fidem. ſed quoniam adhibenda non-
nunquā eſt, primum videndum erit quo loco, deinde
quandiu retinenda ſit, tūm quot modis commutanda.
Adhibenda eſt igitur numeroſa oratio ſi aut lauden-
dum eſt aliquid ornatiuſ, ut Cic. in accuſationis ſecū-

In veris cau-
ſis, nec aſſu-
menda eſt
omnino nume-
roſa ora-
tio, nec om-
nino repu-
dianda.

ex his tribus qua. uenda
proponit duo em. preſat
hoc capite. poſtremum v.
non. de hoc em. uenda. eſt.

DE ARTE

do de Siciliae laude dixit: aut exponenda narratio, quæ Aq. 1. i
 plus dignitatis desiderat, quam doloris, ut in quarto ver.
 accusationis. idem Cicero de Syracusarum situ dixit. Aq. 4. i
 Est etiam apta proëmys maiorum causarum ubi solici ver.

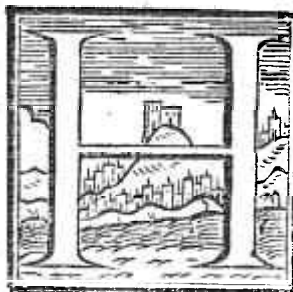
*In amplifi-
cāda re nu-
merose fū-
ditur oratio.* tudine, miseratione, commedatione res eget. Sæpe etiā
 in amplificanda re concessu omnium funditur numero-
 se & volubiter oratio. Id autem tūc valet, cū is, qui
 audit ab oratore iam obsessus est, ac tenetur. Nō enim
 id agit, ut insidiantem obseruet, sed iam fauet, proces-
 sumq; vult, dicendique vim admirans, non inquit,
 quod reprehendat. Hæc autem forma per orationes
 quidem includit, sed in reliquis orationis partibus reti-
 nenda non diu est. Nam cum locis supradictis ea fuerim-
 mus vsi, tota dictio est ad incisa & membra transfe-
 renda. Incisim autem & membratim tractata oratio,
 in veris causis plurimum valet, maximeq; his locis, cū
 aut arguas, aut refellas.

*Peroratio-
nes hoc ge-
nere oratio-
nis constāt.*

Qua ratione paretur hæc facultas
 apte, ac numerose dicendi.

Cap. 49.

*Nō est tāti
laboris, quā
ti videtur
hæc facul-
tas numero-
se dicendi.*

Nec autem facultas apte at- Cice. 14
 que numerose dicendi, nō est orat.
 tanti laboris quanti videtur. Sæpe causis
tantibus cogit
difficultate per
se, non omnino
 Nec ideo hæc tractantur à
 summis viris, ut oratio, quæ
 ferri debet ac fluere, dime-
 tiendis pedibus, ac perpendē-
 dis syllabis consenescat. Satis
 enim

enim in hoc oratorem formabit multa scribendi exercitatio, ut extempore etiam apte numeroseq; dicat. Ante enim circumscribitur mente sententia, confestimq; verba concurrunt, quæ mens eadem, qua nihil est celerius, statim dimittit, ut suo quodq; loco respondeat.

Quod si Antipater ille Sidonius solitus est versus Hexametros, aliosq; varijs modis ac numeris fundere ex tempore, tantūq; hominis ingeniosi ac memoris valuit exercitatio, ut cum se mente ac voluntate coniecisset in versum, verba sequeretur, quanto id facilius in oratione, exercitatione & consuetudine adhibita consequemur? Nihil est enim tam tenerum, neq; tā flexibile, neq; quod tam facile sequatur, quocūq; ducas, quàm oratio. Ex hac versus, ex eadem dispares numeri conficiuntur: ex hac hæc etiam soluta varijs modis, multarūq; generū oratio. Et ut molliſſimam ceram ad nostri arbitrium formamus, sic orationis genus ad omnē rationē, & aurium voluptatē, & animorū motū facile mutatur, & vertitur. Neminē itaq; Pæon aut Creticus ille aut Dichoreus conturbet, ipsi occurrent orationi, ipsi, inquā, se offerent, & respondebunt nō vocati, consuetudo modò adsit scribēdi hoc modo atq; dicendi: Ut. n. musici accuratè primo & cogitatē suæ artis præscripta & formulas observāt, at ubi usus accessit, sine cogitatione etiā & cura eadē illa incredibili celeritate efficiunt: sic ubi orator hoc modo scribere initio cōsueverit, sine ullo labore postea similiter scribet ac dicet.

Quanti momenti sit apte dicere.

Cap. 50.

Antipater Sidonius solitus est versus ex tempore fundere.

Nihil est tā tenerum & flexibile, quā oratio.

Quanta

DE ARTE

Quantum autem sit aptè dicere, experiri licet, si aut compositi oratoris bene structam collocationem dissoluas, permutatione verborum: corrumpatur enim tota res, ut hæc

Hic locus est apud Ciceronem in oratione pro Corneliana. Neque mediocriter mouent, quibus omnes Africanos & Lelios, multi venalium mercatoresque superarunt. immuta paululum, ut sit: Multi superarunt mercatores, venaliumque, perierit tota res. Et quæ sequuntur: Neque vestis, aut calatum aurum & argentum, quo nostros veteres Marcellos, Maximosque multi Eunuchi è Syria, Aegyptoque vicerunt. Verba permuta sic, ut sit, vicerunt Eunuchi è Syria, Aegyptoque. Adde tertium, Neque vero ornamenta ista villarum, quibus L. Paulum, & L. Mummius, qui rebus his urbem Italiamque referferunt, ab aliquo video per facile Deliaci aut Syro potuisse superari: fac ita, potuisse superari ab aliquo Syro, aut Deliaci. Vides ne ut ordine verborum paululum commutato, ipsædem verbis stante sententia, ad nihilum omnia recidant, cum sint ex aptis dissoluta? Aut si alicuius inconditi arripas dissipatam aliquam sententiam, eamque ordine verborum paulum commutato in quadrum redigas, efficiatur aptum illud, quod fuerit antea diffusum ac solutum. Age sume de Gracchi apud censores illud, Absesse non potest, quin eiusdem hominis sit probos improbare, qui improbos probet. Quam aptius si ita dixisset: Quin eiusdem hominis sit, qui improbos probet, probos improbare? Hoc modo dicere nemo unquam noluit, nemoque potuit, quin dixerit. Qui autem aliter dixerunt,

xerunt, hoc assequi non potuerunt. Res autem se sic habet, ut breuissime dicam, quod sentio, compositè & aptè sine sententijs dicere, insania est: sententiose autè sine verborum & ordine, & modo infantia: sed huiusmodi tamen infantia, ut ea qui utantur, non stulti homines haberi possint, etiam plerūque prudentes: quo, qui est contentus, utatur. Eloquentes verò, qui nō approbationes solum, sed admirationes; clamores, plausus, si liceat, mouere debet, omnibus oportet ita rebus excellat, ut ei turpè sit quicquā aut spectari, aut audiri libetius. Hæc Cicero in oratore. Quare cū Aristoteles, qui aureū fundit flumē orationis: cū Theophrastus qui diuinitate loquēdi nomē inuenit: cū Isocrates, quē eloquentiæ patrem Cicero appellat: cum Demosthenes, cui sine dubio summa vis eloquentiæ conceditur: cum Cicero, qui primus cū Græcorum gloria latine dicendi copiam æquauit, hanc eloquentiæ partem tanti fecerint: eam nobis summa debemus industria, summo etiam studio comparare.

Eloquentes omnibus debet rebus excellere.

Aristoteles aureum fundit orationis flumen. Demostheni summa vis eloquentiæ conceditur.

De tribus generibus dicendi.

Cap. 51.

Cic. in
orat.
Quint. li.
9. ca. 4.

Erspiciuum est aliud dicendi genus in paruis causis, aliud in modicis, aliud in grauibz desiderari. Nec solum variæ causæ variū dicēdi genus efflagitant: sed diuersæ orationis partes, diuersam quoque orationis formā postulant. Quod cū ita sit, quot sint genera dicēdi, & in quibus tū causis,

DE ARTE

Tria sunt genera dicendi. Tria sunt igitur dicendi genera, in quibus omnibus peraeque debet florere excellens & perfectus orator. Vnum subtile, acutum, & tenue: Alterum vehemens, copiosum & graue. Tertium est interiectum intermedium, & quasi temperatum, in quo neq; est acumen superioris generis, nec vis posterioris. Cum autem oratoris tria sint officia docere, mouere, & delectare: subtile in probando, modicum in delectando, vehemens inflectendo versatur. In genere subtili forma debet esse orationis à vinculis numerorum libera & soluta, non tamen vaga, ut ingredi libere, non ut licenter videatur errare. Diligentia etiam conglutinandi verba praetermittenda est, & omnis insignis ornatus remouendus. Ponentur tamen acutae, crebraeque sententiae: ornamenta verborum & sententiarum cum tropis verecunde parcaeque adhibebuntur: translationes tamen poterunt esse crebriores, nec tam crebra tamen, quam in genere dicendi amplissimo. Genus temperatum vberius est aliquanto & robustius, quam hoc humile, de quo dictum est: summissius autem, quam illud, de quo dicitur amplissimum: Huic omnia dicendi ornamenta conueniunt plurimumq; est in hac oratione suauitatis. In idem verborum cadunt lumina omnia, multa & sententiarum. Hoc in genere neruorum vel minimū suauitatis autem est, vel plurimū. At illud amplū, graue, copiosū, ornatum, vim profecto habet vel maximam, modò enim perfringit, modò irrepit in sensus, inserit nouas opiniones, euellit insitas. Hic orator & defunctos excitabit, ut

Genus subtile in probando modicum in delectando, vehemens inflectendo versatur.

Quae dicendi ornamenta conueniant generi temperato. Genus dicendi graue vberius habet maximam.

Cicco. in orat. Quint. li. 12. c. 13

In or. pro cas.

Appium

Orat. 1. Appiū Cæcil. Apud hūc & patria ipsa exclamabit,
 aliquēq; (ut apud Ciceronē in oratione cōtra Catilinā
 in senatu) alloquetur. Hic & amplificationibus extol-
 let orationē, & vi superlationū quoq; eriget: ut, *Quæ*
 Phil. 2. *Charybdīs temporax* & *Oceanus mediū fidius ipse*,
hic iram, hic misericordiā inspirabit: hic dicet, Te vi-
dit & fleuit, & appellauit. & per omnes affectus tra-
ctatur. His tribus generibus utetur orator ut res exi-
get, nec pro causa modò, sed pro partibus causæ. Mag-
ni igitur iudiciū, summa etiam facultatis esse debebit
moderator ille, & quasi temperator huius tripartitæ
varietatis. Nā & iudicabit, quid cuiq; opus sit, & po-
terit, quoeūq; modo postulabit causa, dicere. Ad cau-
sas tenuēs, cuiusmodi est causa pro Cecinna, summissā:
ad graues, qualis est Rabinij, vehemēs; ad mediocres,
ex quo genere est pro lege Manilia, tēperatū dicēdi ge-
nus accommodādū est. In eadē etiā oratione ad cōciliādū
quidē mediocre: ad docēdū verò atq; probādū, subti-
le & enucleatū, ad mouēdū graue debet adhiberi. Est
enim eloquētis propriū, parua summisce, modica tēpe-
rate, magna grauitate dicere. Multū etiā refert quæ sit
persona eius, qui dicit, & eorū, qui audiūt. Non enim
omnis fortuna, non omnis honos, nō omnis auctoritas, nō
omnis ætas, nec vero locus, aut tēpus, aut auditor om-
nis eodē, aut verborū genere tractandus est, aut sentē-
tiarum. In omnibus etiā rebus videndū est quatenus. Et
si enim suus cuiq; modus est, tamē magis offēdit nimīū,
quā parū: unde fit ut eloquētiæ, sicut reliquarū rerum,
fundamentū sit sapiētia: Hæc de elocutione dicta sint.

Orator ut
 tur his tri-
 bus generi-
 bus ut res
 exiget.

Ad causas
 tenuēs ge-
 nus dicēdi
 tenue, ad
 graues gra-
 ue, ad me-
 diocres tē-
 peratū accō-
 modandū
 est.

Eloquentis
 propriū
 est parua
 summisce mo-
 dica tēpera-
 te, magna
 grauitate di-
 cere.

Eloquētiæ
 sicut cetera
 rerū fun-
 damentū est
 sapiētiæ.

Nunc sapiētiæ.

DE ARTE

Nunc quoniam omnia conformāda & expoliēda orationis praecepta, exposita sunt ordine, ut instituiamus, ad memoriam transeamus.

De memoria. Cap. 52.

Simonides
obitus memo-
riae arte in-
stituit.

Memoriae artem primum omnium instituisse ferunt Chium Simonidem. Cum enim celebri & frequenti conuiuio interesset de triclinio egressus est. Eo egresso, triclinium supra conuiuias corruit, atque ita

Cice. **I**
de orat. **Q**
Quint. **I**

contudit, ut cum eos humare uellent sui, non possent obtritatos inter noscere ullo modo. Tunc Simonides dicitur ex eo, quod meminisset, quo eorum loco quisque cubuisset, demonstrator uniuscuiusque sepeliendi fuisse.

Memoria in
uatur signa-
tis animo se-
dibus.

Ex hoc Simonidis facto notatum uidetur, iuuari memoriam iam signatis animo sedibus. Quod suo quisque etiam experimento credere potest. Nam cum in loca aliqua post tempus reuersi sumus, non ipsa agnoscimus tantum, sed etiam quae in ipsis fecerimus, reminiscimur, personaeque subeunt, nonnunquam tacitae quoque cogitationes in animum reuertuntur.

An memoria sit eloquentiae pars.

Cap. 53.

Artificiose
memoria elo-
quentiae
pars est.

Tamen si memoria eloquentiae cum alijs artibus sit communis, tamen artificiosa memoria oratoria artis merito pars existimatur. Ne sciretur

vetur enim quanta vis eius esset, quanta diuinitas, nisi in hoc lumen orandi vim extulisset. Non enim rerum modo, sed etiam verborum ordinē præstat, nec ea pauca contexat, sed prope in infinitum, ita ut in lōgissimis actionibus prius audiendi patientia, quā memoria fides deficiat. Non immerito igitur thesaurus hic eloquentia dicitur, cum exemplorum, legum, sapienter dictorum, beneq; factorum velut quasdam copias, quibus abundare, quasq; in promptu semper habere debet orator, incredibilis eius vis repræsentet.

Memoria est eloquentie thesaurus.

Memoria est eloquentie thesaurus.

De artificio memoriae.

Cap. 54.

Artificium igitur memoriae à veteribus traditum, locis constat & imaginibus. Itaq; ijs, qui hanc ingenij partem exercent, loca multa prius animo capienda sunt spatiosa, multa varietate signata,

illustrata, explicata modicis intervallis, ut adium fere magnarum, aut alterius edificij: Hæc animo diligenter sunt affigenda, ut sine cunctatione ac mora partes eius omnes cogitatio possit ordine percurrere. Plus enim quā firma debet esse memoria, quæ aliam memoriā adiuuet. Tum ea, quæ fuerint scripta, vel cogitatione comprehensa, ordine his locis sunt commendanda, signis quæ memoriā eorum, excitent notata. Ita fiet res ordine teneantur. Exempli gratia, si sit de navigatione, re militari, & agricultura dicendum, navigatio

Artificium memoriæ cōstat locis & imaginibus.

Cuiusmodi loca esse debeant.

DE ARTE

nis anchora, rei militaris gladius vel spiculum, agricultura spica vel simile aliquid imago esse potest. Hæ imagines supra dictis locis ordine sunt committendæ. Deinde, cum repetenda fuerit memoria, incipies ab initio loca recensere, & quod cuiq; credideris reposces. Imago enim cuiusq; admonebit, ut quamlibet multa sint, quorum meminisse oporteat, sint singula connexa quodam choro. Sic enim fit ut ordinem rerum locorum ordo res ipsas conferuet, res autem ipsas rerum effigies notet. Ut tunc est autem imaginibus aliquid agentibus, acribus, insignitis, quæ occurrere, celeriterq; percutere animũ possint. Loca quæ assumpseris, egregie commoditerq; debeat esse notare oportebit, ut perpetuò hæere possint. Nam imagines pro rerum varietate subinde sunt mutandæ, at loca perpetuò remanere debent.

Quid conferat hoc memoriæ artificium, Cap. 55.

*Singulorũ
verborum
imagines
memoria
mā dare &
inutile est
infinitum.*

T ad quædam prodesse hæc non est negandum, ut si rerum nomina multa per ordinem audita reddenda sint, vel res diuersæ ordine complectendæ: sic in ediscendis orationis perpetuæ verbis nihil fere profuit. Singulorum enim verborum imagines memoriæ mā dare, & inutile esset & infinitum. Si longior complectenda memoria oratio fuerit, proderit per partes ediscere. Nō est autem inutile, quo facilius hæreāt, aliquas apponere notas, quarum recordatio cōmoneat,

*f. 10.
p. 10.
m. 10.*

Et quasi excitet memoriam. Illud neminem non iuua-
bit, iisdem, quibus scripserit chartis, ediscere. Si tamē
quis unam maximamq; artem memoriae quærat, exer-
citatio est & labor. Multa ediscere, multa cogitare,
& (si fieri potest) quotidie potentissimum est. Quan-
tum autem natura studioq; valeat memoria, vel The-
mistocles testis est, quem unam intra annum optime lo-
cutum esse Persice constat: vel Mithridates, cui duas
& viginti linguas, quot nationibus imperabat, tradi-
ur notas fuisse: vel Crassus ille diues, qui cum Asiæ
præfesset, quinq; græci sermonis differentias sic tenuit,
ut quavisq; apud eum lingua postulasset, eadem sibi
ius redditum ferret: vel Cyrus, quem omnium militum
tenuisse creditum est nomina. Quin semel auditos quā-
libet multos versus protinus reddidisse dicitur Theo-
dectes. Explicatis memoriae præceptis, restat ut de pro-
nuntiatione dicamus.

Exercitatio
est maxima
memoriae
ars.

Themisto-
cles Mithri-
dates, Cras-
sus, Curus
& Theode-
ctes memo-
ria plurimū
valuerunt.

De pronuntiatione & eius vtilitate.

Cap. 56.

Pronuntiatio à plerisq; actio dicitur, sed
prius nomen à voce, sequens à gestu vi-
detur accepisse. Hæc autē pars est, quæ
in dicēdo una damnatur. Sine hac sum-
mus orator esse in numero nullo potest,
mediocris hac instructus summos sæpe superare. Nam
& infantes actionis dignitate eloquentiæ sæpe fructū
tulerunt, & disertis deformitate agendi multi infantes
putati sunt. Vt iam non sine causâ huic primas dedis-

Pronuncia-
tionis lant.

DE ARTE

Actio est se demosthenes dinatur, cum rogaretur quid in dicendo. esset primum: huic secundas, huic tertias. Est enim actio quasi corporis quædam eloquentia. Cum sit autem in duas diuisa partes vocem, gestumq; , quorum alter oculos, altera aures mouet, per quos duos sensus omnis ad animum penetrat affectus, prius de voce, deinde de gestu, qui voci etiam accommodatur, dicendum est.

De voce. Cap. 57.

Animus maxime voce mouetur.

Ocis mutationes totidem sunt, quot animorum, qui maxime voce moventur. Itaque perfectus orator ut cumq; se affectum videri, & animum audientis moueri uolet, ita certum vocis admovebit sonum.

Quod genus vocis postulet iracundia, miscratio, metus, vis, & voluptas.

Aliud enim vocis genus iracundia postulat acutum, incitatum, crebro incidens. Aliud miseratio, ac maior flexibile, plenum, interruptum, flebili voce. Aliud metus, demissum & hesitans & abiectum. Aliud vis, contentum, vehemens, imminens, quadam incitatione grauitatis. Aliud voluptas, effusum, lenè, tenerum, hilaratum, ac remissum. Aliud molestia sine commiseratione graue quiddam & vno pressu ac sono obductum. Ac vocis quidem bonitas optanda est (non est. n. in nobis)

Bonus orator omnes, sed tractatio in nobis. Ergo bonus orator variabit & mutabit, omnes sonorum tum intendens, tum remittens, persequetur gradus. Nec modo in diuersis rebus, sed etiam in iisdem partibus, iisdemque affectibus, quasdam non ita magnas vocis mutationes adhibebit. Nam va-

rietas

rietas cum gratiam præbet, ac renouat aures, tum al-
centem ipsa laboris mutatione reficit.

Cic. de off. orat.

De gestu. Cap. 58.

Ocem subsequi debet gestus, & animo
simul cum ea parere. Gestu sic utendum
est, ut nihil in eo supersit. Status erit
erectus & celsus, rarus incessus, nec
ita longus, excursio moderata, eaque ra-

Nihil in ge-
stu debet su-
peresse.

Que sint vi-
tanda in ge-
stu.

Nam apud antiquos
pulchritudo non adeo erat in an-
gustis sed aliquando tunc spe-
cialia: et ita quædam circumstantiæ
victor: nec apud Italos veni-
unt et apud prætorios.

ra, nulla mollicia ceruicum, nullæ argutiæ digitorum: non
ad numerum articulus cadens: truco magis toto se ora-
tor moderabitur, & virili laterum flexione: brachij
projectione in contentionibus, contractione in remissis,
pedis suppositione in correctionibus, aut incipiendis, aut
finiendis. Sed in ore sunt omnia. In eo autem ipso domi-
natus est oculorum. Animi enim est omnis actio, & ima-
go animi vultus est, indices oculi: Hæc est una pars
corporis, quæ quot animi motus sunt, tot significationes
& commutationes possit efficere. Nam oris non est nimium
mutanda species, ne aut ad ineptias, aut ad prauitatem
aliquam deferamur. Oculorum igitur tum intentione,
tum remissione, tum coniectu, tum hilaritate motus ani-
morum significabimus apte cum genere ipso orationis.
Est enim actio quasi sermo corporis, quo magis menti
congruens esse debet.

In ore et præ-
cipue in ocu-
lis est maxi-
ma vis actio-
nis.

Oris ne ni-
mium mute-
tur species.

Quoniam in his tribus libris breuiter, ut vires no-
stræ tulerunt, quid esset Rhetorica, quod eius of-
ficium, atque finis, dictum est: & de singulis eius partibus,

DE ARTE

earumq; vi & præceptis est disputatum, illud solum
nunc superest, ut omnes ad eloquentiam, quæ nihil aliud
est, quàm copiose loquens sapiëntia, cohortemur. Ex qua
illi profecto maximos & vberrimos fructus percipiūt,
qui eam ad Dei. Op. Max. cultum ac venerationem di-
ligentiſſime cōtulerint. Cui enim potius eloquentiæ stu-
dia consecrentur, quàm illi, qui ut hominis decus inge-
nium, sic ingenij lumen esse voluit eloquentiam? Hoc
igitur agamus, hoc curemus, in hoc conatus, cogitatio-
nesq; nostræ semper euigilent, ut tum eloquentiæ, tum
cæterarum artium studia parenti vitæ nostræ
deserviant. Cui omnia honoris, omnia vir-
tutis, omnia ingenij sine ulla exce-
ptione debentur orna-
menta.

FINIS.

INDEX ALPHABETICVS RERV MEMO-
rabilium, quæ in hoc opere continentur.

¶ Numerus paginam indicat, literæ vero, a. b. priorem
& secundam paginæ faciem.

A

BVSIO græc. Ca-
tachresis; quid: cum
exemplis. 46. a.

Abusio quomodo di-
stinguatur à meta-

phora. 46. a.

Actionis seu pronuntiationis laus
& utilitas. 74. a.

Actioni primas partes in dicendo
dedit Demosthenes. 74. b.

Actio est quasi corporis quædã elo-
quentia. 74. b.

Adiuncta quid sint. 8. b.

Adiuncta latissimè patent ibid.

Adiunctio fit tribus modis: & quid
sit. 51. b.

Adiunctio prorozeugma & hypo-
zeugma comprehendit, ibid.

Aduersa quid sint. 8. a.

Aegritudo quid sit. 4. b.

Aenigma est obscurior allegoria
47. a.

Affectum utilitas. 12. b.

Affectus in exordio & peroratione

sunt frequentissimi: in narratione
& confirmatione breuiiores. 38. a

Affectibus quomodo quis erit poten-
tissimus. 38. b.

Afficiatur necesse est orator prius-
quam afficere conetur. 38. b.

Alexandri Macedonis laus.

Allegoria quid. 46. b.

Allegoriam Cice. permutationem;
aliý inuersionem vocant. 46. b.

Allegoria mista in oratione frequẽs
est. 46. b.

Allegoriam recipit oratio, sed raro
totam. 46. b.

Allegoria genus orationis speciosis-
simum quomodo fiat. 47. a.

In Allegoria quid custodiendũ. 47. a

Allegoria in quotidiano sermone est
frequentissima. 47. a.

Ambitus magnitudo quæ esse de-
beat. 68. a.

Ambitus mediocris quatuor fere
membris constat. 68. a.

Amplificatio quid sit. 12. b.

Amplificatio quomodo conficiatur.

12.b.

Amplificatio à definitionibus conglobatis. 13.a.

Amplificatio à contrariarū rerum conflictione. 13.b.

Ampl. à dissimilum rerū conflictione. 14.a.

Ampl. à causis conglobatis. &c. 14.a.

Ampl. à similitudine & exemplo. 14.b.

Ampl. à fictis personis & mutis rebus magnam vim habet. 15.a.

Amplificando adhibenda sunt quæ magna habentur. 15.b.

Ad ampl. tria sunt genera vsu magnarum rerum. 15.b.

Amplificatione quomodo & quàm variè vtendum. 16.b.

Anadiplosis, lati. Conduplicatio, quid. 50.a.

Anadiplosis multis modis conficitur. 50.a.

Anaphora latin. Repetitio, quid. 49.b.

Animi laus vera est, ceterarum rerum leuior. 18.a.

Animus naturalem quandam cōtinet in se vocum omnium mensio-

nem. 62.b.

Animus maxime voce mouetur. 74.b.

Annominatio, græc. Paronomasia quid. 52.a.

Annominatio multis & varijsfigurationibus, ibid. 52.a.

Antecedentia quæ dicantur. 9.a.

Antecedentia quomodo ab adiunctis distinguantur. 9.a.

Antipater Sidonius solitus est versus extempore fundere. 70.a.

Antitheton, lati. Contrapositum vel Contentio, quomodo & quorū modū fiat. 53.a.

Antonomasia lati. Pronominatio, quid. 45.b.

Antonomasia quomodo ab Epitheto differat. 45.b.

Aposiopesis Reticentia vel Interruptio quid: & quos ostendat affectus. 56.b.

Apostrophe lati. Aversio, quid. 56.b.

Appositū græc. Epithetū quid. 45.b.

Appositorū vsus sit in oratione moderatus. 45.b.

Apte dicere quāti sit momentū. 70.b.

Apte & cōposite sine scētētis dicere insania est: sentētiose verō sine verborum ordine & modo insania.

tia.71.a.
Argumentum quid sit.5.a.
Argumentatio quid sit.5.a.
Argumentatione pressius dialectici
quàm Oratores utuntur.5.a.
Argumentatio oratoria quid, &
quomodo conficiatur.31.b.
Argumentatio quatuor habet par-
tes.32.a.
Argumentationes oratoriæ quomo-
do tractandæ.37.b.
Argumentatio quo vberior & sua-
uior eo credibilior.37.b.
In argumentando varietas est adhi-
benda.37.b.
Argumenta quò debeant colloca-
ri.31.b.
Arg. vitiosis nusquam locus esse de-
bet.31.b.
Arg. vel insita sunt vel asumpta.5.b.
Argu. insita & remota quæ. ibi.5.b.
Argumentorum insitorum loci sunt
sedecim.5.b.
Argumenta assumpta sunt sex.5.b.
Argumentum à definitione.6.a.
Argu. à partiū distributione. ibi.6.b.
Arg. à notatione. & à cōiungatis.7.a.
Argumentum à genere.7.b.
Argumentum à forma.7.b.
Argumentum à similitudine.7.b.

Argum. à dissimilitudine.7.a.b.
Argum. ab aduersis.8.a.
Argum. à priuantibus.8.a.
Argu. ab adiunctis.8.b.
Argum. ab antecedentibus.9.a.
Argum. à consequentibus.9.a.
Argu. à repugnantibus.9.b.
Argum. à fine.9.b.
Argum. à causa efficienti.10.a.
Argum. à forma.10.a.
Argumentum à materia.10.a.
Argumentū ab effectu.10.b.
Argum. à maioribus ad minora.10.b.
Argu. à minoribus ad maiora.11.a.
Argum. à paribus. ibi.11.a.
Argum. à remotis.11.a.
Argum. à remotis arte tractantur,
& testimoniū nomine comprehen-
duntur.11.a.
Argumenta remota quæ sint. ibi.11.b.
Argumentorū modus qualis.12.a.
Aristotelis laus.62.b.
Aristotelis versum in oratione ve-
rat esse, numerū iubet.62.b.
Aristotel. aureum fundit orationis
flumen.71.a.
Ars quid sit, & eius materia.1. et.2.b.
Artium ceterarum materia à Rhe-
toricæ materia quomodo differat.
ibi.2.a.

Ars nature iungi debet. 4. a.

Ars certior dux quam natura. 4. a.

Ars studiose colenda. ibid. 4. a.

Ars ubiq; ostentatur, veritas abesse videtur.

Assynderō lati. Dissolutio, quid. 51. a.

Assumptio quid. 32. b.

Assumptionis approbatio. 32. 6.

Athenienses omnium doctrinarum inuentores. 45. a.

Auditor quomodo reddatur benivolus. 25. a.

Auditor quomodo fiat docilis. 25. b.

Auditor quomodo fiat attentus. 26. a.

Auriū iudicium est superbissimum.

62. a.

B

Benedicere quid. 1. a.

Benedicere certis terminis non tenetur ibidem. 2. a.

Benevolentia auditoris quomodo concilietur. 25. a.

Bona animi quæ. 18. a.

Bonarum artium studia ad quem locum pertineant. 18. a.

Bonis alijs corporis forma excellit. 17. b.

Bonus Orator variabit omnes sonorum gradus. 74. b.

Brutum seruatore patriæ, Antoniū vero proditorē vocat. Ci. 13. b.

C

Cæsar's laus, & virtutes. 67. a.
Catachresis lati. Abusio, quid: cum exemplis. 46. a.

Catachresis à metaphora quomodo distinguatur. 46. a.

Causa vel Controuersia, græ. hypothesis, quid. 2. a.

Causarum tria genera. ibid. 2. a.

Causarum quatuor genera. ibid. 9. b.

Causa efficiens quid. 10. a.

Causæ efficientis vis qualis. ibi. 10. a.

Causarum genera magnam suppeditant in scribendo copiam. 10. a.

Causarum iterū genera quinq; 26. a.

Certa quæ dicantur, & quæ pro certis habeantur. 32. a.

Cicero in perorando fuit vehementiss. 38. b.

Ciculi scriptio quid sit. 63. b.

Clausulæ maximè concinnitatem desiderant. 65. b.

Clausulæ versuum non conueniunt clausulis orationis. 66. a.

Clausulæ cur sint variandæ. 66. b.

Clausulis qui pedes aptiores. 66. b.

Colla

Collatio quid. 60.a.

Communicatio figura quid. 56.a.

Commutatio græ. Metathesis quid.
53.b.

Compar. græc. Isocolon quid, & quo
modo fiat. 53.a.

Cōparatio tripliciter tractatur. 10.b.

Cōparatio præstantium virorū in
laudatione præclara est 19.b.

Complexio figura quid. 50.a.

Complexio alia Ciceroni est Dilemma
vulgo syllogismus cornutus. 36.b.

Complexio falsa duobus modis dilui-
tur. 36.b.

Concessio quid sit. 58.a.

Cōcio capit omnē vim orationis. 23.b.

Cōduplicatio græ. Anadiplosis quid
50.a.

Conduplicatio varijs modis confici-
tur. 50.a.

Cōfirmatione quomodo vtendū. 29.a.

Confirmatio continet in se totā spē
vincendi. 29.a.

Confirmatio dupliciter accipitur, et
quid sit. 37. reliqua quære in litera

R. Refutatio, ubi plura.

Confirmatio figura. 48.b.

Coniectura eadē & prima questio,
& disceptatio est extrema. 30.b.

Coniugata quæ dicantur. 7.a.

Coniuncta non coherent necessario
his quibus adiuncta sunt 8.b.

Consequentia quid sent. 9.a.

Consilio quæ geruntur optimē expe-
diri. 32.b.

Consilio mundus gubernatur. 32.b.

Constitutione causæ cognita, facile
satisfit oratoris muneri. 29.a.

Constitutiones sunt tres. 29.b.

Consulis laus. 13.b.

Consultatio est pars causæ. 2.b.

Consuetudo & vsus quantum va-
leat. 70.a.

Contrapositum seu contentio, quot
modis fiat. 53.a.

Contrariorum genera quatuor. 8.a.

Contraria contrariorum sunt conse-
quentia. 8.a.

Controuersia in scripto existit qua-
tuor modis. 30.b.

Controuersia ambigui, & contrario-
rum legum. 31.a.

Controuersia scripti semper in qua-
litatis statu versantur. 31.a.

Conuersio græc. Epiphora, quid.
50.a.

Correctio quid: est quæ verborum &
sententiarum figura. 55.b.

Craßus, Cyrus, & alij quantum me-
moriam præstiterunt. 74.a.

Dactylus

D

Dactylus pes in humili & ampliori oratione frequēs. 67. a.
Definitio, quid. 6. a.

Definitionum multa genera & præcepta. ibid. 6. a.

Definitionis modus quis. 6. a.

Definiendi facultas necessaria oratori. 6. a.

Definitio inuolutum euoluit. ibi. 6. a.

Definiunt sæpe oratores & poeta per translationem. 6. b.

Definitio perfecta raro ad amplificandum adhibeatur. 13. a.

Deliberationis partes suasio & dissuasio. 2. b.

Deliberatio tempus futurum spectat. ibid. 2. b.

Deliberationis finis. 2. b.

Deliberationis modus, & finis. 20. b.

Deliberatio tollitur si quid effici non potest. 21. a.

Deliberantium animi diuersi. 21. b.

Deliberantis mores præcipue intuentur. 21. b.

Deliberatio priuata narrationē nūquam exigit. 29. a.

Demōstrauī generis laus. 16. b.

Demosthenes cur oratorū princeps iudicetur. 54. b.

Demostheni summa vis eloquentia conceditur. 71. a.

Deprecatio vel Obsecratio quid. 58. b.

Dichoreus in clausulis optime sibi iungitur. 56. a.

Dicere quid sit. 1. a.

Dicere non habet definitam regionem. 2. a.

Dignitatis suasori quæ colligenda. 23. a.

Diligentia vis. 4. b.

Diligentia omnis minuta est. 16. b.

Dilemma quid sit. 36. a.

Dilemma unde dictum, & quomodo eo utendum. ibid. 36. b.

Dilemma alias complexio & syllogismus cornutus. 36. b.

Dilemma quomodo conuertatur in ratiocinationem perfectam. 36. b.

Discrepatio scripti & voluntatis. 31. a.

Disiunctio græc. Alyton vel hypozugmenon, quid. 51. b.

Dispositio quid sit. 3. a.

Dispositio orationis pars quid. 25. a.

Dispositionis præcepta oratori utilia & maximè necessaria. 24. b.

Dispositionis ordo qualis in proposito seruandus. 25. a.

Disi-

Dissimilitudinis argumentū. 7. b. 8. a. In Elocutione quatuor spectanda. ibi
 Dissolutio, græ. Dialytō, quid. 51. a. dem. 40. b.
 Dissolutio non in singulis modo ver Eloquentiæ dignitas. 1. & 3. b.
 bis fit, sed etiam sententijs. 51. b. Eloquentiæ fundamentum sapien-
 Dissolutionis & Polysyndeti vnus tia. 72. a.
 est fons. 51. b. Eloquentia cum probitate iungen-
 Distributio partium quid. 6. b. da. 1. b.
 Distributio, græ. Merismos, quid. Eloquentiæ membra. quinq;. 3. a.
 58. b. Eloquentia natura arte, & exercita-
 Dochimus semel positus quouis loco tione comparatur. 3. b.
 aptus. 65. b. Eloquentia absq; studio & ardore
 Dochimus quouis loco aptus dummo amoris parari non potest. 4. b.
 do non iteretur. 67. a. Eloquentia est copiose loquens sapiē-
 Duditatio græ. Diaporesis quid. 56. a. tia. 18. a.
 Eloquentia vult esse locuples & spe-
 ciosa. 37. b.
 Eloquentia oratoris, inuentio vero ac
 dispositio prudentis hominis sunt
 39. b.

E

Efecta quid sint, & eorum gene-
 ra quatuor. 10. b.
 Effecta cognitis causis, & causa co-
 gnitis effectus facile intelligun-
 tur. 10. b.
 ab Effectu argum. deq; eius forma et
 materia. 10. b.
 Efficiens causa quid. 10. a.
 Eiusdem generis verba quæ. 7. a.
 Elocutio pars Ahetorica quid. 3. a.
 Elocutio Oratoris quid. 39. b.
 Sine elocutione omnia alia superua-
 cua sunt. 39. b.

Eloquentis est, qui ita dicit, vt probe-
 vt delectet, vt flectat. ibid. 40. a.
 Eloquentis omnibus rebus debet excel-
 lere. 71. a.
 Eloquenti nomen accepit orator tã
 apud græcos quã apud latinos. 39. b.
 Eloquentiæ origo est verborum dele-
 ctus. 40. b.
 Eloquentiæ omnis laus continetur in
 apte atq; ornate dicendo. 40. a.
 Eloquentiæ thesaurus memoria. 73. a.

Emphasis Ciceroni significatio, quid
57. a.

Enthymema est syllogismi pars, vel
imperfectus syllogismus. 33. b.

Enthymema est bipartita argumen-
tatio. 33. b.

Enthymema optimum est expugna-
tibus. ibid. 33. b.

Enthymema quare dicatur orato-
rius syllogismus. 33. b.

Enthymema unde dictum. ibid. 33. b.

Enumeratio laudatori nonnunquam,
suasori non saepe, accusatori saepius
quam reo est necessaria. 39. a.

Enumerationis duo sunt tempora.
ibid. 39.

Enumeranda si quae sunt, cum pōde-
re & varietate id fieri debet. 39. a.

Epicherema graec. etiam syllogismus
latin. Ratiocinatio dicitur. 35. a.

Epicherema quibus constet. ibi. 35. a.

Epicherema quō graeci appellēt. 35. a.

Epicherema est aliquando breuiter
comprehensa ratiocinatio. ibidem.
35. a.

Epicheremate quō utendum ibi-
dem. 35. a.

In epidiictico genere omnia sunt cir-
cumscripte dicenda. 69. a.

Epiphonema quid. 59. a.

Epiphora, lati. Conuersio, quid. 50. a.

Epitheton latin, appositum ab Anto-
nomasia quomodo differat. 45. b.

Epithetis quādo & quomodo in ora-
tione utendum. 45. b.

Epitheton non est tropus. 45. b.

Erotisis la. interrogatio quid. 55. a.

Etymologia lati. Notatio. 7. a.

Etymologia oratoribus & poetis est
familiaris. ibid. 7. a.

Ethopæia, Ciceroni Effictio & no-
tatio quid. 57. a.

Exclamatio quid. 59. a.

Execratio quid. 59. a.

Exemplorum vis maxima est ad per-
suadendum. 23. b.

Exēplū est īductio imperfecta. 34. b.

Exemplum argumentationis pars
est. 35. a.

Exemplum quomodo differat à ratio-
cinatione, inductione, & Enthyme-
mate. 35. a.

Exemplum ex vna re singulari aliā
inducit. 35. a.

Exercitatio dicendi perfectionē cō-
sumat. 4. a.

Exercitatio est maxima memoriæ
ars. 74. a.

Exordium quid sit. 25. a.

Exordiū tribus rebus cōstat. ibi. 25. a.

Exor

Exordium in duas partes diuiditur.
26. b.

Exordia qualia esse debeant. 27. a.
In exordio leniter est alliciendus au-
ditor. 27. a.

Exordij vitia septem. 27. a.

Exordium in genere iudiciali: &
unde sumendum. 27. b.

Exordio non semper utendum in iu-
dicio. ibid. 28. a.

Exordium in exornatione, & deli-
beratione quale esse debeat. 28. a.

Exordia in exornatione sunt maxi-
mè libera. ibid. 28. a.

Exordia in deliberatione vel nulla
sunt vel breuia. 28. a.

Exornationis partes duæ. 2. b.

Exornationis tempora præsens &
præteritum. ibid. 2. b.

Exornationis finis. ibidem. 2. b.

Exornatio quale genus amplificatio-
nis requirat. 16. b.

In exornatione animi motus leniter
tractantur. 17. a.

Exornatio maxime idonea ad scri-
bendum. 17. a.

Exornationis præcepta multum cō-
ferunt ad deliberationem. 20. b.

Experimentum est velut quoddam
rationis testimonium. 20. b.

Externa in homine quæ dicantur.
17. b.

F

Figura quæ vocū habent simili-
tudinem, aures in se precipuè
vertunt. 49. b.

Figura quid sit. 48. b.

Figurarum & troporum discrimen.
48. b.

Figuratur oratio tã verbis proprijs
quàm translatis. 48. b.

Figura vel sunt in verbis vel in sen-
tentijs. ibid. 48. b.

Figura verborum quid: & quō à
figuris sententiarum distinguun-
tur. 49. a.

Figurarū numerus & nomina varie
ab Autoribus traduntur. 49. a.

Figura verborū tribus maxime fiūt
modis. 49. a.

Figura quæ fiunt per Adiectionem.
ibid. 49. a.

Figura verbor. quæ fiunt per detra-
ctionem. 51. a.

Figura verborum plures in eandem
sententiã sæpe cadunt. 54. a.

Figura verbor. quid cōferāt oratio-
ni, & quid in eis cauendum. 54. a.

Figura verb. non sint multæ, non in-
etæ, non frequentes. 54. a.

Figura

Figura sententiarum quid: eaq;
maiores quam verborum. 54. b.
Figurarum & troporum numerus
quare incertus. 59. b.
Finis Rhetoricæ qualis. 1. a.
Finis quod sit. 96. a.
à Fine argumentum. ibid. 9. b.
Firmamentum quid sit. 30. a.
Forma quid dicatur. 7. b. & 10. a.
Forma argumentum. 7. b.
Forma quid sit. 10. a.
Forma vel artificiosa est vel natu-
ralis. 10. a.
à Forma argumentum. ibid.
Fortitudo quid sit. 18. b.

G

G *Enus quid sit. 7. b.*
Generis partes dicuntur for-
ma. 7. b.
à Genere argumenta. 7. b.
Generis demonstratiui laus. 16. b.
Genera causarum quinque. 26. a.
Genera quatuor sunt quæ controuer-
siam in omni scripto facere pos-
sunt. 30. b.
Genus dicendi est, quale eligendum.
40. b.
Genus orationis speciosissimum est,

quod constat allegoria, similitudi-
ne, & translatione. 47. a.
in Genere epideictico omnia sunt cir-
cumscriptè dicenda. 69. a.
Genera dicendi sunt tria, & in qui-
bus versentur. 71. a. b.
Genus dicendi graue vim habet ma-
ximam. 71. b.
Generibus illis tribus quomodo utē-
dum. 72. a.
Gestus oratoris quales esse debeant.
75. a.
In gestu quæ sint vitanda. ibid.
Gradatio quid, & eius exēpla. 51. a.
Gradus cōmunitatis quales. 22. a.
Græcis magis concessum est fingere
quàm latinis. 42. a.

H

H *Istoriæ laus. 13. a.*
Hiulca nonnunquam decent.
61. a.
Hypallagen vocant Rhetores meto-
nymiam. 45. a.
Hyperbaton idest Transgressio. 47. b.
Hyperbaton solis poetis conceditur.
ibidem.
Hyperbaton quando non est tropus.
ibid. 48. a.

Hyber-

Hyperbole est superlatio. 48. a

Hyperbole non debet esse ultra modum. ibid.

Hypothesis lati. Causa vel controuersia. 2. a.

Hypothesis quomodo ad thesin reuocanda sit. 2. b.

Hypotyposis, est Cice. Demonstratio, quid. 56. b.

Homerus propter excellentiam communem poetarum nomen fecit suum. 33. b.

Homerum multas Ciuitates suum ciuem esse dicunt. 52. a.

Hominum genus ad honestatem natum. 21. b.

Hominum duo sunt genera. ibid.

Homo ad intelligendum & agendum, non, ad voluptatem & pastum natus. 9. b.

Homo generosissimus est, qui uirtute maxime excellit. 34. a.

Homoioprototo lati. similiter cadens, quid: est q; in nominibus & uerbis. 52. b.

Homioteleuto lati. similiter desinens, quid: & quomodo a homoioprototo differat. ibid. & 53. a.

Honestatis magna est pulchritudo. 51. b.

Honestum quod est id solum bonum esse. 36. a.

Honesti apud honestos obtinere facile est. 21. b.

I *Ambus pes in humili oratione frequentissimus. 67. a.*

Imagines memorie cuiusmodi esse oporteat. 73. a.

Imagines singulorum uerborum memorie mandare inutile est, & infinitum. 73. b.

Imitatio vel arti, vel exercitationi subijci potest. 3. b.

Incisum græ. Cōma, quid: & incisum dicere quid. 63. a. b.

Inductio quid. 34. a.

Inductione poetae vehementer delectantur. ibid.

In Inductione quæ cauenda. 34.

Infinitum inest indefinito. 2. b.

Ingenium maximam vim ad dicendum affert: & de Oratoris ingenio. 3. b.

Ingenio disciplinis exculto nihil facilius. 12. a.

Initia uersuum, initij orationis non conueniunt. 65. b.

Insinuatio quando sit necessaria. 25. b.

M Inter-

Interrogatio græ. Erotesis quid: & de eius usu. 55. a.

Interruptio græ. Parenthesis, quid. 58. a.

Inuentio quid sit. 3. a. & 5. a.

Inuenisse non est existimandus qui sine iudicio inuenit. 3. b.

Ironia quid sit. 47. a.

Ironiam illusionem, inuersionē dissimulationem & permutationē vocant. ibid.

Ironia quæ inter sententiarum exornationes numeratur, differtq; ab ea quæ est tropus. 58. a.

Isocolon latin. Compar quid. 53. a.

Isocrates eiusq; discipuli, quod vocales fugerint reprehensi sunt. 61. a.

Iudicij partes accusatio & defensio. 2. b.

Iudicij finis est questio iustorum & iniustorum. ibid. 2. b.

Iudiciū nō est Rhetoricæ pars. 3. a.

Iudicium laus est cum utilitate causa iungenda. 27. b.

Iudicatio vnde nascatur, & quomodo constituatur. 30. a.

Iunctura qualis esse debeat. 63. a.

Iure consulti consilio, Oratores auxilio iuuant. 11. a.

Iustitia quid, & eius partes. 18. a.

K

Katachrisis, lat. Abusio, & quid sit.

Klimas latinis gradatio, quid. 46. a.

L

L *Acrymæ quantum in oratione valeant. 38. b.*

Laus hominum quomodo in tria tempora diuidatur. 17. a.

Laus hominis vnde petenda. 17. b.

Laus magna est tulisse sapienter eas suas aduersos. 19. in laudatione quæ res ponenda. 19. b.

Laudem asserunt. liberi parentibus vrbes conditoribus, inuenta. inuentoribus. 20. a.

Laus urbium qualis. 20. a.

Licentia græ. Parrisia, quid. 57. b.

Locus quid: & quare loci ab Arist. propositi. 5. a.

Loci argum. insitorum sedecim. 5. b.

Locorum usus & utilitas magna. 11. a.

Loci multa meditatione parati esse debent. ibid. 12. a.

Loci

Loci sunt argumentorum notæ. 12.

*Loci & ad probandum & ad mouē-
dum materiam præbent. 12. b.*

*Locos in mente & cogitatione desi-
gere vtilissimum est. 31. b.*

*Loca artificialis memoriæ cuiusmo-
di esse debeant 72. a.*

*Loci ad memoriam quomodo vten-
dum. 73.*

M

M*ateria oratoris est quæ. 1. b.*

Materia quid sit. 4. b.

Membrum græ. Colon, quid. 63. a.

Membratim dicere quid sit. 63. b.

*Membra in oratione cuiusmodi esse
debeant. 68. a.*

*Membris quæ carpitur oratio logis-
sime aliquando excurrit. 68. a.*

*Membratim quando, & quando cir-
cumscripse dicendum. 69. a.*

Memoria quid sit. 3. a.

*Memoriæ artem Simonides Chius
instituit. 72. b.*

*Memoria artificiosa eloquētiæ pars
est. 72. b.*

*Memoria est eloquentiæ thesaurus.
73. a.*

*Memoria artificium constat locis et
imaginibus. 73. a.*

Metalepsis latin. Trāsumptio. 46. b.

*Metalepsis rarissimus tropus, et ma-
xime improprius. 46. b.*

Metaphora lati. Trāslatio quid. 42.

*Metaphoræ vis omnis quadruplex.
43. b.*

*Metaphoræ multæ poëtis permissæ
quæ oratoribus nō cōueniūt. 43. b.*

*De Metaphora vide plura infra in
verbo Translatio.*

*Metonymia lati. Denominatio, quid
44. b.*

*Metonymiam Rhetores hypallagen
vocant. 45. a.*

Mietus quid sit. 5. a.

*Minori apparatu apud sapientes di-
cendum. 23. b.*

Modus definitionis quis sit. 6. a.

*Modus & forma verborum in ora-
tione. 59. b. & 60.*

*Monosyllaba multa non sunt conti-
nuanda. 61. b.*

*Mors etiam laudatur præstantium
virovum. 19. & 20.*

*Motus quatuor sunt genera, partes
singulorum generum plures. 4. b.*

N

N*arratio quid sit. 28. a.*

Narratio debet esse brevis;

M 2 aper-

aperta & probabilis. 28. a.
Narratio incunda sit & suavis. 28. b.
Narratione quando & quomodo sit
utendum. 28. b.
Natura maximam vim ad dicendū
affert. 3. b.
Naturæ dōna fiunt arte meliora. 4. a.
Naturæ notatio peperit artem. 4. a.
Negantia sunt valde contraria alien-
tibus. 8. b.
Necessarium dicitur etiam id quod
Magni interest. 21. a.
Notatio græc. Etymologia dicitur.
7. a.
Notatione sæpe utuntur oratores
& poætæ. 7. a.
à Notatione argumentum. 7. a.
Numerosa orationis quis inuentor,
& cur inuenta. 62. a.
Numerosa oratio & poema eisdem
pedibus temperantur. 63. b.
Numerus oratorius græc. Rhythmus
quid: numerus poeticus metrum di-
citur. 64. b.
Numerosa oratione uti difficilius
est quàm versu. 64. b. & 65.
Numerus in qua parte ambitus esse
debeat. 65. a.
Numerus orationis si semper est idē
maximè vitiosum. 66. a.

Numerosum in oratione quid: pute-
tur. 66. b.
Numeros omnes in oratione permi-
stos esse sentit Cic. 67. a.
Numerosa quando sua sponte effi-
ciatur oratio. 67. b.
Numerus membrorum cuiusmodi
esse debeat. 68. a.

○ *Occupatio aliàs præsumptio*
græc. Prolepsis quid. 55. b.
Occupationis genus quoddam
est reprehensio. ibid. 55. b.
Oculorum & oris maxima est vi-
in actione. 75. a.
Officium Rhetoricæ quod. 1. a.
Officia quæ & quibus anteponenda.
22. a.
Opibus quomodo utendum. 17. b.
Optimates qui sint. 6. b.
Onomatopœia Cice. est Nominati-
ea latinis vix permittitur. 45. b.
Oratoris magna & præclara mun-
ra. 1. b.
Oratoris materia est questio. 2. a.
Oratoris perfecti sapientia vniuer-
sæ reip. salutem contineri. 1. b.
Orationes ornatissimæ quæ sint. 3. a.
 Ora-

Oratoris opera & munera qualia.
3.b. & 4.b.

Orator fidem facit argumentis. 4.b.

Oratori facultas definiendi est ne-
cessaria. 6.a.

Orator definit uberior quam philo-
sophus. ibid. 6.a.

Oratores & poete saepe per transla-
tionem definiunt. 6.b.

Oratores auxilio, Iurisperiti con-
silio iuuant. 11.a.

Oratoris maxima vis est in affecti-
bus mouendis. 12.b.

Oratori dicenti probabiliter mores
ciuitatis sunt cognoscendi. 13.a.b.

Orationis quatuor sunt partes, &
quare in causa eis utamur. 25.a.

Oratoriae argumentationes quomo-
do sint tractandae. 37.b.

Oratio non sit syllogismorum & en-
thymematū turba conferta. 37.b.

Oratio omnium Regina rerum, ma-
gnam vim habet. 38.a.

Oratorem ipsum commoueri, caput
est ad animos auditorum mouen-
dos. 38.b.

Orator ab eloquendo nomen acce-
pit. 39.b.

Oratio quomodo ornatur. 40.b.

Oratio figuratur tā verbis proprijs

quam translatis. 48.b.

Oratio non debet decreescere. 60.b.

Oratio quomodo & quando suapte
natura numerosa efficiatur. 67.b.

Orationis quae membris constat, vis
& qualitas. 68.b.

Oratione numerosa quomodo uten-
dum. 69.a.b.

Oratione nihil magis tenerum & fle-
xibile. 70.a.

Ordinis obseruatio quid. 60.b.

P

Artes virtutis quatuor. 6.b.

Paronomasia lati. Ananominatio
quid: & quam varijs rationibus
fiat. 52.a.

Paronomasia pondere sententiarum
implenda. 52.b.

Permutatio seu inuersio grae. Allogo-
ria, quid sit. 46.b.

Periphrasis quid: ea poetis frequen-
tissima est. 47.b.

Periphrasi contraria perissologia.
47.

Peroratio est extrema pars oratio-
nis. 38.a.

Perorationis partes & affectus. 38.a.

Permissio grae. Epitrope quid. 58.b.

Periodum multis nominibus appellat
Cicc. 63 b.

Periodi initium, mediū & finis qua
le. 65. 66.

Periodus habet membra minimum
duo, sæpe etiam tria. 68. a.

Periodus quid præstare debeat. 65. a.

Perorationes constant numerosæ or
ationis genere. 69. b.

Pedes duarum syllabarū sunt qua
tuor. 64. a.

Pedes triū syllabarū sunt octo. idid.

Ex pedibus pluribus est quod tres
syllabas excedit. ibid.

Pæon vel orienti, vel mediæ, vel ca
denti orationis aptissimus.

Pæon in oratione ampliori frequen
tissimus. 67. a.

Roema est loquens pictura. 43. b.

Polyptoton lati. traductio, quid
50. b.

PolySyndeton quid. 50. b.

PolySyndeti & dissolutionis vnus
est fons. 51. b.

Præiudiciorū tria sunt genera. 11. b.

Prætermisio vel præteritio Cic. oc
cupatio, græ paratepsis, quid. 57. b.

Principia in exornatione sunt maxi
mè libera. 28. a.

Principia in deliberatione vel nulla

sint vel breuia. ibid. 28. a.

Priuantia quid sint. 8. a.

Pronominatio, Cicc. Antonomasia,
45. b.

Pronuntiatio quid. 3. a.

Pronütiationis laus & utilitas. 74. a.

Pronütiationis duæ sūt partes. 74. b.

Propositum græc. Thesin, quid. 2. a.

Propositi duo genera. ibid. 2. a.

Proposito quid efficiat orator. 5. a.

Propositio quid sit. 32. b.

Propositionis approbatio. ibid. 32. b.

Prosopopæia quid: & eius vis. 56. a.

Prosopopæia magnam vim eloquen
tiæ desiderat. 56. a.

Prudentia quid sit. 18. a.

Q

Questio est materia orat. 2. a.

Questionum duo genera. 2. a.

R

Rationem quid orator appellet
30. a.

Ratio assertur à Reo. ibid. 30. a.

Ratio Rei labefactatur firmamenta.
30. a.

Ratio totius orationis ad iudicatio
nem conferenda. 30. b.

Ratio

Ratiocinationis quæstio qualis. 31. a.

Ratiocinatio quibus constet. 32. b.

Ratiocinatio græc. syllogismus & epicherema dicitur. 32. b.

Ratiocinationis partes quot sint.

Refutatio duplex, quid. 37. a.

Refutatio & confirmatio eodem in-
ventionis fonte utuntur. 37. a.

Repugnantia differunt à contrarijs
& dissimilibus. 9. b.

Repetita brevissime sunt dicenda.
39. a.

Repetitio græc. Anaphora, quid. 49. b.

Rerum magnarum duplex genus. 15. b.

Rerum usum magnarum tria sunt
genera ad amplificandum. 15. b.

Rerum copia verborum copiam gi-
gnit. 40. b.

Res gestæ ad cuiusq; virtutis nomē
& vim sunt revocandæ. 19. a.

Responsio figura quid. 55. a.

Rhetorica quid: eaq; est ars. 1. a.

Rhetoricæ officium, finis dignitas et
materia. 1. a.

Rhetoricæ materia quomodo à cate-
garum artium materia differat.
2. a.

Rhetoricæ partes quinque. 3. a.

Rhythmus quid sit. 64. b.

Rhythmi constat spatio temporum,

pedes etiam ordine. 64. b.

S

Sapientia quid sit. 18. a.

Sapientiæ comites & ministræ
sunt Dialectica & oratoria.
ibid. 18. a.

Sapientia sicut cæterarum, sic etiam
eloquentiæ fundamentum est. 72. a.

Sapientis est consilium suum de ma-
ximis rebus explicare. 23. a.

Schemata græc. quid vocitent. 54. b.

Ser. Sulpitij laus. 20. a. 18. b. 19. a.

Similitudo quid. 7. b.

Similitudo satietatis mater. 33. a.

Similiter desinens græc. homioteleu-
ton quid. 52. b.

Similiter cadens, græc. homioptotō,
quid. 52. b.

Similiter cadens & similiter desi-
nens quomodo differant. 53. a.

Syllogismus vel epicherema, latin.
ratiocinatio. 32. b.

Syllogismus quibus constet. ibidem.
32. b.

Syllogismus cornutus est dilemma.
36. a.

Syllabæ verbi prioris non sint primæ
verbi sequentis. 61. b.

Synichiosis quid. 56. a.
Synecdoche tropus quid. 44. a.
Synecdoches octo modi, ad quatuor reuocantur. 44. a.
Synecdoche à metapoorā quid differat. 44. b.
Synecdoche à Cice. Præcisio quid: & quomodo differat ab Apophyse. 51. a.
Synonymia quid, & quibus modis efficiatur. 50. b.
Sorites quid, & unde dicatur. 35. b.
Sorites vulgo dicitur argumentatio à primo ad ultimum. 35. b.
Sorites sæpe fallax. 36. a.
Soriti quomodo resistendum. 36. a.
Status quid sit. 29. b.
Status unde nascatur, & unde diffusus. 29. b.
Status quomodo tractetur. 31. b.
Status tres, & quid sint. 29. b.
Stylus dicendi magister. 60. a.
Suadendo vel dissuadendo tria sunt spectanda. 20. b.
Suadendi partes sunt tres. 21. a.
In suadendo & dissuadendo quæ aduertenda: est quæ id grauissimæ perfonæ. 23. a. b.
Subiectio, græ. ætiologia quid. 55. b.
Sustentatio gr. Paradoxo, quid. 57. a.

T Erretur facillime leuissimi cuiusq; animus. 21. b.
Tertium genus figurarum verborum quale. 52. a.
Testimonium quid dicatur. 11. a.
Themistoclis & Theodectis, atque aliorum excellentissima memoria. 74. a.
Thesin Cice. propositum vocat. 2. a.
Thrasimachus numerosæ orationis inuentor. 62. a.
Translatio græ. Polypoton quid. 50. b.
Translatio cum frequentissimus tropus, tum longe pulcherrimus. 41. b.
Translatio græ. metaphora quid. 42. b.
Translationem genuit necessitas, incunditas celebravit. ibid.
Translatio & comparatio quomodo differant. 43. a.
Translatio est quadruplex. ibid.
Translatio quomodo fiat. ibid.
In translatione quæ fugienda. 43. b.
Translationum variæ species. ibid. 43. a.
Translationis frequens vsus exit in allegoriam & enigma. ibid. 43. b.

Tran

Translatio durius quomodo mollienda. ibidem.

Tres exercitus Pop. Ro. in bello Ciuili Caesaris & Pöpcij sunt interfecti. 14. b.

Tropi numero sunt undecim. ibid.

Troporum & figurarum discrimen. 48. b.

V

Varietate res gaudent, & animus nouis delectatur. 50. b.

Verba simplicia qualia. 41. a.

Verbor. simplicium optima quæ. ibi.

Verba simplicia iudicio aurium sunt ponderanda. ibidem.

Verba inusitata quæ. 41. b.

Verbū poëticum aliquando dignitatem habet in oratione. ibid.

Verba nouantur quatuor modis. ibi.

Verbo sensum claudere optimum 60. b.

Verba in oratione non sunt ad pedes dimensa. ibid.

Verbarum breuium & longorum vitanda est continuatio.

Nec verba verbis, nec nomina nominibus continuari debent. 61. b.

Verecundia est omnium virtutum

custos. 18. b.

Versus in oratione si efficitur vitiosus est. 65. a.

Virtutis partes quatuor. 6. b.

Virtus quot & quales cõplectatur formas. 7. b.

Virtus in extremarũ rerum usu ac moderatione maxime cernitur. 17. b.

Virtutis duplex vis. 17. b.

Virtutum singularũ sunt certa quedam officia. 18. b.

Virtus præstatis viri quæ sit. 19. a.

Virtus rebus difficilibus & arduis comparatur. 34. b.

Vitia quæ in oratione numerosa vitanda. 68. a.

Vocem qualẽ exigat motus animi. 74. b.

Vox quantũ possit in oratione. 74. b.

Vrbanitas opportuna reficit animos

Vrbes similiter atq; homines laudantur. 20. a.

Vsus & exercitatio quantum valeant. 70. a.

Vtile quomodo consideretur. 22. a.

Vtilitatis species quomodo commendanda. 22. b.

Vtilitas semper cum dignitate coniuncta est. 23. a.

**Errata ob festiuationem commissa sic
corrigena sunt.**

Fol.	Vers.	
4 a	9	Natura. lege. natura.
4 b	7	si. le. sic.
5 b	3	assumuntur. l. asumuntur.
5 b	19	effectus. l. effectis.
8 a	12	et bellum. l. ut bellum.
10 a	18	suunt. l. sunt.
10 b	12	nimi. l. animi.
14 b	13	mortu. l. mortua.
15 a	1	merifice. l. mirifice.
15 a	14	statutum. l. statum.
16 b	1	nihil ampl. l. nihil in ampl.
27 a	2	Coluccionis. l. conuccionis.
28 b	5	instrueta. l. instructa.
34 a	22	temporum. l. temporum.
34 a	22	plona. l. plena.
38 a	6	curso. l. cursu.
38 b	13	anni-omni. l. omni animi.

Fol.	Vers.	
45 b	21	sine i. redundat. l.
57 b	14	largitione. l. largitioni.
58 b	11	al cuius redundat. a.
58 b	14	constitutis. l. constitutis.
60 a	9	abselute. l. absolute.
60 a	18	equabilitet. l. equabiliter.
60 a	22	cunducunt. l. conducunt.
62 a	12	redundas. l. redundans.
63 a	5	outem. l. autem.
66 b	3	dura. l. duras.
66 b	16	consistit. l. consistat.
72 a	8	orato. l. orator.
72 b	8	conuiuas. l. conuiuas.
73 a	24	nouigationis. l. nauigationis.
74 a	9	tradiur. l. traditur.
74 b	1	dinatur. l. dicatur.

HISPALI.

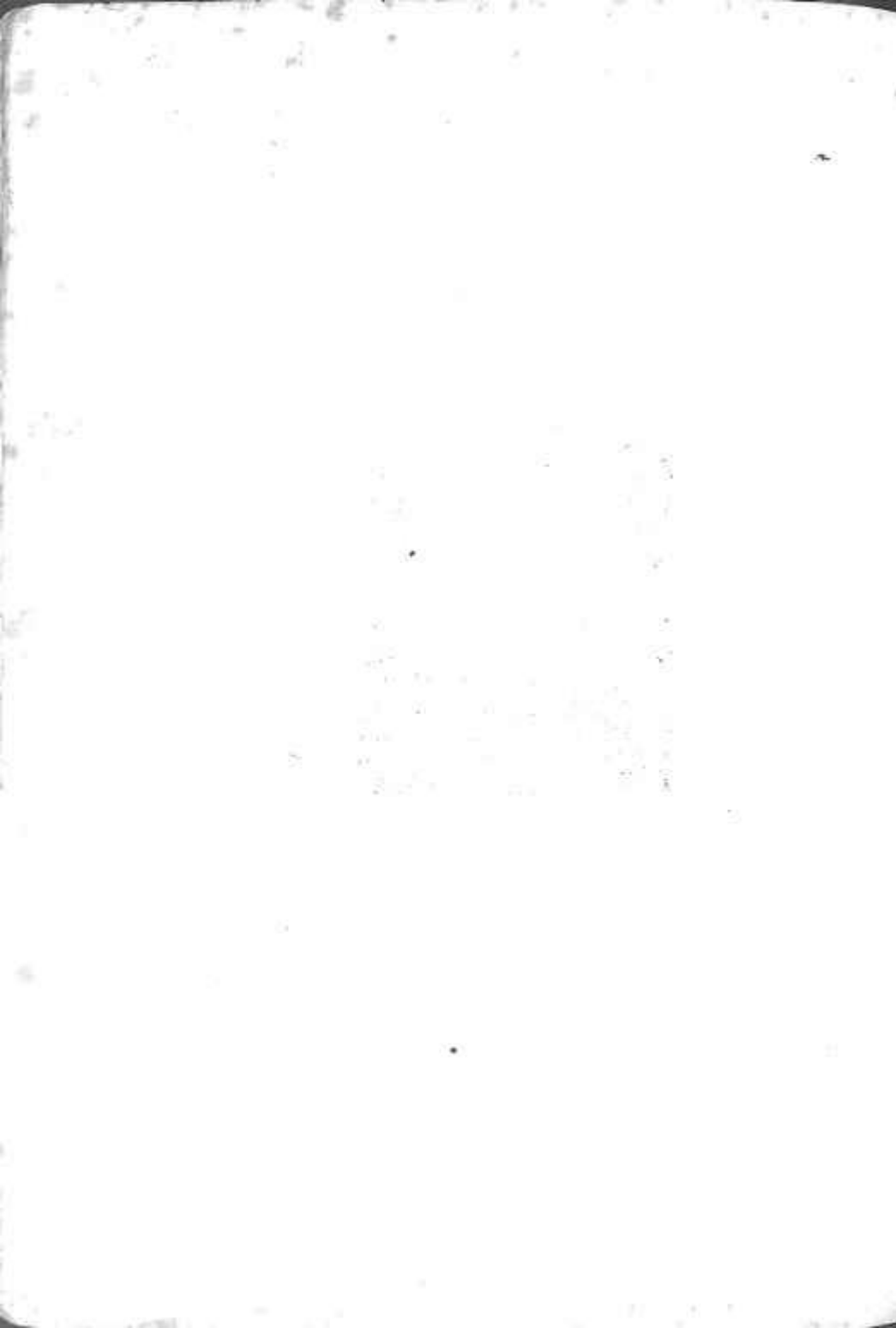
**Ex officina Alphonsi Escriptuani. Expensis
Andreæ Pescioni.**

1569.

HE visto este libro de Rhetorica sacada de Aristoteles y de Cice-
ron y Quintiliano, y me paresce bueno y vril y prouechoso, y
que se puede y deue imprimir: porque en el no ay cosa que offen-
da, antes es necessario para el exercicio de los estudiãtes, por ser bre-
ue y compendiofo. En Madrid a treze de Septiembre. 1568.

Diego Gracian.

TABVLA PRI. LIB. RHET. P. DO- cto. Cypriani Suarez breuem singulorum cap. sumā continens scholasticis ediscendam, numeri capita in- dicant.

Rhetorica est ars l. doctrina dicen-
di.

Ars est quæ dat rationes certas &
præcepta faciendi aliquid, quæ habent
ordinem, & quasdam errare in faciendo
non patientes vias.

Officium Rhetoricæ est dicere apposite
ad persuasionem. Finis persuadere di-
ctione.

Huius autē vis quò maior est, hoc est ma-
gis cū probitate summaq; prudētia iun-
genda.

Materia oratori addicēdū subiecta, quæ-
stio est.

Questionum duo sunt genera: alterum
infinītū, quod Græci thesim, Cic. proposi-
tū vocat, alterū certū, & definitū, quod
hypotesim illi, latini. l. causam. l. contro-
uersiam appellare solent. Illud est in
quo aliquid generatim quæritur, vt,
Expetenda ne sit eloquentia. Causa est
quæ certis personis, locis temporibus,
actionibus, negotijsq; cernitur, vt. An So-
crates iure fuerit ab Atheniēsis dam-
natus? Causarum tria sunt genera, Exor-
nationis, Deliberationis, & Iudicij.

Exornationis partes duæ sūt, laus et vitu-
peratio, tempus tum presens, tum præte-
ritum, spectat autem orator honestatem
præcipue cum laudat: turpitudinem cum
vituperat. mouetq; auditores ad delecta-

tionem.

Deliberationis partes duæ, suasio, et dis-
suasio, tempus futurum, finis, quem sibi
proponit orator, dignitas insuadendo:
mouetq; deliberantem ad spem max. In-
disuadendo contrā, indignitatē spectat,
& in reformidationem pertrahit.

Iudicij partes accusatio, et defensio, eius
finis iustorum, & iniustorum questione
continetur, et ad seuitiam aut clementiā
iudex est incitandus. cap. 6.

Hypothesis ad thesim reuocabitur, si à
propijs personis, et temporibus auocata,
ad vniuersi generis ordinem traduca-
tur.

Rhetoricæ partes, & quasi membra elo-
quentiæ, Inuentio, Dispositio, Eloquutio,
Memoria. Pronuntiatio. Inuentio est re-
rum verarum, aut verisimilium excogi-
tatio, quæ questionem probabilem red-
dant, Dispositio rerum inuentarum in or-
dinem distributio. Eloquutio est ido-
neorum verborum, & sententiarum ad
inventionem accommodatio. Memoria
est firma orationis perceptio.

Pronuntiatio est corporis, et vocis ex re-
rum & verborum dignitate moderatio.
Eloquentia, quæ quinq; supra dictis par-
tibus constat, natura, arte, et exercita-
tione comparatur. Natura atq; ingeniu
ad dicendum vim affert maximam.

9 Notatio naturæ peperit artē: habet autem ars, ut, quæ sunt orta iam in nobis, & procreata, educet atq; confirmet.

10 In præstanti natura, quā ars expoluit, exercitatio absolutionem, perfectionēq; dicendi consummat.

DE INVENTIONE.

1 Quoniam primum oratoris munus est inuenire, dabit operā, ut inueniat, quemadmodum fidem faciat eis, quibus volet persuadere: & quemadmodum motum eorum animis afferat. Fidem facit orator argumentis. mouet incitando, aut ad voluptatem, aut ad molestiam, aut ad metum, aut ad cupiditatem. Lætitia, & cupiditas ex opinione boni: ægrotudo, et metus ex malorum opinione nascuntur.

2 Argumentum est probabile inuentum ad faciendam fidem. l. ratio rei dubiæ faciens fidem. Fides est firma opinio. Argumentatio, argumenti explicatio. Locus, sedes argumenti.

3 Argumenta partim in eo ipso, de quo agitur, hærent: quo circa insita dicuntur. partim extrinsecus assumuntur, quæ remota vocantur. Cap. 14.

4 Loci, vnde argumenta sumuntur, numero sunt sedecim.

Definitio, quæ id, quod definitur explicat, quid sit. Ut, Rhetorica est doctrina dicendi, utilis ergo.

5 Partium distributio, quæ sic est utendū, nullam ut partem relinquamus. ut si velis probare, calliditatem non esse virtutem, à virtutis partibus, quæ quatuor

sunt Prudentia, Fortitudo, Iustitia, Temperantia, probabis: ex nulla. n. illarū est calliditas.

Notatio, Græcis etymologia, quæ verbo¹⁷rum originem inquirat Cic. in Piso. Si consul est, qui consulit patriæ: non igitur Piso consul, qui eam euerit.

Coniugata, quæ sunt ex verbis generis¹⁸ eiusdem, ut, Aurca nunc verè sunt sæcula, plurimus auro venit honos.

Genus, quod duas. l. plures partes sui ipsius cōmuniōne similes amplectitur, quæ formæ dicuntur. Virtutis laus in actione consistit: Prudentiæ igitur laus omnis in actione consistit. Forma pars est generi subiecta. quod Iustitia est, utiq; virtus est.

Similitudo, quæ traducit ad rem quam²⁰piam aliquid, ex re dispari simile. Cic. ut quidam morbo, & sensus stupore suauitatem cibi non sentiunt, sic libidinosi, & auari verè laudis gustum non habent. Dissimilitudo, seu diff. si barbarorum est in diem viuere, nostra consilia sempiternum tempus spectare debent.

Contrariorum genera quatuor, Aduer²¹sa, ut virtus vitium, sapientia stultitia. Si stultitiam fugimus, sapientiam sequamur. Priuantia, sunt habitus & eius priuatio. Cic. Eius mortis sedetis vltiores, cuius vitam, si putetis peruos restituiposse, nolitis. Quæ inter se conferuntur. Cicero, Ex quo profecto intelligi debet, quanta indato beneficio sit laus, cum in accepto tanta sit gloria. Negantia, ut si hoc est, illud non est.

Adiuncta, quæ cum re sunt coniuncta, ²²

vt locus, tempus, vt ea quæ rem circunstant. Latissime patent adiuncta, nam, quæ in hominis sunt. I. animo. I. corpore, comprehendunt.

23 Antecedentia, quæ sic antecedunt consequentia, vt cum ipsis necessario coherent, vt sol lucet, ergo dies est. Consequentia, quæ rem necessario consequuntur, vt, dies est, sol igitur lucet.

24 Repugnantia neque certa lege, neque numero inter se disident, vt, Amat illum, non igitur insectatur conuitijs.

25 Causarum genera quatuor. Finis, cuius gratia fit aliquid, vt belli finis pax. hominis, beata vita. Efficiens, à qua aliquid est, Cic. de Senectute. Caret epulis, ex tructisque, mensis, et frequentibus poculis, caret ergo vinolentia, cruditate in somnij. Forma, ratio rei, et nota per quam res est id, quod est, et à rebus alijs distinguitur. Animi hominum sunt immortales, ad immortalitatem ergo beatæ vitæ aspirare debent. Materia, ex qua, et in qua res sunt. Corpus hominis mortale est, ab eius ergo contagione animus seuocandus est. ex hoc loco Regia solis apud Ouid. et arma Aeneæ apud Vergilium laudantur.

26 Effecta, quæ sunt orta de causis, virtus facit laudem, sequenda igitur. Voluptas infamiam, fugienda ergo.

27 Locus à comparatione maiorum. Verg. O passi grauiora, dabit Deus his quoque finem. Minorum Ouid. Vt corpus redimas, ferrum patieris et ignes: vt valeas animo quidquam tolerare negabis? Parium, Si consilio inuare ciues, et au-

xilio, æqua in laude ponendum est, pari gloria esse debent ij, qui consulunt, et qui deffendunt.

Argumenta, siue remota, siue assumpta, 28 non parit oratoris ars: sed ad se foris delata arte tamē tractat. hæc Cic. in top. Testimonij nomine complectitur. Sed facilius si cum Quintil. in præiudicium, ruorem, et famam, tormēta, tabulas, iusiurandum, et testes, ea diuidamus. Ex his locis, et ad faciendam fidem, et ad afferendum motum auditorum animis, materia petitur. 29. 30. 31.

In affectibus mouendis maxima vis existit oratoris: quod amplificatione consequitur. Amplificatio grauior quædam est argumentatio, quæ motu animorum conciliet in dicendo fidem. Ea, et verborum genere cōfictur, de qua in eloquutione: et rerum, quæ ex eisdem locis sumitur, quibus illa quæ dicta sunt ad fidem. Valent ergo maxime diffinitiones conglobatæ, et consequentium frequentatio, et contrariarum, et dissimilium et inter se pugnantium rerum conflictio, et causæ: et ea quæ sunt orta de causis: maximeque similitudines, et exempla: factæ etiam personæ, muta denique loquantur. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39.

Adbibenda autem sunt ad amplificationem, quæ magna habentur. quorum duplex genus. alia sunt magna natura, alia vsu. Natura, vt celestia, vt diuina, vt ea, quorum obscuræ causæ, in terris, mundoque admirabilia. Vsus, quæ videntur hominibus aut prociisse aut obesse vehementius.

41 In exornationis amplificatione ij loci tractandi sunt, qui mouere possint expectationem, admirationem, & voluptatem. In cohortationibus, honorum ac malorum enumerationes & exempla valent plurimum. In iudicijs, accusatori fere quæ ad iracundiam, reo quæ ad miserationem pertinent.

DE PRECEPTIS EXORNATIONIS.

42 **L**atū genus est, saneq; variū: vt quod ad laudandos claros viros & ad improbos vituperādos suscipiatur: ad alterum etiam. l. animalium. l. carentium animæ laudem. l. vituperationem adhibetur. In hoc, animi motus leuiter tractantur, resq; amplificantur, et ornantur.

43 Laus ergo hominum in tempus, quod ante eos fuit, quodq; ipsi vixerunt. in his qui vita functi, etiam quod est in sequutum. Ante hominem patria, parentes maioresq; erunt: quorum. l. respondisse nobilitati. l. humiliter genus nobilitasse factis dicemus. Adde, quæ responsis. l. oculis. l. signis ante ipsum futuram claritatem promisserunt. vt, in. D. Ioane Baptistā, multisq; alijs viris sanctissimis.

44 Ipsius laus hominis ex animo, & corpore & extrapositis peti debet. Externa, vt, educatio, opes, diuitiæ, propinqui, amici, potentia, gratia, ceteraq; huiusmodi. In corpore, forma, vires, valetudo, & his similia. qui hæc habuerit laudabitur, quod bene illis sit usus. si non habuerit, quod sapienter caruerit. Si amiserit, quod moderate tulerit. In quarum rerū usu ac moderatione virtus, cui vni vera

laus deberi putatur, maxime cernitur.

Virtutis duplex vis aut. n. Scientia cernitur virtus, aut actione. Sapientia virtutum omnium princeps, est diuinarū humanarūq; rerum scientia. Prudentia, rerū expetendarum fugiendarūq; scientia. Sapientiæ vero dialectica & Oratoria quasi ministræ sunt, & comites. Studia etiā omnium bonarum artium adhuc locum pertinent.

Virtus, quæ in actione posita est, habet Iustitiam, Fortitudinem, & Temperantiā, Iustitia, est virtus, quæ in hominum societate tuenda, tribuendoq; suum cuiq;, & rerum contractarum fide versatur. Huius partes, Religio, Pietas, Fides, Lenitas, Amicitia. Fortitudo, considerata periculorum susceptio, & laborum perpersio, cuius est liberalitas in usu pecuniæ. Temperantia est rationis in libidinem atq; in alios nō rectos impetus animi firma, & moderata dominatio. Custos virtutum omnium verecundia est.

In iustitia quid cum fide, quid cum æquabilitate, quid cum huiusmodi aliquo officio is, qui laudabitur, fecerit. In cæteris res gestæ ad cuiusq; virtutis genus & vim & nomen accommodabuntur.

In tempore quod finem hominis insequitur, insunt habiti post mortem honores, decreta virtutis præmia, res gestæ iudicijs hominum comprobata. Omnis ordo supra dictus in vituperatione constabit tantum in diuersum.

Vrbes similiter atq; homines laudantur pro parente, à conditore. vetustas auctoritatis affert plurimum, loci positio, ac munitio,

munitio, ciues vt liberi.

DE DELIBERATIONE.

50 **E**xornationis præcepta multū ad sententiam dicendam valent. in deliberando, finis dignitas. Sunt q̄; insuadendo dissuadendoq̄; tria spectanda. Quid sit, de quo deliberetur. Qui sint, qui deliberent. Quis sit, qui suadeat.

51 Suadendi partes tres sunt. Prima, vt, doceamus effici posse id, quod suademus. Secunda, quam sit honestum. tertia quā utile. Nam si quid effici non potest, deliberatio tollitur, quamuis & honestum, & utile sit. Videndum etiam quam facile. Nam, quæ perdifficilia sunt, perinde habenda sunt, ac si effici non possent. Si aliquid necessarium non videbitur, videndum, quam sit magnum. Nam, quod per magni interest, pro necessario habetur.

DE HIS QUI DELIBERANT.

52 **I**ntuēdi sunt mores eius, qui deliberat. Duo. n. sunt hominum genera, alterū in doctum, & agreste, quod antefert semper utilitatem honestati. Alterum expolitum, quod rebus omnibus dignitatem anteposit.

DE HONESTATE.

53 **H**onesta apud honestos suadere, facillimum est. Si verò apud turpes reſta obtinere conabimur, ne videamur exprobrare diuersam vitæ sectam, cauendum est. Nec sola virtutis commendatione animus permouēdus, sed laude,

vulgi opinione, & sequutura utilitate. Obijciendo item metum, si diuersa fecerint. quippe malorum timor plus interdū valet quam spes bonorum. Sæpe etiam controuersia est in illo. Vtrum sit honestius.

DE UTILITATE.

Facile, magnum, iocūdū, sine periculo, 54 ad utilitatis questionem pertinent. Suasor itaq̄; l. omnia hæc. l. earum pleraq̄; inesse in eo, quod suadet, ostendet. Contraria, qui suadet. Item duobus propositis utilibus, vtrum utilius, controuersia est. Cum autem utilitatis species cum honestate certat, qui utilitatem defendet, enumerabit res, quarum fructum utilitate metinur: cōmoda pacis, opum, potentiae, vectigalium: & incōmoda contrariorum. Qui vero ad dignitatē impellet, utilitatem ex laude nasci debere dicet, semperq̄; eam coniunctam cum dignitate.

DE EO QUI SVADET.

Svadere aliquid, aut deſſuadere, grauiſſiſimæ est personæ. Videndū ergo est ne, quæ dicuntur ab eo qui dicet, disſentiant.

Ad consiliū de repub. dandum, mores ciuitatis sunt cognoscēdi. qui quia crebro mutantur, genus quoq̄; orationis est sæpe mutandū. In ſenatu minori apparatu dicendū. Concio omnem vim orationis, grauitatē, varietatēq̄; desiderat: maximaq̄; pars orationis adhibēda est animo

rum motus vis autem ad suadendum explorum est maxima, aut recentium, quae notiora sunt, aut veterum, quae plus auctoritatis habent.

SECVNDI LIBRI TABVLA.

DE DISPOSITIONE.

Dispositionis praecepta oratori perutilia & maxime necessaria sunt. cuius in infinita quaestione ordo est fere idem, qui expositus est locorum. In Definita adhibenda sunt etiam illa, quae ad animorum motum pertinent. Atque eo fit, ut utamur Exordio, Narratione, Confirmatione, & Epilogo: Quae sunt orationis partes, per quas inuenta distribuimus. quarum duae valent ad rem docendam, Narratio, & Confirmatio: ad permouendos animos duae, Principium, & Peroratio.

DE EXORDIO.

1 Exordium est oratio animum auditoris idonee comparans ad reliquam dictionem. id quod tribus maxime rebus fieri, inter autores plurimos constat, si beneuolum, attentum, docilem auditorem fecerimus. quorum primus locus est in personis nostris, auditorum, aduersariorum, e quibus initia beneuolentiae comparantur, aut meritis nostris, aut dignitate, aut aliquo genere virtutis, & maxime liberalitatis, officij, iustitiae, fidei: contrariisque rebus in aduersarios conferendis: & cum auditoribus aliqua coniunctionis, aut spe

significanda. Intelligentes ut audiamur, & attente, a rebus ipsis ordiendum est. Sed facile auditor intelliget, si complere ab initio genus, naturamque causae. Si definias, si diuidas, Si neque prudentiam eius impediās confusione partium, nec memoriam multitudine. Attente ut audiamur, trium rerum aliqua consequemur. Nam aut magna quaedam proponemus, aut necessaria, aut coniuncta cum his ipsis apud quos agetur. Ex his vero, quae sunt proposita aliud atque aliud pro varietate causarum desiderari palam est.

Causarum genera sunt quinque. Honestum, quod ad conciliationem satis per se valet. Humile, in quo attentum parare debemus. Anceps seu dubium in quo maxime beneuolum iudicem. Obscurum, in quo docilem reddemus. In admirabili, & turpi remedijs opus est. Vnde exordij duae sunt partes, Principium, in quo recta beneuolentiae, & attentionis postulatio est: & Insinuatio, quae subrepat animis. Consilium ergo ex causis sumetur. Si causam laborabimus, persona subueniat. Si personam, causa. Adde, Insinuatione utendum, si aduersarij oratio auditorum animos occuparit. I. si dicendum apud fatigatos. quorum alterum promittendo nostras probationes, & aduersas eluendo, vitabimus. Alterum, & spe breuitatis, & ijs, quibus attentum fieri auditorem docuimus. Urbanitas etiam opportuna animos reficit.

Exordia debent esse apta verbis, & instructa sententijs ad alliciendum incitantia. 4

dumque

dumq; auditorem: non tamen totos in exordio explicari motus oportebit, sed tantum impelli primo auditorem leniter, ut iam inclinato reliqua incumbat oratio.

5 Exordiorum septem sunt vitia. Vulgare, commune, commutabile, longum separatum, translatum, contra precepta.

6 In genere iudiciali ex ipsis causæ visceribus exordium sumendum, iudicem conciliando non solum laude, sed ad utilitatem causæ laudem coniungendo. Nec semper exordio utendum, ut in honestis causis, in parvis atq; frequentibus, sed ab ipsa re ordiendum.

7 In demonstratio exordia maxime sunt libera, ut Aristoteli placet. In deliberatione sæpe nulla. l. breuia.

DE NARRATIONE.

8 Narratio est rerum explicatio, & quædam quasi sedes, & fundamentum constituendæ fidei.

Oportebit autem eam tres habere res, ut, brevis, ut aperta, ut probabilis. Erit brevis, si constet simplicibus verbis, & si semel vnaquæq; res dicatur. Deniq; si viderimus ea, quibus sublati, neq; cognitioni quicquam, neq; utilitati detrahatur, non tamē debet esse inornata.

Erit perspicua, si verbis usitatis, si ordine temporū conseruato. si non interrupto, narrabitur.

Probabilis erit, si personis, temporibus, locis, ea, quæ narrabuntur, cōsentiet. si cuiusq; facti, & euēti causa ponetur. Si testata dici videbuntur. Si cum hominum

opinionē auctoritate, si cū lege, cum more cum religione coniuncta, si narratis probitas significabitur, si orationis veritas & vitæ fides. Cic. vehementer placet, ut sit iucunda & suavis.

In iudicijs, si nota res, nec dubium erat quid gestū esset, non adhibebitur narratio, nec si aduersarius narrauerat, nisi si refellebatur. In Exornatione narratio nulla, quæ cōsequatur exordium, nisi ea quæ incidit, cum aliquid eius de quo loquimur narrandum est.

In deliberatione priuata narratio non erit, in concionibus sæpe etiam est illa, quæ ordinem rei docet, necessaria.

DE CONFIRMATIONE.

In confirmatione suggerenda sunt firmamenta causæ coniunctæ, & infirmantibus cōtrarijs & nostris confirmandis.

Status est quæstio, quæ ex prima causarum conflictione nascitur, dictus, vel, ex eo quod ibi sit primus causæ cōgressus, vel quod in eo causa consistat.

Constitutiones tres sunt. Cōiecturales, in qua sit nec ne, quærimus, ut sit ne Clodius insidiatus Miloni. Nominis vel Finitionis, cum quid sit aliquid, & quo nomine afficiendum, inuestigamus. ut. Sit ne.

l. Cæs. Rex, an Tyrānus. Tertia in qua de utilitate, æquitate, honestate differatur, deq; cōtrarijs. Recte ne fecerit. Romulus, cū fratrem interfecit. Huius duæ sunt partes, Absoluta & assumptiua.

Ex scripti interpretatione existit sæpe cōtrouersia, cuius quatuor sunt genera. Ambiguum, Discrepantia scripti & voluntatis, scriptura contraria. Ratiocinatio.

15 Ad constitutā iudicationē, quæ ex cōiūctiōne rationis & firmamēti cōstituitur, omnes argumētationes coniiciendæ sunt. Argumēta vero ita collocabit orator, vt firmissimum quodq; sit primum, dum ea quæ excellāt, seruētur ad extremum. Si qua erūt mediocria, (nā viciosis nusquā erit locus) in mediā turbam coniiciātur.

16 Argumentatio est argumēti explicatio, conficitur, ex locis, aut certa aut probabilia sumpseris.

17 Ratiocinatio constat Propositione, per quā breuiter locus is exponitur, ex quo omnis vis ratiocinationis emanat. Prop. approbatione, per quā quod expositum est rationibus firmatur. Assumptione, per quā id quod ex propositione ad ostēdendū pertinet, assumitur. Assumpt. approbatione, per quā assumptū rationibus firmatur. Cōplexione per quā id quod cōficitur ex omni argumētatione, breuiter exponitur.

18 Vitabimus similitudinem, quæ satietatis mater est, nō semper ordiētes a propositione, sed interdū ab assumpt. nōnūquā à complexione.

19 Enthymema Syllogismi pars: vt, Eloquētia est ars. ergo expetenda. Quod sit expugnātibz, optimum. Ci. eius mortis sedetis ultores, cuius vitam, si putetis per vos restitui posse, nolitis?

20 Inductio argumētatio q̄ ex exploribus collationibus peruenit quo vult. Quod pomū generosiss? puto quod optimū. & equus? qui velo eiss. & plura in eūdē modū. Ita qui virtute excellit, generosiss.

21 Exemplū, in ductio est imperfecta, in quo

ex vna re singulari, alia inducitur.

Epichyrēma breuiter cōprehēsa ratiocinatio. vt sine causa, dñm seruus accusat. Sorites contrā multas argumētationes con voluit acervatim, fallax & captiosū argumētationis genus, vnde telam retextere, & seorsum singula considerare oportet.

Dilemma in quo utrū concesseris, reprehēditur. Si implacabiles iræ, sūma est acerbitas: sin exorabiles, sūma leuitas.

DE REFUTATIONE.

Refutatio est reprehensio per quā argumētado aduersariorū cōfirmatio diluitur, aut infirmatur, aut eleuatur.

Curandū, ne Syllogismorū, & Enthymematum turba sit conferta oratio, locuples n. & speciosa vult esse Eloquentia.

DE PERORATIONE.

Peroratio extrema pars orationis, quæ in Amplificationē & Enumerationē diuisa est hic, si vsquā, totos aperire eloquētiæ fontes licet. Enumeratio nōnūquam laudatori, suasori non sæpe, accusatori sapius, quā reo est necessaria. Huius duo sunt tēpora, si aut memoriæ diffidas eorū, apud quos agas vel iteruallo tēporis vel lōgitudine orationis. vel si frequētis firmamētis vim est habitura causa maiorē. Quæ repetemus, quā breuissime dicenda sunt, & cū pōdere aliquo, aptis ēt excutiēda sentētijs, & figuris variāda.

T A B V. 3. L I B.

IN eloquendo excellentē eū putat Cic. qui ita dicit, vt probet, quod necessitas est, vt deleat, quod suauitas, vt fleat, quod est victoria.

In Eloquutione spectanda, vt latinè, vt planè, vt ornate, vt ad id, quodcūq; agitur, aptè cōgruenterq; dicamus.

3 Volenti ornate dicere, rerum sententiarumq; sylua comparanda est.

4 Omnis orationis ornatus aut est in singulis verbis aut in cōiunctis. Verbis vtemur aut proprijs, aut his quæ nouamus & facimus ipsi.

5 Verborū simplicium natura sunt alia consonantiora, grādiōra, nitidiora. &c. hæc aurī iuditio sunt pōderanda. Sed in verbo simpl. tria sunt, aut inusitatū, aut nouatum aut translatum.

6 Inusitata, prisca, & quæ sunt poetarū licētia liberiora, quæ i oratione dignitatē hñt, si raro & in loco adhibeantur.

7 Nouantur verba, aut similitudine, vt Sylaturit, aut imitatione, vt tinio. aut inflexione, vt à bibo, bibosus. aut coniunctione verborū, vt versuti loquus. Quod periculosius finxisse videbimur, premuniē dū sic est, vt ita dicam, si licet dicere.

8 Tropus est verbi vel sermonis a propria significatione in aliā, cū virtute mutatio vt, letas segetes. sunt Tropi vndecim. 7 in vno verbo. 4. oratione.

9 Metaphora seu translatio, cū nomē aut verbū transfertur ex loco, in quo propriū est, aut trāslatū, proprio melius est, id facimus aut quia necesse, aut quia significantiū, aut quia decentius.

11 Synecdoche tropus in quo ex parte totū aut contra. aut ex antecedentibus, sequētia intelliguntur.

12 Metonymia est Trop. in quo causas per effecta, vel effecta per causas, vel ex eo

quod cōtinet, id quod continetur, vel rē esigno intelligimus.

Antonomasia ponit aliquid pro nomine: 13 vt, Euerfor Carthaginis pro Scipione.

Onomatopœia fictio nominis. Sibilus, & 14 murmur, Græc. inter maxima habita virtutes, latinis vix permittitur.

Catachresis, quæ abusus, non habentibus 15 nomē suū, accommodat, quod in proximo est. Equū diuina Palladis arte edificat.

Metalepsis rarissimus tropus ex alio in 16 aliud viā præstās. Speluncis abdidit atris.

Allegoria, aliud verbis, aliud sensu, ostēdit. Sed nos immēsum specijs cōfecimus 17 æquor. si obscurior est, Aenigmadicitur.

Ironia, quā illusionē vocāt, quæ cōtrariū verbis ostēdit. ea, aut pronūciatione intelligitur, aut persona, aut rei natura.

Ci. itegritas tua te purgauit, mihi crede. Periphrasis, cū pluribus verbis, id quod vno, aut paucioribus dici potest, explicatur. Tēpus erat, quo prima quies mortali- 18 bus ægris incipit. Hyperbatō, tropus solis poetis concessus. Hyperbole emētiēs superiectio. Fulminis ocior alis. Vix ostibus hæret. hæc non debet esse vltima modū.

DE FIGVRIS.

Figura est cōformatio quæ dā orationis, 23 remota à cōmuni & primū se offerēte ratione. Differt à Tropo quod figura proprijs verbis fieri potest, quod non cadit in tropos.

Figure versantur in sensu & in verbis. 24 verborū exornatio est, quæ ipsius sermonis insignita continetur per politione.

Figure verborū tribus maxime fiūt mo 25 dis. per adiectionem, detractionem, simi-

litudinē. FIGVRAE per adiect. sūt.
 26 Repetitio. græ. Anaphorā. l. Epibolē, est
 eiusdem verbi crebra à primo repetitio.
 Nihil agis, nihil moliris, nihil cogitas. et.
 Conuersio. g. Epiphora. l. Antistrophe,
 cum in idem verbum conijcitur sæpius
 oratio. Pænos Po. Ro. iustitia vicit, ar-
 mis vicit, liberalitate vicit.
 Cōplexio. g. simploche. quæ repetitionē
 et conuersionem complectitur. Quis le-
 gem tulit? Rullus. Quis maiorem P. R.
 partem suffragijs priuauit? Rullus.
 Cōduplicatio. g. Anadiplosis. verborum
 geminatio est. Viuis, et viuis nō ad de-
 ponēdā, sed ad confirmādā audatiam.
 Traductio. g. plochē, cū verba paululum
 immutata ponuntur. Pleni sunt omnes
 libri, plenæ sapientū voces, plena exem-
 plorum vetustas.
 Synonimia est, cū verba idē significātia
 cōgregātur. Abijt, excessit, erupit, eua-
 sit. Polisindeton. schema quod coniun-
 ctionibus abundat. Tectumq; laremq;
 Gradatio. g. climax. est cū gradatim sur-
 sum versum reditur. Africano virtutem
 industria, virtus gloriam, gloria æmulo
 comparauit.
 27. Figure quæ per Detract. fiunt.
 Dissolutio. g. Dialyton. l. Afyndeton cū
 demptis coniunctionibus, dissolute plu-
 ra dicuntur. Gallia huius virtuti, fidei, fe-
 licitati commendata est.
 Adiectio. g. zeugma, in qua vnū ad ver-
 bum quod primū, mediū aut postremum
 collocatur, plures sententiæ referuntur.
 vt vicit pudorem libido, timorem auda-
 tia. rationem amentia.

Disiunctio. g. hyppozeuxis, cū vnum
 quodq; certo concluditur verbo. vt Ho-
 merū colophonij suum esse dicunt, Chij
 suum vendicant. Salaminij repetant.
 Aposiopesis verbum quod desiderat, aut
 incertū est, aut certe longiori sermone
 explicandum. habetq; rehemētiorem af-
 fectum, quā Eclipsis. Synichiosis duas
 res diuersas colligat, vt, Eam deest aua-
 ro, quod habet, quam quod non habet.
 Figure quæ aut similitudine vocum, aut 28
 paribus, aut contrarijs vertunt in se au-
 res, et animos excitant.
 Annominatio. g. paronomaſia, cū paulu-
 lum immutata verba atq; deflexa in ora-
 tione ponūtur. fit adiectione. Emit mor-
 te immortalitatem, detractiōe. Nō leno
 sed leo, cōmutatione. Reprimi, nō cōpri-
 mi perpetuo potest.
 Similiter cadēs. g. Homœoptotō, cum in
 eosdem casus verba cadunt, Egēs virtua-
 tis, abundans felicitatis.
 Similiter desinēs. g. Homœotoleutō cū si-
 ue casus sint in verbis siue nō, similes ta-
 mē exitus sunt. Audacter territas, humi-
 liter placas. Similiter cadens in nomine
 et in verbo fit, at simil, des. etiam in his
 quæ declinari nō possunt. Cōpar. g. Iso-
 colon, habet orationis mēbra quæ cōstāt
 ex pari numero syllabarū. extrema hye-
 me apparuit, ineunte vere suscepit. me-
 dia estate cōfecit, de bel, Pirat. Contra-
 positum, Cōtentio seu Antitheton. cū sin-
 gula singulis opponūtur, vt, Vicit pudo-
 rē libido, timorē audacia, rationē amētia.
 Cōmutatio. g. Antimetabolē, cū due sen-
 tētiæ inter se discrepantes, ita offerūtur,
 vt

vt apriori posterior cōtraria proficiscatur. Nō vt edā uiuio, sed vt uiuam edo.

29 Dāda opera est, vt parce, & cum res poscet verborum figuris utamur. Deinde sciendū, quid quisq; in orando postulet locus, quid persona, quid tēpus. nā plerūq; verborū cura derogat affectibus fidē.

DE FIG. SENT.

29 Sententiarum exornatio est quæ non in verbis, sed in ipsis rebus quādā habet dignitatē. Interrogatio. g. Erotisis, quoties non sciscitandi gratia assumitur, sed in standi, vt. Quousq; tandem abutēre Catil. patientia nostra.

Responsio, cum aliud interroganti, ad aliud, quia sic utilius sit, occurritur, tū augendi criminis, tum declinādī gratia. Rogatus testis an à reo vapulasset, & quidem innocens. Quæro an occiderit hominem? R. latronem.

Subiectio, cū orator vel interrogat se ipsum, & respondet sibi, vel cum aliū rogauerit, nō expectat respōsū. Apud quē hoc dico? Nēpe apud eū, qui cū hoc sciret. &c. Occupatio. g. prolepsis, cū id quod obijci potest, occupamus, qualis illa Cic. præmunio i Diuinat. quod ad accusandū descēdat, qui semper defenderit. Correctio quæ tollit sententiā aliquā & eam, alia quæ magis idonea videtur, emendat & corrigit. O virtutis comes inuidia, quæ bonos insequeris plerumq;, atq; adeo insectaris. Dubitatio. g. Diaporesis, cum querimus vnde incipiēdum vbi de finendū, quid potiss. aut omnino dicendum sit. Quo me vertam?

Cōmunicatio. g. Anachinosis cū aut ipsos aduersarios cōsulimus, aut cū iudici-

bus deliberamus, vt. Si vos in eo loco essetis, quid aliud fecissetis? Prosopopeia personarū ficta inductio, qua vrbes etiā & populi voces accipiūt. Formæ itē rerū quæ corporis ex partes sunt, vt fama, virtus. Apostrophe, auersus à iudice sermo. at, Quid tuus ille Tubero in acie Tharsalica gladius agebat?

Hypotyposis seu illustris explanatio, rerū quasi gerātur, sub aspectū subiectio. Ci. in Ver. inflāmatu scelere ac furore in forum venit, ardebant oculi, toto ex ore crudelitas emicabat.

Ethopœia, imitatio vitæ ac morū alienorū. Emphasis cū ex aliquo dicto, latēs aliquid eruitur. Iacuitq; per antrū. eloci spacio Cyclōpis magnitudo intelligitur. Sustentatio. g. Paradoxō, qua diu suspeduntur audierū animi, atq; aliquid deinde in expectatū subiungitur, Quid deinde? quid censetis? furtū fortasse aut prædā aliquā: mox subiecit quod erat improbius. interdū id quod leue est, cū alicuius rei grauissimæ expectationē concitarit orator. Prætermisio g. Apophasis, cū dicimus nos præterire, aut non scire, aut nolle dicere, id quod tunc maxime dicimus. Ci. Non queror diminutionem vestigalium, non flagitium huius iacturæ. Licentia. g. Parrhesia, cū apud eos quos aut vereri aut metuere debet orator, tamen aliquid pro suo iure dicit, quod eos minime offendat. Vide quam non reformidem. Pro Liga.

Cōcessio, cū aliquid et iniquū videtur orator pati atq; cōcedere, vt, quæ deinde dicturus est, grauiora videantur. Cic. in Ver. Lenia sūt hæc i hoc reo crimina. et.

Ironia quæ sententiâ est, ab ea differt, quæ est verborum, nam quæ verbis est brevior est & apertior: hæc vero totius est voluntatis fictio. Ut novum crimine. C. Cæsar. & ante hunc diem in auditum. &c. Pro lig. Distributio. g. Merismos, cum aliquid in partes plures distribuitur, quarum unicuique ratio deinde sua subiungitur. Alexander, neque in deliberando consilium, neque in preliando virtus deerat: nam indubijs, apparebat sapientis, cum consilium esset cum hoste, fortis.

Permissio. g. Epitropê, cum alicui rei vehementer confidimus, & ostendimus nos eam tradere alicuius voluntati. Ego iudices summum ac legitimum meæ causæ ius committo, vobis permitto.

Deprecatio. cum opem alicuius imploramus. Ci. Hoc nos metu. C. Cæsar. perfidē & constantiam & clementiam tuam libera.

Execratio, qua malum alicui precamur.

Dij te perdant fugitiue. Pro Deo.

Epiphonema, rei narratæ vel probatæ summa acclamatio. Tanta molis erat, Romanam conderē gentem.

Exclamatio, quæ conficit significationē doloris aut indignationis, per hominis aut rei cuiuspiam compellationē. O mores, o tempora, o miserum me. Sunt & illa iucunda, quæ non præparatam ostendunt orationem, cum querimus quid dicamus, cum velut ignoramus aliqua, cum nos dicti pœnitet. Dant. n. orationi hæc omnia varios vultus.

DE COLLOCATIONE.

31 In collocatione necessaria sunt ordo &

iunctura, ut oratio sit lenis, coherens & e quabiliter fluens.

Ordinis observatio est in singulis verbis, & in contextis. In singulis cavendum ne decrescat oratio, et fortiori subiungatur aliquid infirmius, ut sacrilegio fur Verbo sensum claudere si compositio patitur, optimum, quod si asperum erit, orationi consulendum.

DE IUNCTURA.

Iunctura concinna & elegans erit, si verba extrema cum consequentibus primis ita iungamus, ut ne verba aspera concurrant, ne verba vastius diducantur, ut. Exercitus Xerxis. Ars studiorum, viro optimo obtemperare.

Verbi prioris ultima syllaba, ne sint primæ sequentis. Res inuisæ visæ sunt.

Monosyllaba si multa sint, adde & dissyllaba, male continuabuntur.

Cadentia item similiter & Desinentia vitiosa si multa sint.

Brevium verborum vitanda cōtinuatione minuta sit cōpositio atque concisa. & longorum etiam, quia afferunt tarditatem. Hæc diligentiam desiderant, ea tamen lege ne fiat operose, nam esset cum, infinitus, tum, puerilis labor.

Quia orator sic illigat sententiam verbis, ut, nihil inane, nihil in cōditum, nihil in oratione sit redundans, id quod oratorio numero fit, breviter hoc quoque explicatur.

Inveniendi apta & numerosa verborum cōclusionem princeps fuit Trasimachus. Romani hæc Ciceronis tempore agnouerunt, cuius fuit summus ipse artifex.

Aures,

36 Aures, vel animus potius aurium nuntio quandam in se continet vocum omnium mentionem. cuius observatio numerosæ orationis artem peperit.

37 Huius vero natura ut intelligatur necesse est quæ de incis, membris & periodis tractantur, tum etiam de pedibus, in memoriam reuocentur.

39 Oratio soluta suis pedibus constat. Sed in oratorio numero, quæ græci Rithmō appellant, pro Dactylo Anapestus poni potest, cum eodem temporum spatio constet uterq; in versu, quod metrum vocant, poni non potest. Adde quod versus certis legibus astrictus est, in oratione nihil certum, nisi ut apte verbis sententia comprehendatur, adeo ut versum in oratione fieri viciosum putetur, quam tamen numero se cadere volumus.

40 Totæ periodus numerosa sit, necesse est.

41 Initia optime nascuntur à Dactylo, Cretico, Anapesto. Dochimus quouis loco aptus, dum semel ponatur.

42 In extremo tres sunt seruandi pedes, quos aut Choreos aut spondeos, aut alternos esse oportebit. Arist. peona ultimū, Cicero Creticum aptiorem putat.

43 Media periodo in humili oratione iābus erit frequentiss. Pæon in ampliori, in utraq; dactylus, creticus, dochimis, spōdeis locus est. 44. 45. 46. 47.

48 In veris causis, nec assumenda omnino numerosa oratio, nec repudiāda, in amplificanda re, numero se dicendum. hoc etiam orationis genus perorationes desiderant.

49 Variæ causæ variū dicendi genus effla-

gant. Nam cum tria sint oratoris officia docere, mouere, delectare, Subtile in 51 probando, Temperatū in delectando Vc 52 hemens in flectendo versatur.

MEMORIA.

Hæc cum alijs artibus sit communis, quæ 53 artificiosa est, oratoriæ artis pars existimatur.

Consistat locis et imaginibus. Loca sint speciosa, multa varietate signata, illustra, ut ædium magnificarum.

Imagines ut navigationis anchora, rei militaris gladius. Si longior completæ 55 da est oratio, proderit per partes ediscere, apponere aliquas notas, ediscere quibus scripseris chartis, si tamen quis vnā maximāq; artem querat. exercitatio est multa ediscere, multa cogitare. & si fieri potest, quotidie. potentissimum est.

PRONVNCIATIO.

A plerisq; actio dicitur, sed prius nomen 56 à voce, sequens à gestu, Huius duæ sunt partes vox & gestus.

Vocis mutationes totidem, quot animorum. Iracundia, acutum vocis genus desiderat incitatum, crebro incidens, Misericordia ac mœror plenum, flexibile, interruptum, flebile. Metus, demissum, hæsitans, abiectum. Voluptas, effusum, tene-rum hilaratum.

Gestus vocem sequi debet. Status erit 8 rectus, rarus incessus, nec ita longus, excursio moderata eaq; rara, cernicū nulla mollitia,

mollicia, nullæ argutiæ digitorum, trun-
co se toto magis moderabitur orator, et
virili laterum flexione. brachij prote-
ctione in contentionibus, contractione
in remissis, pedis suppositione in conten-
tionibus incipiendis aut finiendis.

In ore, & præcipue in oculis maxima

vis. Oris non est nimium mutanda spe-
cies. Oculorum, qui animi sunt indices,
tum intentione, tum remissione, tum cō-
iectu, tum hilaritate motus animorum
significabimus apte cum genere ipso
orationis.

FINIS.

ut x.

